د افغانستان اساسی حقوق

حقوق اساسی افغانستان

دقضائی روزنی کورس

کورس آموزش قضائی

Ketabton.com

خپرندویه اداره:
دافغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه
کابل، افغانستان

منتشر شده توسط:
پروژه امور عدلی وقضائی افغانستان
کابل، افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان اساسی حقوق

دقضائی روزنی کورس

تیار شوی:

د قضائی روزنی خانگه

دافغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

کره کتنه:

دکتور عبدالملک کاموی

د قضائیه قوی د اداری عمومی آمر

دکتور نجیب جانباز

دقضائی زدکرو مشاور

د افغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

محمد هارون معتصم

دکابل پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو دپوهنځی استاد

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

د نشراتو تخنیکي مسوول

د افغانستان دعدلی او قضائی چارو پروژه

د افغانستان ستری محکمی نوموری کورس د قضائی روزنو لپاره منظور کری او له همدی کبله هغو

حقوق اساسی افغانستان

کورس آموزش قضائی

تهیه شده توسط:

بخش آموزش قضائی

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

بازنگری:

دکتور عبدالملک کاموی

آمر عمومی اداری قوهٔ قضائیه

دکتور نجیب جانباز

مشاور آموزش قضائی

پروژه امورعدلی وقضائی افغانستان

محمد هارون معتصم

استاد پوهنحی حقوق و علوم سیاسی پوهنتون کابل

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

مسوول تخنیکی نشرات

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

ستره محکمه افغانستان استفاده از این کورس را در برنامه های آموزش قضائی مورد تاید قرار داده و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادارو تـه چـــی پـه قضـائی روزنـــو بـــوخـــت دی ، اجـــازه ورکـــول کـــیزی تـرخـــو دا خپـره شـوی نســـخه تکثـــیر کـری او پـــه خپلـــو قضـــائی روزنـــــو کـــــی ورخــــه کـار واخلـی. نومـوری کورس ته په
www.supremecourt.gov.af
او www.afghanistantranslation.com
انترنتی پته هم لاس رسی کولای شی.

دخپریدو نیټه: جولای ۲۰۰۸
دافغانستان دعدلي او قضائي چارو پروژه
کابل، افغانستان

بدین وسیله به سـازمان هـائی کـه آمـوزش قضـائی را حمایت میکنند اجازه داده شده هست کـه ایـن نسـخه منتشر شده را مجدداً برای برنامه هـای آموزشـی خـود منتشر سـازند. ایـن کـورس همچنـان در آدرس هـای انترنتی
www.supremecourt.gov.af
و www.afghanistantranslation.com
قابل دسترسی میباشد.

تاریخ نشر: جولای ۲۰۰۸
پروژه امور عدلی وقضائی افغانستان
کابل افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اساسي حقوقو لوستونه
د قـــضائـــي زده کـــړې کورس

دغه لوستونه ((اساسي حقوق)) د قضاتو او قضـايي کاندیدانو د متداومو زده کړو لپاره په پام کې نیول شـویدي. او پـه هغـه کـې دافغانسـتان د اسـلامي جمهوري دولت د یوه خپلواك ارګان پـه توګـه د قضائیه ځـــواك پـــه فـرد پـورې تړلـې دنـدو تـه پاملرنه شوېده.

د دغه لوستونو محتواي او ښوونيزي موخې پداسې شـکل جـوړ شـوي دي چـې د لکچـر پـه ځـاي د مباحثوي ښـوونې او پـوهنې پـه طریقـه د معلومـاتو انتقال پياوړي شي. د درسونو د مطالعې د مکلفیـت په څنګ کې ښوونیزې موخې هم شاملې دي.

همدارنګه پوښـتنې او فرضـي قضـیې چـې پـه دغـه لوستونو کې ځاي پـه ځـاي شـوي، ددې لپـاره دي چـې د هغـه د محتویـاتو لېـږد د صـنفي مباحثـاتو ظرفیت لوړ کړي. پدې پروګرام کـې درسـي مـواد پداسې شـکل ځـاي پـه ځـاي شـوي چـې پـه دغـه ځانګړي ښوونیز پروګرام کې د دغه مضمون لپـاره وخت ته پام د ٦ څخـه تـر ١٢ سـاعته دوره کـې د کورس د موادو وړاندې کولو ته زمینه برابره شـي. د زیاتو ساعاتو د شته والي پـه صـورت کـې ښـایي دغه مضمون د مباحثوي تمرینـاتو او بهرنیـو مـوادو په وسیله بشپړ شي.

یو ١٢ ساعته مضمون ښایي پـه لانـدې ډول ترتیـب او تنظیم شي:

(١ او ٢ درسي ساعتونه): د هغه اصـولو او مفـاهیمو معرفـي کـول چـې د حقوقـو او د اساسـي حقوقـو بنسټ ږدي.

دروس حقوق اساسی
کـــورس آمـــوزش قضـــائـــی

ایـــن دروس حقـــوق اساسـی بـرای تعلیمـات مـداوم قضـات و کـانـــدیدان قضـایی در نظـر گرفته شده و در آن به مســـئولیت هـای منحصـر بــه فـــرد قـوه قضـائیه بـه حیـث ارگـان مسـتقل دولـت جمـــهوری اسـلامی افغانسـتان، توجـه صورت گرفته است.

محتوای این دروس و اهداف آموزشی آن بشکلی فراهم گردیده، تا انتقال معلومات به شیوه تدریس و آموزش مباحثوی رابعوض لکچر محض تقویت نماید. درجنـب مکلفیـت مطالعـه دروس، اهـداف آموزشی نیز شامل میباشند.

همچـــنان سوالات و قضیه هـای فرضـی کـه در ایـن دروس گنجانیـده شـده، بـرای آن میباشـد تـا انتـــقال محتـــویات آن ظرفیت مباحثـات صـنفی را ارتقاء بخـــشد. مـواد درسـی دریـن برنامـه بـه شـکلی جابجـا گـــردیده تـا ارائـه کـورس را در یك دوره زمانی ٦ تـا ١٢ ســـاعت، بـا توجـه بـه وقـت موجـود بـرای ایـن مضـمون درایـن برنامـه آمـوزش اختصاصـی، مسـاعد سـازد. در صـورت مـــوجـــودیت ساعـات اضـــافی، امکـان دارد تـا ایـن مضـمون بـــا تمـــرینات مبـاحثوی و مـواد بیرونی تکمیل گردد.

یك مضمون ١٢ ساعته امکان دارد ذیلاً ترتیـب و تنظیم شود:

(ساعت درسی ١ و ٢): معرفـی اصـول و مفـاهیم کلی که اساسات حقوق و حقـوق اساسـی را بنـاء می نهد

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳-٦ درسي ساعتونه): د قوا د تفکيک په بنسټ د سياسي سيستم توضيح کول چې د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون په وسيله په رسميت پېژندل شويدي.

(ساعات درسی ۳ – ٦): توضیح سیستم سیاسی برمبنای تفکیک قوا که توسط قانون اساسی سال ۲۰۰٤ افغانستان برسمیت شناخته شده است.

(۷-۸ درسي ساعتونه): د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون سره سم د هېواد د اتباعو د اساسي حقوقو او وجايبو بياکتنه، تحليل او په اړه يې مبسوطه مباحثه.

(ساعات درسی ۷ – ۸): مرور، تحلیل، و مباحثه مبسوطه حقوق اساسی و وجایب اتباع طبق قانون اساسی سال ۲۰۰٤.

(۹-۱۰ درسي ساعتونه) په افغانستان کې د پلي کېدو وړ نړيوالو تعهداتو او کنوانسيونونو ارزونه چې د اساسي حقوقو په هکله معلومات ورکوي يا هغوي ته پراختيا ورکوي.

(ساعات درسی ۹ – ۱۰): ارزیابی تعهدات و کنوانسیون های بین المللی قابل تطبیق در افغانستان که از حقوق اساسی معلومات میدهد یا به آنها توسعه میبخشد

(۱۱-۱۲) درسي ساعتونه): د اتباعو د اساسي حقوقو د ملاتړ او تطبيق په برخه کې د قضائيه ځواک په فرد پورې تړلي رول ارزونه او په اړه يې مباحثه.

(ساعات درسی ۱۱ – ۱۲): ارزیابی و مباحثه در مورد نقش منحصر به فرد قوه قضائیه درحمایت و تطبیق حقوق اساسی اتباع.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست مطالب

صفحه

I. مقدمه (ساعت های درسی ۱ و ۲) ۵
(الف). قرارداد اجتماعی ۵
(ب). اساس و هدف قانون ۷
(ج). قانون اساسی ۸
(د). دیگر منابع قانون ۱۱
معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونها بین المللی ۱۱
مقرراتیکه از سوی قوه مجریه تصویب گردیده ۱۲
فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری ۱۳
فیصله ها و مقررات محاکم ۱۴
عرف و عادات محلی ۱۷
II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲ ..... ۱۸
(الف).نظام سیاسی ۱۸
(ب). دولت ۲۰
(ج). قوه مجریه ۲۲
هدف قوه مجریه ۲۲
تشکیل قوه مجریه ۲۲
رئیس جمهور و معاونین رئیس جمهور ۲۳
وزراء ۳۰
لوی خارنوال ۳۲
واحد های اداری محلی ۳۳
حالات اضطرار ۳۵
(هـ). قوه مقننه دولت ۳۶
مقدمه ۳۶
شورای ملی ۳۷
لویه جرگه و تعدیلات در قانون اساسی ۴۶
(هـ). قوه قضائیه دولت ۴۸
قوه قضایی مستقل ۴۸
ترکیب ستره محکمه ۵۱
محاکم تحتانی و قضات ۵۲
احکامیکه بطور عام با قوه قضائیه مرتبط هستند ۵۳
(و). تفکیک قوا – کنترول و توازن ۵۶
III. حقوق و وجایب اساسی (ساعات درسی ۷ و ۸ ..... ۵۹
(الف). مقدمه ۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب). حقوق و وجایب اساسی... ۶۰
IV. قانون بین المللی حقوق بشر (ساعات درسی ۹ و ۱۰)..................................... ۸۱
(الف). مکلفیت های دولت بر اساس حقوق بین الملل ۸۱
(ب). معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونهای بین المللی مرتبط با حقوق بشر......................... ۸۲
مقدمه.. ۸۲
منشور ملل متحد.. ۸۳
اعلامیه جهانی حقوق بشر ۸۳
کنوانسیون منع شکنجه ، ظلم، سایر تنبیهات و برخوردها یا مجازات غیر انسانی ۸۵
کنوانسیون حقوق طفل.. ۸۷
کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان.. ۸۸
کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی.. ۸۹
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی.. ۹۱
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی.. ۹۱
V. اجرای حقوق اساسی (ساعات درسی ۱۱ و ۱۲)..................................... ۹۵
(الف). مقدمه ۹۵
(ب). استقلال قضایی.. ۹۶
(ج). مرور قضایی.. ۹۶
سناریو های فرضی.. ۹۷

ضمایم:

منشور سازمان ملل متحد.. ۱۰۴
اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۲۹
میثاق علیه شکنجه، مجازات ظلمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز............................... ۱۳۹
میثاق حقوق طفل ۱۶۳
میثاق رفع کلیه تبعیضات علیه زنان.. ۱۹۹
میثاق بین المللی رفع هر نوع تبعیض نژادی ۲۲۰
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.. ۲۴۳
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی ۲۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ســـــریـــزه

ښوونيزې موخې- ۱ او ۲ درسي ساعتونه

- د دولت بنسټ تشريح کړئ.
- د دولت موخه تشريح کړئ.
- د قانون موخه او حاکميت بيان کړئ.
- د يــــوه اســـاســـي قـانـــون مقصـدونـــه او موخې بيان کړئ.
- مدون قانون تعريف کړئ.
- د قانون نورې سرچينې تشريح کړئ.

(الف): ټولنيز تړون

کـوم علـت دی چـې خلـک هېوادونـه جـوړوي او دولت جوړوي؟

- د ګــاونـډيـــو او متجاوزينـــو څخـــه خونديتوب (اردو)
- د ټولنې د ننه امنيت او ثبات (پوليس)
- د ضروري خدمتونو چمتو والی (حکومت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکيو ساتنه

د ضروري خدمتونو ځينې بېلګې کومې دي؟

- روغتيا ساتنه او پاملرنه
- ښوونه
- بېخبناء
- د جزايي عدالت سيسټم

مقـــدمـــه

اهداف آموزشی – ساعات درسی ۱ و ۲

- اساس دولت را توضیح کنید
- هدف دولت را تشریح کنید
- هدف و حاکمیت قانون را بیان دارید
- مقاصد او اهـداف یـک قـانون اساسـی را از برخوانید
- قانون مدون را تعریف کنید
- منابع دیگر قانون را تشریح کنید

(الف): قرارداد اجتماعی

چه علت وجود دارد که مردم کشورها را تأسیس میکنند ودولت را تشکیل مینمایند؟

- مـحافظــــت و امــــان از همـسایگـــــان و متجاوزین (اردو)
- امنیت و ثبات در داخل جامعه (پولیس)
- فراهم کردن خدمات ضروری (حکومت)
- حفاظت از حقوق اساسی و آزادی ها

بعضی مثال های خدمات ضروری کدام ها اند؟

- حفظ ومراقبت صحی
- تعلیم
- زیربناء
- سیستم عدالت جزائی

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مدني قضاياوو د حل طريقه
- په نړيواله ټولنه کې ګډون

هغه تړون او يا موافقه چې د يوه هېواد اتباع يې له دولت سره کوي کوم دي؟

د ټولنې غړو د دولت لخوا د ملاتړ، خوندیتوب او د خدماتو د وړاندې کولو د زياتوالي لپاره تر متفاوتو حدودو پورې د خپلې شخصي خپلواکۍ او صلاحيتونو څخه صرفنظر کوی او هغه دولت ته سپاري چې دغه موافقه د ټولنيز تړون په نامه يادېږي. همدارنګه دوي پدې معاوضه کې د هغه حقوقو او اساسي خپلواکيو څخه چې د دولت لخوا يې ملاتړ کېږي، برخمن کېږي.

د اساسي حقوقو او خپلواکيو ځينې بېلګې کومې دي؟

- د وينا او ټولنو ته دغوره کېدلو خپلواکي
- د غونډو او اعتراض خپلواکي
- د سفر خپلواکي
- د غلامۍ او پر ماشومانو د اجباري کار منعه
- مساوي حقوق او مکلفيتونه د قانون په اساس
- د برائت الذمه له حالت څخه مستفيد کېدل کله چې څوک د يوه جرم په تور، تورن کېږي.
- د نيول کېدو يا پر يو جرم د تورن کېدو په وخت کې د مدافع وکيل د نيولو حق

- شیوه حل و فصل قضایای مدنی
- اشتراک در جامعه بین المللی

قرارداد و یا موافقت که اتباع یک کشور با دولت خویش عقد مینمایند کدام است؟

افراد جامعه در ازای حمایت، مصئونیت و ارائه خدمات ازطرف دولت تا حدود متفاوت از خود مختاری و صلاحیت های شخصی و فردی خویش صرفنظر نموده و آنرا به دولت واگذار میگردند که این موافقت بنام قرارداد اجتماعی یاد میشود. همچنان ایشان درین معاوضه از حقوق و آزادی های اساسی ای که توسط دولت حمایت میگردند، نیز برخوردار میگردند.

بعضی نمونه های حقوق اساسی و آزادی ها کدام ها اند؟

- آزادی بیان و انتساب به انجمن ها
- آزادی گردهمایی و اعتراض
- آزادی سفر
- منع بردگی و کار اجباری طفل
- حقوق مساوی و مکلفیت ها براساس قانون
- مستفید بودن از حالت برائت الذمه هنگامیکه یک شخص به یک جرم متهم میگردد
- حق گرفتن وکیل مدافع هنگام دستگیری یا متهم شدن به یک جرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اقـرار تـه د اړ ایسـتلو لپـاره د شـکنجې څخـه معافیت
- د هغه زیان د غوښتنې حق چې د دولت لخوا اړول شوی وي
- د پور له کبله د حبس څخه معافیت

مشترك قاسم كوم دي؟

قانون

(ب) د قانون بنسټ او موخه:

ټولې منظمې ټولنې قواعدو او قوانینو ته اړتیـا لـري چـې د هغـه ټـولنې او د هغـه د غـړو د سـلوك پـه هكله لارښوونه وكړي.

ډېره اړتیا نـده چـې دغـه قـوانین او قواعـد ثبـت او مكتوب شي، بلكه مهمه داده چې د ټولنې هر غړی هغه باندې پوه وي او ويې مني.

د هغه څخه پرته پایله به د خلكو ګډوډي او خپـل سري وي.

لـــدې كبـــله د قـــانـــون بنـــسټ او اســـاس هغـــه څـرګـنده اړتیـا ده چـې ټولنـه داسـې تنظیم كـــړي چــــې سولــــه، عــــدالــت او عـــامـــه نظم وساتي.

د یـوې ټـولنې ټـول قـوانین، پالیسـۍ او نظرونـه منعكسوي.

- ټولنیز نورمونه
- عادتونه
- دودونه (عنعنات)

- معافیـت از شنکـجه جهـت مجبـور سـاختن به اقرار
- حق ادعای خسارات از دولـت در رابطـه بـه ضرری که از سوی دولت بوجود آمده باشد
- معافیت از حبس بسبب قرض

قاسم مشترک کدام است؟

قانون.

(ب). اساس و هدف قانون

تمام جوامع مـنظم، بـه قواعـد و قـوانین ضـرورت دارند تا رفتا و روند آن جامعـه و هـر عضـو آنـرا رهنمایی نماید.

ضـرورت نبـوده تـا ایـن قواعـد و قـوانین ثبـت و مکتوب شوند، بلکه مهم است تا هر عضـو جامعـه آنها را درک کرده وبپذیرد.

در غیر آن نتیجه، هرج و مرج و خود سری مـردم خواهد بود.

از اینـــرو، اســـاس و شـــالوده قـــانون عبـــارت از ضرورت مبرمی بـوده تـا جامعـه را طـوری تنظیم نماید که صلح، عدالت و نظم عامه را حفاظـت و نگهداری نماید.

تمام قوانین، پالیسـی هـا و نظریـات موجـود یـک جامعه را منعکس میسازد.

- نورم های اجتماعی
- عادات
- رسوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مذهبي او اخلاقي ښوونې
- ښوونيز او پوهنيز معرفت

لـه قوانينـو سـره د نورمونـو، عـادتونو، دودونـو او اخلاقي اصولو تر منځ توپير څه دی؟

نـورمـــونه، عادتونـــه، دودونـــه او اخلاقـــي اصول د اشخاصو د شخـصي سلوك د لارښوونې لپاره دي پـداسـې حال کې چې د قوانينو موخه الزامي ده، تر څو د ټولنې د يـوه مشـخص غـړي د تاييد او رد په پام کې نه نيولو سره د هغوي پيروي وشي.

د قـوانينـو دتنفيذ پـرلپسـې دنـده د دولـت په غـاړه ده او معـمولاً د نـه اطاعـت پـه وخـت کـې د مجـازاتو د تحميـل پـه تهديـد سـره تامينيږي.

د تعذيراتو بېلګې کومې دي؟

- جزايي مجازات
- د مدني زيانونو جبران
- د يـو کـار د کولـو لپـاره د امتيـازاتو بيرتـه اخيستنه مثلاً دجوازنامې بيرته اخيستنه

و مو ليـدل چـې د ټـولنې خلك د ټـولنيز تـړون د مقابل لوري په توګه د حراست، امنيت، خدماتو، او د اساسي حقوقو او خپلواکيو د ضمانت په وړانـدې د خپلو خپلواکيو څخه صـرفنظر کـوي. همدارنګـه ومولیدل چې پر ټولنيز تړون د قوانينو د خپرېـدو او انفاذ له لارې د صحت مهر اېښودل کيږي.

(ج) اساسي قانون

اساسي قوانين څرنګه رامنځته کيږي؟

- تعاليم مذهبی و اخلاقی
- معرفت آموزشی وعلمی

يك تفاوت اساسی ميان نورم ها، عادات، رسوم و اصول اخلاقی با قوانين چه است؟

نـورم هـا، عـادات، رسـوم و اصـول اخلاقـی منحيـث يـك رهنمـود بـرای سـلوك شخصـی اشخاص ميباشند در حاليكه، هدف قـوانين الزامـی بوده، تا بدون در نظر داشت تاييـد يـا عـدم تاييـد يك عضو مشخص جامعـه، از آنهـا بطـور پيوسـته پيروی بعمل آيد.

امـر نافـذ نمـودن پيوسـته قـوانين بـه ذمـه دولـت ميباشد و معمولاً توسط تهديد به تحميل موءيدات (مجـازات) در صـورت عـدم اطاعـت، تـأمين ميگردد.

بعض از مثالهای تعذيرات کدام ها اند؟

- مجازات جزايی
- جبران خسارات مدنی
- استرداد امتيازات مثلاً جوازنامه برای اجـرای يك چيزی يا چيز ديگری

مشاهده نموديم که مردم جامعـه بـه حيـث طـرف قرارداد اجتماعی، در بدل حراست، امنيـت، انجـام خدمات و ضمانت حقوق اساسی و آزادی هـا، از آزادی خود صرف نظر مينمايند. همچنان مشـاهده نموديم که به قرارداد اجتماعی، از طريق انتشـار و انفاذ قوانين، مهرصحه گذاشته ميشود.

(ج) قانون اساسی

قوانين اساسی چه گونه بوجود ميايند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کــوم ځــایه بایـد ددغـه پوښتنې ځـواب پیـل شي؟

راځئ لومړیو ته وروګرځو.

هـر کلـه چـې د ټـولنې غـړي پرېکـړه کـوي چې د دولت په ګټـه د خپلـې خپلـواکۍ څخـه تېـر شـي، تـر ټولو لمړنی ګـام چې پورتـه کـوي، کوم یو دي؟

- یوه پادشاه ته بیعت کول
- د یوه رئیس ټاکل
- د یوه ولسمشر ټاکل
- د لازمه پرېکړو د کولو لپاره د یوې شـورا یـا جرګې جوړول
- د یـوې اعـلامیـې یـا اساسـي قـانون چمتو کول

په اوسنۍ زمانه کې په لویو ټولنو یا هېوادونـو کـې هغه کار چې تر ټولو لومړی کېږي، د یـوه مـدون اساسي قانون چمتو کول او تصویب دی.

د اساسي قانون اصلي موخه د ټولنې یا دولـت او د هماغـه هېـواد د اتبـاعو تـر منـځ د اړیکـو تعیین او پیاوړي کول دي.

د اساسي قانون ځینې نورې موخې کومې دي؟

- د دولت د اساسي شکل جوړول
- د دولت د ارګانونو د دندو او د اتباعو سره د دوي د اړیکو ټینګول او همدارنګه د دوي د ذات البیني اړیکو مشخص کول

از کجا باید آغاز کرد تا برای ایـن سـوال جـواب دهیم؟

بیاید به ابتدا برگردیم.

هرگاه اعضاء جامعه تصـمیم میگیرنـد تـا از خـود مختاری خویش به نفع دولت صرف نظـر نماینـد، اولـین گـــامی کـه آنهـا آنـرا برمیدارنـد، کـدام خواهد بود؟

- بیعت به یک پادشاه
- برگزیدن یک رئیس
- انتخاب یک رئیس جمهور
- تشکیل یک شوری یـا جرگـه جهـت اتخـاذ تصمیم لازمه
- آمـاده نمـودن یـک اعـلامـیه یـا یـک قانون اساسی

در عصر معاصر، در جوامـع بـزرگ یـا کشـورها، اولین چیزی کـه شـکل میگیـرد عبـارت از آمـاده سازی و تصویب یک قانون اساسی مدون میباشد.

هدف اصلی قانون اساسی تعیـین و برقـرار نمـودن روابط میان جامعه یا دولت و اتبـاع همـان کشـور میباشد.

بعضی از دیگر اهداف قانون اساسی چه است؟

- تأسیس شکل اساسی دولت
- مشخص کردن وظـایف ارگانهـای دولـت و روابـط آنهـا بـا اتبـاع و روابـط ذات البینـی خودشان

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مشخصو نړيوالو معاهداتو او ميثاقونو منلو او هغوي ته د ځاي ورکولو لپاره اشاره کول
- د هېـــواد د اتبـــاعو د اساســـي حقوقـــو او مکلفيتونو تعيين
- د دولت د بقا د ساتنې لپاره د يوه ميکانيزم جوړول
- د يوه هېواد د اتباعو لخوا د اساسي قانون د تصويب لپاره د يوې کړنلارې جوړول
- په اساسي قانون کې د تعديلاتو د منلو لپاره د يوې کړنلارې جوړول

قوانين څه ډول رامنځته کېږي؟ د دغه پوښتنې ځواب څه دی؟

قوانين د مقننه ځواك لخوا جوړېږي او د هغه څخه وروسته د ولسمشر لخوا د اساسي قانون د احکامو سره سم توشيح کېږي. دغه ډول قوانين موضوعه قوانين يا مدون قوانين نومېږي.

که مدون قوانين د اساسي قانون د احکامو سره سم جوړ نشي، آيا دغه ډول قوانين د هېواد د اتباعو لخوا لازم الاجراء دي، که نه؟

ولې منفي ځواب؟ دغه ډول قوانين ځکه الزامي کېداي نشي چې هغه ځواك چې د اساس قانون د احکامو پر بنسټ د قانون د جوړولو صلاحيت لري، مشخصه ده او د هغه صلاحيت د خلکو لخوا دولت ته ورکړل شويدي، د هغه پر بنسټ هغه مدون قوانين چې د اساسي قانون د احکامو سره سم نه وي يا دا چې د اساسي قانون د احکامو منافي وي، بې اعتباره دي او الزامي ندي.

آيا امکان لري چې نورې الزامي حقوقي اعلاميې

- اشاره به پذيرفتن و جادادن معاهدات و ميثاق های مشخص بين المللی
- تعيين کردن حقوق اساسی و مکلفيت های اتباع کشور
- تأسيس يک ميکانيزم برای محافظت بقای دولت
- تأسيس يک طرزالعمل برای تصويب قانون اساسی از سوی اتباع کشور
- تأسيس يک طرز العمل برای پذيرفتن تعديلات در قانون اساسی

قوانين چطور بوجود ميايند؟ جواب بدين سوال چه ميباشد؟

قوانين توسط قوه مقننه دولت ساخته ميشوند و به تعقيب آن از سوی رئيس جمهور مطابق به احکام قانون اساسی توشيح ميگردند. اين نوع قوانين، **قوانين موضوعه** يا **قوانين مدون** ناميده ميشوند.

اگر قوانين مدون مطابق به احکام قانون اساسی ساخته نه شوند، آيا چنين قوانين از سوی اتباع کشور لازم الاجرا ميباشند؟ نخير.

چرا جواب منفی؟ اين چنين قوانين بخاطری نميتوانند الزام آور باشند که قوهٔ که برمبنا احکام قانون اساسی صلاحيت ساختن قانون را دارا ميباشد، مشخص گرديده و صلاحيت آن توسط مردم به دولت تفويض گرديده است بنا برآن آنعده قوانين مدونيکه مطابق به احکام قانون اساسی نبوده يا اينکه منافی احکام قانون اساسی هستند، بی اعتبار بوده و الزام آور نميباشند.

آيا امکان دارد که اعلاميه های حقوقی الزام آور

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجودې وي چې د مدونو قوانينو ځواک او اغېزه ولري؟

د هغوي ځينې بېلګې کومې دي؟

- نړيــــــوال مــــعاهـــــدات، ميثاقونــــه او کنوانسيونونه
- هغه مقررات چې د اجرائيه ځواک لخوا تصويب شويدي
- د ولسمشرۍ د مقام تقنيني فرمانونه
- د محاکمو مقررات او پرېکړې
- محلي عرف او عادات

(د). د قانون نورې سرچينې:

اجازه راکړئ لاندې عمومي کتګورۍ وګورو ((د قانون نورې سرچينې))

معاهدات، ميثاقونه او نړيوال کنوانسيونونه:

نړيوال معاهدات، ميثاقونه او ځانګړي نړيوال کنوانسيونونه د يوه ځانګړي هېواد لپاره او بالوسيله د هغه هېواد پر اتباعو مرعي الاجراء کېږي،

ددي دپاره چې يو بين المللی معاهده، ميثاق او کنوانسيون په يو مملکت باندی او په دی وسيله د هغه مملکت پر اتباعو باندی د تطبيق ور وګرزی لازمه ده چې د هغه هېواد لخوا د اساسي قانون د احکامو سره سم د منلو وړ وګرځي. د تاييد دغه طرزالعمل ته د تصويب پروسه وايي.

د معاهداتو، ميثاقونو او کنوانسيونونو تصديق او تصويب يو اختياري عمل دي، او هېڅ هېواد په يوه نړيوال سازمان مثلاً ملګرو ملتونو کې د غړيتوب څخه پرته چې په هغه کې غړيتوب د هغه د

ديگرنيز موجود باشند که نيرو و تأثير قوانين مدون را داشته باشند؟

بعضی از مثال های آنها کدام اند ؟

- معــــاهــدات، ميثاق ها و کنوانسيون های بين المللی
- مقررات که از سوی قوه اجرائيه تصويب شده اند
- فرامين تقنينی مقام رياست جمهوری
- مقررات و فيصله های محاکم
- عرف و عادات محلی

(د). ديگر منابع قانون

اجازه دهيد تا در ذيل به کتگوری های عمومی نگاه کنيم ″ ديگر منابع قانون.″

معاهدات، ميثاق ها و کنوانسيون های بين المللی:

معاهدات، ميثاق ها و کنوانسيون های بين المللی قواعدی را به ميان مياورند تا روابط ميان کشور ها و اتباع کشور های مختلف را تنظيم نمايند.

برای اينکه يک معاهده، ميثاق و کنوانسيون خاص بين المللی بالای يک کشور و بالوسيله بالای اتباع آن کشور مرعی الاجرا قرار گيرد، ضرور است تا از سوی همان کشور مطابق به احکام قانون اساسی اش مورد قبول واقع گردد. اين طرزالعمل تأييد را پروسه تصويب مينامند.

تصديق وتصويب معاهدات، ميثاق ها و کنوانسيون ها يک عمل اختياری بوده، و هيچ کشوری را نميتوان به استثنا عضويت در يک سازمان بين المللی مثلاً ملل متحد که عضويت در آن مشروط

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړو معاهداتو، میثاقونو او کنوانسیونو پر منلو مشروط دی، نشي مجبور کېداي چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون تصویب کړي.

لدې سره سم چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون په قانوني توګه د یوه هېواد لخوا تصویب شي، پر دولت او د هغه پر اتباعو د هماغه هېواد د مدونو قوانینو په شان الزامي کېږي.

په راتلونکو لوستونو کې په افغانستان کې قابل الاجراء ځانګړي میثاقونه او کنوانسیونونه تر ارزونې لاندې نیسو.

هغه مقررات چې د اجرائیه ځواک لخوا تصویب شویدي:

د یوه دولت د اجرائیه ځواک هغه کومه لویه او ارزښتناکه دنده ده چې قانون نافذ او تطبیقوي؟

اجرائیه ځواک په کومه طریقه دغه دنده سرته رسوي؟ د وزیرانو او وزارتونو په وسیله

د وزارتونو بېلګې کومې دي؟

- د پوهنې وزارت
- د عامې روغتیا وزارت
- د عدلیې وزارت
- د کورنیو چارو وزارت
- د ملي دفاع وزارت
- د لوړو زده کړو وزارت
- د بهرنیو چارو وزارت
- د مالیې وزارت

به پذیرفتن معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های خاص میباشد، مجبور نمود تا یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون را تصویب نماید.

بمجردیکه یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون بطور قانونی از طرف یک کشور تصویب گردد، بالای دولت و اتباع آن دولت، بمثابه قوانین مدون نافذه همان کشور الزام آور میگردد.

در دروس بعدی، میثاق ها و کنوانسیونهای خاص بین المللی قابل الاجرا در افغانستان را ارزیابی خواهیم کرد.

مقرراتیکه از سوی قوه اجرایه اتخاذ گردیده اند:

آن کدام یک از وظایف عمده و مهم قوه اجرائیه یک دولت است که قانون را نافذ و تطبیق میکند؟

به چه شیوه قوه اجرائیه این وظیفه را انجام میدهد؟ بواسطه وزرا و وزارتخانه ها.

مثال های وزارتخانه ها کدام اند؟

- وزارت معارف
- وزارت صحت عامه
- وزارت عدلیه
- وزارت داخله
- وزارت دفاع
- وزارت تحصیلات عالی
- وزارت امور خارجه
- وزارت مالیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ښځو د چارو وزارت
- د سوداګرۍ وزارت
- د ټولګټو (فواید عامه) وزارت

هغه پروګرامونه چې د یوه ځانګړي وزارت په صلاحیت کې راځي، ښایي پراخ او پېچلي وي.

زیاتره وخت قوانین داسې پروګرامونه جوړوي چې د پروګرام ټول جزئیات تر پوښښ لاندې نه نیسي، او ټولو هغه پوښتنو ته چې د پروګرام له پلي کېدو سره اړیکه نیسي، ځواب نه ورکوي.

په همدې علت هغه قوانین چې د یوه وزارت د پروګرام رامنځته کوونکي دي، ښایي هغه وزارت ته چې د پروګرام د پلي کولو دنده لري، صلاحیت هم ورکړي چې داسې مقررات رامنځته کړي چې د هغه پروګرام د تطبیق کنټرول وکړي.

په هغه صورت کې چې قانون اجازه ورکړي، او پدې شرط چې مقرره د اساسي قانون او د هغه د احکامو سره سمه جوړه شوې وي، دغه مقرره پر وزارت او اتباعو د هغه مدونو قوانینو په شان او اندازه چې د تقنیني رکن لخوا منل شویدي، لازم الاجراء دي.

<u>د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه:</u>

ځینې وختونه په انتقالي دوره کې یا په بېړنیو حالاتو کې ، ولسمشر د هېواد اساسي قانون سره سم صلاحیت لري چې تقنیني فرمانونه صادر کړي، دغه تقنیني فرمانونه د مدونو قوانینو په شان او اندازه د اجبار قوه لري. مګر د خپل نوعیت په نسبت په یوه زماني دوره پورې محدود وي او د مقننه ځواک بیا تصویب ته محول دي.

- وزارت امور زنان
- وزارت تجارت
- وزارت فواید عامه

برنامه هایکه تحت حوزه صلاحیت یک وزارت ویژه قرار میگیرد ممکن گسترده و پیچید باشد.

غالب اوقات، قوانین برنامه هایرا ایجاد مینمایند که همه جزئیات پروگرام را مورد پوشش قرار نمیدهدو پاسخگوی تمام سوالاتی که به تطبیق پروگرام ربط میگیرند، نمیباشند.

به همین علت، قوانینکه ایجاد کننده برنامه یک وزارت میباشد ممکن است صلاحیت را نیز برای وزارتیکه تطبیق پروگرام را بعهده دارد، محول نماید تا مقرراتی را اتخاذ نمایند که از تطبیق آن پروگرام کنترول بعمل آورد.

در صورتیکه قانون اجازه دهد، و به شرط آنکه مقرره به اساس و در مطابقت با احکام قانون و قانون اساسی اتخاذ گردد، این مقرره بالای وزارت و اتباع به مثابه و اندازه قوانین مدونی که از سوی شاخه تقنینی پذیرفته شد است، لازم الاجرا خواهد بود.

<u>فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری</u>

بعضی اوقات، هنگام دوره انتقالی یا حالات اضطرار، رئیس جمهورطبق قانون اساسی کشورصلاحیت دارد تا فرامین تقنینی را صادر کند، این فرامین تقنینی به مثابه و اندازه قوانین مدون قوه اجبار دارند. اما نسبت نوعیت خویش محدود بزمان بوده و محول به تصویب مجدد قوه مقننه میباشند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محاکمو پرېکړې او مقررات:

راځئ يو اساسي قانون چې د هغه په ترڅ کې د دولت د دريو جلا برخو (اجرائيه څواک، مقننه څواک او قضائيه څواک) څخه په مساوي توګه جوړ شوی يو سياسي سازمان رامنځته شوی وي، فرض کړو.

پداسې يوه سيستم کې قضائيه څواک د هغه د تحتاني محاکمو په ګډون په دوديز ډول د يوې سترې محکمې تر اداري کنټرول لاندې دي.

پداسې يوه سيستم کې آيا ستره محکمه ددې صلاحيت لري چې د هغه هېواد د قضائي فعاليتونو د پر مخ بېولو لپاره مقررات جوړ کړی؟

د دغه ډول قضائي فعاليتونو بېلګې کومې دي؟

- د محاکمو د محررينو او اداري آمرينو ګمارل
- ځانګړو محاکمو او قضاتو ته د قضاياوو احاله
- د دوسيو د درج او د راپور ورکولو سيستم
- د محکمې د تعميراتو او تجهيزاتو ساتنه
- د قضايي سلوک د معيارونو ايجاد او تنفيذ
- د سترو قضائی تعليماتو د برنامو انتقال

ستره محکمه د مقرراتو د منلو په اړه خپل صلاحيت له کوم ځايه اخلي؟

- ذاتي قدرت
- اساسي قانون
- موضوعه قانون

فیصله ها و مقررات محاکم:

بيائيد يک قانون اساسی را که در لابلای آن يک دستگاه سياسی متشکل از سه شاخه جداگانه دولت (قوه مجريه، قوه مقننه، و قوه قضائيه)، اما مساوی ترکيب گرديده، فرض کنيم.

در يک چنين سيستم، قوه قضائيه بشمول محاکم تحتانی آن، بطورسنتی تحت کنترول اداری يک ستره محکمه قرار دارند.

در اين چنين دستگاه، آيا ستره محکمه صلاحيت دارد تا مقرراتی بمنظورپيشبرد فعاليت های قضايی آن کشور اتخاذ نمايد ؟

مثال های چنين فعاليت های قضايی کدام ها اند؟

- استخدام محررين وآمران اداری محاکم
- احاله قضايا به محاکم و قضات خاص
- اداره درج دوسيه و سيستم راپور دهی
- حفظ و مراقبت تعميرات و تجهيزات محکمه
- ايجاد و تنفيذ معيارهای سلوک قضايی
- انتقال برنامه های تعليماتی قضايی مستمر

ستره محکمه صلاحيت خويش را در قبال پذيرفتن مقررات از کدام جا اخذ ميکنند؟

- قدرت ذاتی
- قانون اساسی
- قانون موضوعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا دغه ډول مقررات په لاندې شعباتو او افرادو لازم الاجراء دي؟

- قضات؟
- د دولت پر نورو شعباتو؟
- د هېواد پر اتباعو؟

د قضائي ادارې برسېره د سترې محکمې لومړنۍ فعالیتونه څه دي؟

ځواب: د هغه قضایاوو په اړه غور او وروستی پرېکړه چې د لاندېنیو محاکمو لخوا هغې ته راجع کېږي.

آیا دغه ډول پرېکړې د ځانګړو قضایاوو په اړه د دعوي پر لورو لازم الاجراء دي؟

آیا ځینې وخت امکان لري چې یو وزارت یا د حکومت یوه برخه د دعوي طرف واقع شي؟

فرضي سناریو:
راځئ فرض کړو چې یوه قضیه د غور لپاره د یوې ابتدائیه محکمې قضائي هیئت ته وړاندې کېږي چې په محلي ورځپاڼه کې خپره شوې او په ټولنه کې یې زیاته نوم بدي ترلاسه کړېده. ښاریان او رسنۍ د محاکمې د پایلو اورېدو ته ډېر لېوال دي. راځئ یو ګام مخکې لاړ شوي تصور وکړو چې د محکمې د قضائي هیئت رئیس پرېکړه کوي چې محاکمه په علني توګه سرته ونه رسوي، ځکه چې هغه فکر کوي چې د محکمې خونه د ټولو ذیعلاقه خلکو د منلو ظرفیت نلري.

د یوې سیمه ایزې خبرپاڼې خاوند د قضائي هیئت د رئیس د پرېکړې سره ننګونه کوي، او قضیه سترې محکمې ته راجع کېږي ترڅو ستره محکمه

آیا چنین مقررات بر شعبات و افراد ذیل لازم الاجرا خواهد بود؟

- بالای قضات؟
- بالای شعبات دیگر دولت؟
- بالای اتباع کشور؟

برعلاوه اداره قضایی، فعالیت های اولیه ستره محکمه چه میباشد؟

جواب: رسیدگی و تصمیم گیری نهایی در مورد قضایای که از طرف محاکم تحتانی به آن راجع میگردد.

آیا چنین فیصله ها در ارتباط قضایایی مخصوص بالای اطراف دعوی لازم الاجرا میباشند؟

آیا بعضی اوقات امکان میرود که یک وزارت یا بخشی از حکومت طرف دعوی واقع گردد؟

سناریوی فرضی:
بیاید فرض کنیم که یک قضیه برای رسیدگی به پیشگاه هیئت قضایی محکمهٔ ابتدائیه میاید که در اخبار محلی نشر گردیده و بدنامی زیادی را در جامعه بخود کسب نموده است. شهروندان و رسانه ها در رابطه به نتایج محاکمه بسیار دلچسپی دارند. بیاید یک قدم دیگر جلوتر رفته تصور کنیم که رئیس هیئت قضایی محکمه فیصله میکند که محاکمه را بصورت علنی انجام ندهد، بخاطریکه او فکر میکند که اطاق محکمه گنجایش پذیرفتن همه مردم ذیعلاقه را ندارد.

صاحب یک اخبار محلی فیصله رئیس هیئت قضایی را به چالش میگیرد، و قضیه به ستره محکمه احاله میگردد، تا ستره محکمه احکام

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې مدون قوانين تفسير کړي.

د افغانستان په محاکمو کې محاکمه په علني توګه دايرېږي او هر شخص حق لري چې د قانون د احکامو په رعايت سره په هغه کې حضور ولري. محکمه کولاي شي په هغه حالاتو کې چې په قانون کې تصريح شوي، يا د محاکمې د سري والي اړتيا تشخيص شي، جلسه سري دايرېږي مګر د حکم اعلان بايد په هر حال علني وي.

آيا د دغه مادې حکم وضاحت لري؟

د دغه مادې د حکم په اړه څه څيز مبهم دي؟

د ((يا د محاکمې د سري والي اړتيا تشخيص شي)) اصطلاح څه معني لري؟

د قانون خط مشي علني محاکمې ته تمايل لري او سري محاکمه يو استثنايي حالت دی، مګر په عين وخت کې قانون د بېړني حالت څخه پرته نور معيارونه ندي بيان کړي چې د سري محاکمې تطبيق توجيه کړي.

راځئ فرض کړو چې ستره محکمه فيصله کوي چې د قضاتو د هيئت د رئيس لخوا وړاندې شوی دليل د رسنيو او عامه خلکو پر وړاندې د محاکمې د تړلو لپاره کافي ندی او نشي کولای د محاکمې سري والی توجيه کړي او د دغه قانون دپلي کولو لپاره په پرېکړه کې ځينې لارښوونې بيانوي.

آيا امکان لري چې ددغه قانون تفسير د سترې محکمې لخوا لکه څرنګه چې د هغوي په پرېکړه کې اعلان شو، راتلونکې قضاياوې تر پوښښ لاندې ونيسي؟

که داسې وي، آيا دغه تفسير په راتلونکو قضاياوو کې پر ټيټو محاکمو لازم الاجراء دی؟

قانون مدون ذيل را تفسير کند:

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی داير ميگردد و هر شخص حق دارد با رعايت احکام قانون در آن حضور يابد. محکمه ميتواند در حالاتيکه در قانون تصريح گرديده، يا سری بودن محاکمه ضروری تشخيص گردد، جلسات سری داير کند و لی اعلام حکم بايد به هر حال علنی باشد.

آيا حکم اين ماده وضاحت دارد؟

چه چيزی راجع به اين حکم ماده مبهم ميباشد؟

اصطلاح " يا سری بودن محاکمه ضروری تشخيص گردد"، چه معنی دارد؟

خط مشی قانون تمايل به محاکمه علنی دارد و محاکمه سری حالت استثنايی ميباشد، اما در عين حال قانون بجز از حالت اضطرار، معيار های ديگری را بيان نداشته است تا تطبيق محاکمه سری را توجيه نمايد.

بيايد فرض کنيم که ستره محکمه فيصله ميکند که دليل ارائه شده از سوی رئيس هيئت قضات، برای بستن محاکمه بروی رسانه ها و مردم عام کافی نبوده و نميتواند سری بودن محاکمه را توجيه نمايد و بعضی رهنمايی ها را برای تطبيق اين قانون در فيصله خويش بيان ميدارد.

آيا امکان دارد تفسيراين قانون از سوی ستره محکمه طوريکه در فيصله اش اعلان گرديد، قضايای آينده را تحت پوشش خود قرار دهد؟

اگر چنين باشد، آيا اين تفسير در قضايای آينده بالای محاکم تحتانی لازم الاجرا خواهد بود؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تاسو داسې فکر کوئ، آیا پدې معني ندي چې ستره محکمه په حقیقت کې د مدون قانون د تبدیلولو صلاحیت لري؟

اگر شما چنین فکر میکنید، آیا این بدین معنی نبوده که ستره محکمه در حقیقت صلاحیت تغیردهی قانون مدون را دارد؟

که داسې وي، او اجرائیه یا مقننه څواک د دغه ځانگړې قضیې په اړه د سترې محکمې له تفسیر سره موافق نه وي، دوي کوم امکانات په واک کې لري؟

اگر چنین باشد، و اگر قوه اجرائیه و یا مقننه با تفسیر ستره محکمه راجع به قضیه خاصی موافق نباشد ، آنها کدام امکانات را دارا میباشند؟

- د سترې محکمې پر پرېکړه سترگې پټول
- پدې پرېکړه د بیاغور کولو لپاره د سترې محکمې څخه غوښتنه
- ستره محکمه په رسنیو کې چلینج ته رابلل
- د سترې محکمې د هغه شمېر قاضیانو د عزل غوښتنه چې د قضیې په اړه یې پرېکړه کړېده
- د سترې محکمې د تفسیر د صلاحیت د سلب لپاره د هېواد د قوانینو د تعدیل په برخه کې د هڅو شریکول

- نادیده گرفتن فیصله ستره محکمه
- درخواست از ستره محکمه جهت تجدید نظر بر این فیصله
- ستره محکمه را د رسانه ها به چالش طلبیدن
- تقاضای عزل آنعده قضاتی ستره محکمه که درمورد قضیه فیصله کرده اند
- بذل مساعی برای تعدیل قوانین کشور، غرض سلب صلاحیت تفسیر ستره محکمه

دغه پوښتنې چلنج راوړونکې او مهمې دي، مثلاً کله چې مونږ د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون احکام پلټو، په مهرباني سره د هغه په اړه فکر وکړئ، ځکه چې مونږ هغوي ته وروسته پدې مضمون کې راگرځو.

این سوال ها چالش برانگیز و مهمی اند، مثلاً هنگامیکه ما احکام قانون اساسی سال ۲۰۰٤ افغانستان را بررسی میکنیم، لطفاً در ارتباط آنها فکر کنید بخاطریکه ما به آنها بعداً در این مضمون بر میگردیم.

محلي عرف او عادتونه:

کوم وخت کولاي شو د یوې قضیې د حل او فصل لپاره محلي عرف ته مراجعه وکړو؟

عرف و عادات محلی:

چی وقت میتوانیم جهت حل وفصل یک قضیه به عرف محلی مراجعه نمائیم؟

محلي عرف او عادات په کوم ځاي کې پیدا کولای شو؟

عرف وعادات محلی را در کجا میتوان پیدا نمود؟

دا د فقهې او اساسي حقوقو په اړه یوه لنډه

این یک مقدمه کوتاه در ارتباط موضوع فقه و

(c) ketabton.com: The Digital Library

سريزه وه.

اوس د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون د مطالعې په لور ځو (د راتلونکي ټولګي د لوستلو دنده – اساسي قانون، سريزه، ۱-۲۱، ٦۰-۸۰، ۱۳٤، ۱۳٦-۱٤۸ او ۱۵۱-۱۵۷ مادې)

II.د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون

ښوونيزې موخې- ۳-٦ ساعتونه

- په افغانستان کې د سياسي نظام تشريح
- د دولت د دندو بيان
- د هېواد د اجرائيه ځواک د موخې او دندو توضيح
- د هېواد د مقننه ځواک د موخې او دندو توضيح
- د هېواد د قضائيه ځواک تشريح
- د يوه خپلواکه قضائيه ځواک د ځانګړتياوو ذکر
- د کنټرول او توازن (**Cheks and Balances**) د سيستم د اهميت اثبات

(الف) سياسي نظام:
د يوه اسلامي جمهوري دولت په توګه د افغانستان سياسي نظام څه ډول توضيح کوئ؟

لکه څرنګه چې د افغانستان د ۲۰۰٤ کال په اساسي قانون کې راغلي دي، څه ډول پوهېداي شو چې افغانستان يو اسلامي جمهوري دولت دي؟

خپلواک او جمهوري حکومت څه معني لري؟

حقوق اساسی بود.

اکنون ما بسوی مطالعه قانون اساسی سال ۲۰۰٤ میرویم[وظیفه خوانش صنف بعدی – قانون اساسی، مقدمه، ماده های ۱ – ۲۱، ٦۰ – ۸۰، ۱۳٤، ۱۳٦- ۱٤۸، و ۱۵۱ – ۱۵۷]

II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲

اهداف آموزشی – ساعت های ۳ – ٦

- تشریح نظام سیاسی در افغانستان
- بر شماری وجایب دولت
- توضیح هدف و وجایب قوهٔ مجریه کشور
- توضیح هدف و وجایب قوهٔ مقننه کشور
- تشریح قوهٔ قضائیه کشور
- ذکر ویژگیهای یک قوهٔ قضائیه مستقل
- اثبات اهمیت سیستم کنترول و توازن (**Checks and Balances**)

(الف). نظام سیاسی
نظام سیاسی افغانستان منحیث یک جمهوری اسلامی را چگونه توضیح می دهید؟

طوری که در قانون اساسی ۲۰۰٤ آمده است، چگونه می توان دانست که افغانستان یک جمهوری اسلامی است؟

طرز حکومت آزاد و جمهوری به چه معنی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: حکومت د خلکو د ټاکل شویو استازو لخوا اداره کېږي او د خلکو په وړاندې ځواب ورکوونکي وي.

د حکومت نور شکلونه کوم دي؟

- مطلقه سلطنت
- مشروطه سلطنت
- فردي استبدادي (دیکتاتوري)
- پوځي دیکتاتوري
- کمونیستي جمهوري
- سوسیالیستي جمهوري

په افغانستان کې سیاسي نظام د کومو ځانګړتیاوو لرونکی دی؟

- د ولسمشر او د خلکو د استازو علني ټاکنې
- د دولت درې خپلواک مګر مساوي ځواکونه (اجرائیه، مقننه او قضائیه)
- کنټرول او توازن (Checks and Balances)
- د افرادو د معینو حقوقو او شخصي خپلواکیو تضمین
- د دولت لخوا د مشخصو خدماتو د وړاندې کولو تضمین
- په اساسي قانون کې د تعدیل مشخصه پروسه

پرېږدئ په ځیر سره د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون تر

جواب: حکومت از طریق نمایندگان انتخابی مردم اداره گریده و در برابر مردم پاسخگو می باشد.

برخی از اشکال دیگر حکومت کدام ها میباشند؟

- سلطنت مطلقه
- سلطنت مشروطه
- استبداد فردی (دیکتاتوری)
- دیکتاتوری نظامی
- جمهوری کمونیستی
- جمهوری سوسیالیستی

نظام سیاسی در افغانستان دارای چه ویژگیهایی می باشد؟

- انتخابات آزاد و علنی رئیس جمهور و نمایندگان مردم
- سه قوهٔ مستقل ولی مساوی تشکیل دهنده دولت (مجریه، مقننه، و قضائیه)
- کنترول و توازن (Checks and Balances)
- تضمین حقوق معین افراد و آزادی شخصی
- تضمین ارائه خدمات مشخص توسط دولت
- پروسه مشخص ایجاد تعدیل در قانون اساسی

بگذارید با دقت بیشتر قانون اساسی ۱۳۸۲ را

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث لاندې ونيسو، البته د درې ګونو څواکونو څخه په پيل سره.

مورد بحث قرار دهيم، البته با شروع از قوا سه گانه دولت.

(ب) دولت:

د دولت د پراخه مفهوم (State) او د هغه د محدود (Government) تر منځ توپير په څه کې دئ؟

- په دولت کې درې ګونه څواکونه شامل دي
- دولت د حقوقو او مکلفيتونو لرونکی دی. (۱–۲۱ مادې)
- لنډه داچې دولت د افغانستان هېواد دی.

راځئ د دولت ځينې حقوق او وجايب وڅېړو.

(۱ ماده) افغانستان، خپلواک، واحد او نه بېلېدونکی اسلامي جمهوري دولت دی.

(۲ ماده) د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت دين د اسلام سپيڅلی دين دی.

د نورو دينونو پيروان د خپل دين په پيروۍ او د ديني مراسمو په اجراء کې د قانون د حکمونو په حدودو کې آزاد دي.

(۳ ماده) په افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولای چې د اسلام د سپيڅلي دين د معتقداتو او احکامو مخالف وي.

(٤ ماده) په افغانستان کې ملي حاکميت په ملت پورې اړه لري چې په مستقيم ډول يې پخپله يا د خپلو استازو له لارې عملي کوي. د افغانستان ملت له ټولو هغه افرادو څخه عبارت دی چې د

(ب) . دولت

فرق بين مفهوم وسيع دولت (State) و مفهوم محدود آن (Government) درچيست؟

- دولت دربر گيرنده مجموع قوای سه گانه است.
- دولت دارای حقوق و وجايب می باشد. (ماده های ۱– ۲۱)
- خلاصه اينكه دولت عبارت است از كشور افغانستان.

بياييد برخی از اين حقوق و وجايب دولت را بررسی نمائيم.

(ماده ۱) افغانستان، دولت جمهوری اسلامی، مستقل، واحد و غير قابل تجزيه می باشد.

دين دولت جمهوری اسلامی افغانستان، دين مقدس اسلام است.

(ماده ۲) پيروان ساير اديان در پيروی از دين و اجرای مراسم دينی شان در حدود احكام قانون آزاد می باشند.

(ماده ۳) در افغانستان هيچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات و احكام دين مقدس اسلام باشد.

(ماده ٤) حاكميت ملی در افغانستان به ملت تعلق دارد كه به طور مستقيم و يا توسط نمايندگان خود آن را اعمال می كند. ملت افغانستان عبارت است از تمام افرادی كه تابعيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان تابعیت ولري.

(۵ ماده) د دغه اساسي قانون او نورو قوانینو د احکامو تطبیق، د خپلواکۍ، ملي واکمنۍ او ځمکنۍ بشپړتیا دفاع او د امنیت او د هېواد د دفاعي وړتیا تأمین د دولت د اساسي دندو څخه دي.

(۶ ماده) دولت د انساني کرامت د ساتلو، بشري حقوقو د ملاتړ، د ډیموکراسۍ د تحقق، ملي یووالي د تامین، د ټولو قومونو او قبایلو تر منځ د برابرۍ او د هېواد په ټولو سیمو کې د متوازنې پراختیا او ټولنیز عدالت پر بنسټ د یوې هوسا او پرمختللې ټولنې په جوړولو مکلف دی.

(۷ ماده) دولت د ملګرو ملتونو د منشور، د بین الدول معاهدو، د نړیوالو میثاقونو چې افغانستان له هغوي سره تړاو لري او د بشري حقوقو د نړیوالې اعلامیې رعایت کوي. دولت د هر راز تروریستي اعمالو، د مخدره توکو د کرلو او قاچاق او د مسکراتو د تولید او استعمال مخنیوی کوي.

(۸ ماده) دولت د هېواد بهرنی سیاست د خپلواکۍ، ملي ګټو او ځمکنۍ بشپړتیا په ساتلو، نه مداخلې، ښه ګاونډیتوب، دوه اړخیزه درناوي او د حقوقو د برابرۍ پر بنسټ تنظیموي.

دولت باید د خصوصي پانګې اچونې، اقتصادي ودې، د کرنې د پراختیا، د استوګنځي د چمتو کولو او مستحقینو ته د ځمکې د توزیع ملاتړ وکړي او د ځنګلونو او د ژوند چاپېریال په ساتنه کې لازم تدابیر ونیسي. (۱۰–۱۵ مادې)

(۱۷ ماده) دولت په بېلابېلو کچو د پوهنې د ودې او د دیني زده کړو د پراختیا، د جوماتونو، مدرسو او دیني مرکزونو د وضعې د ښه والي او تنظیم

افغانستان را دارا باشند.

(ماده ۵) تطبیق احکام این قانون اساسی و سایر قوانین، دفاع از استقلال، حاکمیت ملی و تمامیت ارضی و تأمین امنیت و قابلیت دفاعی کشور از وظایف اساسی دولت می باشد.

(ماده ٦) دولت به ایجاد یک جامعه مرفه و مترقی بر اساس عدالت اجتماعی، حفظ کرامت انسانی، حمایت حقوق بشر، تحقق دموکراسی، تامین وحدت ملی، برابری بین همه اقوام و قبایل و انکشاف متوازن در همه مناطق کشور مکلف می باشد.

(ماده ۷) دولت منشور ملل متحد، معاهدات بین الدول، میثاق های بین المللی که افغانستان به آن ملحق شده است و اعلامیهٔ جهانی حقوق بشر را رعایت می کند. دولت از هر نوع اعمال تروریستی، زرع و قاچاق مواد مخدر و تولید و استعمال مسکرات جلوگیری می کند.

(ماده ۸) دولت سیاست خارجی کشور را بر مبنای حفظ استقلال، منافع ملی و تمامیت ارضی و عدم مداخله، حسن همجواری، احترام متقابل و تساوی حقوق تنظیم می نماید.

دولت باید از سرمایه گذاری خصوصی، رشد اقتصادی، توسعه زراعت، و تهیه مسکن، توزیع زمین به مستحقین حمایت نموده و در مورد حفظ و بهبود جنگلات و محیط زیست تدابیر لازم را اتخاذ نماید. (ماده های ۱۰ الی ۱۵)

(ماده ۱۷) دولت برای ارتقای معارف در همه سطوح، انکشاف تعلیمات دینی، تنظیم و بهبود وضع مساجد، مدارس و مراکز دینی تدابیر لازم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره تدبيرونه نيسي.

پښتو او دري د دولت رسمي ژبې دي. د هېواد د تقويم مبداء د پيغمبر اکرم(ص) پر هجرت ولاړ دي. د افغانستان بيرغ او ملي سرود تنظيمېږي. د هېواد پايتخت د کابل ښار دی (۱٦، ۱۸–۲۱ مادې).

(ج) د دولت اجرائيه ځواک:

د اجرائيه ځواک موخه:

د دولت د اجرائيه قوی هدف څه دی؟

- د هغه خدماتو وړاندې کول چې د افغانستان په اساسي قانون کې تصريح شويدي.
- د اساسي قانون لخوا د ورکړل شويو فردي حقوقو او شخصي خپلواکيو ملاتړ او تضمين
- د هېواد د قوانينو تطبيق
- د دولت د نورو ځواکونو سره د دغه ځواک د اړيکو په تړاو د اساسي قانون د احکامو تطبيق

د اجرائيه ځواک تشکيل:

د اجرائيه ځواک جوړښت د اساسي قانون په رڼا کې څرنگه دي؟

- ولسمشر (٦۰–۷۰ مادې)
- د ولسمشر لمړی مرستيال (٦۰ ماده)
- د ولسمشر دوهم مرستيال (٦۰ ماده)
- وزيران (۷۱–۸۰ مادې)
- سيمه ايزې اداري (۱۳٦–

اتخاذ می نماید.

پشتو و دری زبانهای رسمی دولت می باشند. مبدأ تقویم کشور بر هجرت پیغمبر اکرم (ص) استوار است. بیرق و سرود ملی افغانستان تنظیم می گردد. کابل پایتخت افغانستان می باشد. (ماده های ۱٦، ۱۸ – ۲۱).

(ج) قوهٔ مجریهٔ دولت

هدف قوهٔ مجریه:

هدف قوهٔ مجریه دولت چیست؟

- ارائه خدماتی که در قانون اساسی افغانستان تصریح گردیده است
- حمایت و تضمین حقوق فردی و آزادی های شخصی اعطا شده در قانون اساسی
- اجرا و تطبیق قوانین کشور
- تطبیق احکام قانون اساسی در ارتباط با روابط این قوه با دیگر قوه های دولت

تشکیل قوهٔ مجریه:

تشکیل قوهٔ مجریه در پرتو قانون اساسی چگونه می باشد؟

- رئیس جمهور (ماده های ٦۰ – ۷۰)
- معاون اول رئیس جمهور (ماده ٦۰)
- معاون دوم رئیس جمهور (ماده ٦۰)
- وزراء (ماده های ۷۱ – ۸۰)
- واحد های اداری محلی (ماده های

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۲ مادې)

ولسمشر او مرستیالان:

ټاکنې، شرایط، کاري دوره، استعفي او عزل

- ولسمشر د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت مشري په غاړه لري، خپل صلاحیتونه په اجرائیه، مقننه او قضائیه برخو کې د اساسي قانون د احکامو سره سم عملي کوي.
- ولسمشر دوه، لومړی او دوهم مرستیالان لري.
- د ولسمشرۍ کاندید د خپلو دو مرستیالانو نومونه د خپل کاندید کېدو سره سم ملت ته اعلانوي.
- (٦٠ ماده) د ولسمشر لومړی مرستیال د ولسمشر د غیاب، استعفي یا وفات په حالت کې د دغه اساسي قانون د مندرجو احکامو سره سم عمل کوي.
- ولسمشر د رایو ورکوونکو د آزادو، عمومي ، پټو او مستقیمو رایو له لارې په سلو کې تر پنځوسو د زیاتو رایو په ترلاسه کولو ټاکل کېږي.
- د ولسمشر وظیفه د ټاکنو وروسته د پنځم کال د غبرګولي په لومړۍ نېټه پای ته رسېږي.
- (٦١ ماده) د ولسمشر کار تر پای ته رسېدو د مخه د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره ټاکنې، له دېرشو تر شپېتو ورځو په موده

۱۳٦ – ۱٤۲)

رئیس جمهور و معاونین:

انتخابات، شرایط، دوره تصدی، استعفاء، و برکناری

- رئیس جمهور در راس دولت جمهوری اسلامی افغنستان قرار داشته، صلاحیت های خود را در عرصه های اجرائیه، تقنینیه و قضائیه، مطابق به احکام این قانون اساسی، اعمال می کند.
- رئیس جمهور دارای دو معاون اول و دوم، می باشد.
- کاندید ریاست جمهوری نام هر دو معاون را همزمان با کاندید شدن خود به ملت اعلام میدارد.
- (ماده ٦٠) معاون اول رئیس جمهور در حالت غیاب، استعفأ و یا وفات رئیس جمهور، مطابق به احکام مندرج این قانون اساسی، عمل می کند.
- رئیس جمهور با کسب اکثریت بیش از پنجاه فی صد آرای رای دهندگان از طریق رأی گیری آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می گردد.
- وظیفه رئیس جمهور در اول جوزای سال پنجم بعد از انتخابات پایان می یابد.
- (ماده ٦١) انتخابات به منظور تعیین رئیس جمهور جدید در خلال مدت سی الی شصت روز قبل از پایان کار رئیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې کېږي.

- که چېرې په لومړي پړاو کې له کاندیدانو څخه یو هم ونه کړای شي چې په سلو کې تر پنځوسو زیاتې رایې تر لاسه کړي ، ټاکنې د دوهم ځل لپاره د انتخاباتو د نتایجو د نېټې تر اعلان وروسته د دوو اوونیو په اوږدو کې ترسره کېږي. دا ځل یوازې هغه دوه تنه کاندیدان په ټاکنو کې برخه اخلي چې په لومړي پړاو کې یې تر ټولو زیاتې رایې تر لاسه کړې وي.

- د ټاکنو په دویم پړاو کې هغه څوک چې د رایو اکثریت تر لاسه کړي، ولسمشر ګڼل کېږي.

- که چېرې د ولسمشرۍ یو کاندید د رای ګیرۍ د لومړي یا دویم پړاو په بهیر او یا تر ټاکنو وروسته او یا د انتخاباتو د نتایجو له اعلان پخوا مړ شي، نوې ټاکنې د قانون له حکمونو سره سم کېږي.

- څوک چې ولسمشرۍ ته کاندید کېږي باید لاندې شرایط ولري:

۱) د افغانستان تبعه، مسلمان، له افغان مور او پلار څخه زیږېدلی وي او د بل هېواد تابعیت ونلري؛

۲) د کاندیدېدو په ورځ یې عمر تر څلوېښتو کلونو لږ نه وي؛

۳) د محکمې لخوا د بشري ضد جرمونو او جنایت په ارتکاب او یا له مدني حقوقو څخه په محرومۍ محکوم شوی نه وي؛ (۶۲ ماده)

جمهور برگزار میگردد.

- هرگاه در دور اول هیچ یک از کاندیدان نتواند اکثریت بیش از پنجاه فی صد آرا را به دست آورد، انتخابات برای دور دوم در ظرف دو هفته از تاریخ اعلام نتایج انتخابات برگزار می گردد و در این دور تنها دو نفر از کاندیدانی که بیشترین آرا را در دور اول به دست آورده اند، شرکت می نمایند.

- در دور دوم انتخابات، کاندیدی که اکثریت آرا را کسب کند، رئیس جمهور شناخته می شود.

- هرگاه یکی از کاندیدان ریاست جمهوری در جریان دور اول یا دوم رای گیری و یا بعد از انتخابات و قبل از اعلام نتایج انتخابات وفات نماید، انتخابات مجدد مطابق به احکام قانون برگزار میگردد.

- شخصی که به ریاست جمهوری کاندید می شود، واجد شرایط ذیل می باشد:

۱) تبعهٔ افغانستان، مسلمان و متولد از والدین افغان بوده و تابعیت کشور دیگری را نداشته باشد؛

۲) در روز کاندید شدن سن وی از چهل سال کمتر نباشد؛

۳) از طرف محکمه به ارتکاب جرایم ضد بشری، جنایت و یا حرمان از حقوق مدنی محکوم نشده باشد. (ماده ۶۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېڅ شخص نشي کولاي له دوو دورو زيات د ولسمشر په توګه وټاکل شي. پدې ماده کې راغلی حکم د ولسمشر د مرستيالانو په برخه کې هم تطبيقيږي. (٦٢ ماده)

هيچ شخص نمی تواند بيش از دو دوره به حيث رئيس جمهور انتخاب گردد. حکم مندرج اين ماده در مورد معاونين رئيس جمهور نيز تطبيق می گردد. (ماده ٦٢)

آيا هغه څوک چې د ولسمشر د مرستيال په توګه دنده سرته رسوي کولای شي دوه دورې نورې د ولسمشرۍ دنده سرته ورسوي؟

آيا کسی که منحيث معاون رئيس جمهور ايفای وظيفه نموده باشد می تواند دو دوره ديگر متصدی پست رياست جمهوری باشد؟

بلې- د ولسمشر مرستيالان کولاي شي د دغه اساسي قانون د احکامو سره سم ځان ولسمشرۍ ته کانديد کړي. (٦٧ ماده)

بلی - معاونين رئيس جمهور می توانند مطابق به احکام اين قانون اساسی خود را به رياست جمهوری کانديد نمايند. (ماده ٦٧)

د ولسمشر د استعفی، عزل يا وفات يا هم په صعب العلاج ناروغۍ د اخته کېدوپه صورت کې چې د دندې د اجراء مانع شي، د ولسمشر لومړی مرستيال د ولسمشر صلاحيتونه او دندې په غاړه اخلي.

در صورت استعفا، عزل يا وفات رئيس جمهور و يا مريضی صعب العلاج که مانع اجراء وظيفه شود، معاون اول رئيس جمهور صلاحيتها و وظايف رئيس جمهور را به عهده می گيرد.

ولسمشر خپله استعفاء شخصاً ملي شورى ته اعلانوي.

رئيس جمهور استعفای خود را شخصاً به شورای ملی اعلام می نمايد.

د صعب العلاج ناروغۍ تثبيت د هغه طبي هيئت لخوا کېږي چې ستره محکمه يې ټاکي.

تثبيت مريضی صعب العلاج توسط هيئت طبی با صلاحيت که از طرف ستره محکمه تعيين ميگردد صورت ميگيرد.

(٦٧ ماده) په داسې حالاتو کې د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره په درېيو مياشتو کې دننه د اساسي قانون د يوشپيتمې مادې سره سم ټاکنې کېږي.

(ماده ٦٧) در اين حالات در خلال مدت سه ماه انتخابات به منظور تعيين رئيس جمهور جديد طبق مادۀ شصت و يکم اين قانون اساسی برگزار ميگردد.

د ولسمشر لومړی مرستيال د لنډمهاله ولسمشر په توګه د دندې د ترسره کولو په موده کې لاندينی چارې نشي ترسره کولاي:

(ماده ٦٧) معاون اول رئيس جمهور در زمان تصدی به حيث رئيس جمهور موقت امور ذيل را انجام داده نمی تواند:

۱. د اساسي قانون تعديل؛ ۲. د وزيرانو عزل؛ ۳. ټول پوښتنه

۱. تعديل قانون اساسی؛ ۲- عزل وزرا؛ ۳- مراجعه به آرای عامه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٦٨ ماده) كه چېرې د ولسمشر يو مرستيال استعفي وكړي يا مړ شي د هغه پر ځاى بل شخص د ولسمشر لخوا او د ولسي جرګې په تاييد ټاكل كيږي.

(ماده ٦٨) هرگاه يكى از معاونين رئيس جمهور استعفاء و يا وفات نمايد عوض وى شخص ديگرى توسط رئيس جمهور به تأييد ولسى جرگه تعيين ميگردد.

د ولسمشر او د لومړي مرستيال د يوځايي مړينې په صورت كې په ترتيب سره دويم مرستيال، د مشرانو جرګې رئيس، د ولسي جرګې رئيس، او د بهرنيو چارو وزير يو په بل پسې ددې اساسي قانون د (اووه شپېتمې) مادې له حكم سره سم د ولسمشر دندې په غاړه اخلي.

(٦٨) در صورت وفات همزمان رئيس جمهور و معاون اول وى، بالترتيب معاون دوم، رئيس مشرانو جرگه، رئيس ولسى جرگه و وزير خارجه يكى بعد ديگرى مطابق به حكم مندرج مادهٔ شصت و هفتم اين قانون اساسى وظايف رئيس جمهور را به عده ميگيرد.

(٦٩ ماده) پر ولسمشر د بشري ضد جرمونو، ملي خيانت يا جنايت د ارتكاب تور لګول د ولسي جرګې د ټولو غړيو د دريمې برخې له خوا غوښتل كېداي شي. كه چېرې دا غوښتنه د ولسي جرګې د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو د رايو لخوا تاييد شي، ولسي جرګه د يوې مياشتې د ننه لويه جرګه دايروي. كه لويه جرګه منسوب شوى شخص د اتهام د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو د رايو په اكثريت تصويب كړي، ولسمشر له وظيفې څخه ګوښه او موضوع ځانګړې محكمې ته سپارل كيږي. ځانګړې محكمه د ولسي جرګې له دريو غړيو، د سترې محكمې له دريو غړيو چې لويه جرګه يې ټاكي، او د مشرانو جرګې له رئيس څخه جوړيږي. دعوي د هغه شخص لخوا چې د لويې جرګې لخوا ټاكل كيږي، اقامه كيږي.

(ماده ٦٩) اتهام عليه رئيس جمهور به ارتكاب جرايم ضد بشرى، خيانت ملى يا جنايت، از طرف يک ثلث كل اعضاى ولسى جرگه تقاضا شده مى تواند. در صورتيكه اين تقاضا از طرف دو ثلث كل آراى ولسى جرگه تائيد گردد، ولسى جرگه در خلال مدت يك ماه لويه جرگه را داير مى نمايد. هرگاه لويه جرگه اتهام منسوب را به اكثريت دو ثلث آراى كل اعضا تصويب نمايد، رئيس جمهور از وظيفه منفصل و موضوع به محكمهٔ خاص محول ميگردد. محكمهٔ خاص متشكل است از رئيس مشرانو جرگه، سه نفر از اعضاى ولسى جرگه و سه نفر از اعضاى ستره محكمه به تعيين لويه جرگه، اقامهٔ دعوى توسط شخصى كه از طرف لويه جرگه تعيين مى گردد صورت ميگيرد.

همدارنګه د اساسي قانون ٦٩ ماده تصريح كوي چې : ((پدې حالت كې ددې اساسي قانون اووه شپېتمه ماده كې راغلي حكمونه تطبيقيږي)) د دغه جملې منظور څه دى؟ آيا منظور يې دادى چې ولسمشر مخكې لدې چې د هغه پر وړاندې محكمه حكم صادر كړي، استيضاح كيږي؟

ماده ٦٩ قانون اساس همچنين تصريح مى دارد: ″در اين حالت احكام مندرج مادهٔ شصت و هفتم اين قانون اساسى تطبيق مى گردد″ منظور از اين جمله چيست؟ آيا منظور اين است كه رئيس جمهور قبل از اينكه محكمه عليه وى حكمى را صادر نمايد، مورد استيضاح قرار مى گيرد؟.

(٧٠ ماده) ولسمشر د خدمت د دورې تر ختمېدو

(ماده ٧٠) رئيس جمهور بعد از ختم دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د عزل له حالته پرته د خپل ژوند په پاتې موده کې د جمهوري رياست د دورې د مالي حقوقو څخه د قانون له حکمونو سره سم ګټه اخلي.

خدمت، به استثنای حالت عزل، برای بقیه مدت حیات از حقوق مالی دوره ریاست جمهوری مطابق به احکام قانون مستفید می شود.

صلاحيتونه او وجايب:

د ولسمشر صلاحيتونه او وجيبې د اساسي قانون په ٦٤ او تريوه حده په ٦٣ ماده کې د ولسمشرۍ د لوړې په متن کې توضيح شوي دي.

صلاحیت ها و وجایب:

صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور در ماده ٦٤ قانون اساسی و تا حدی نیز در متن سوگند نامه ریاست جمهوری مندرج ماده ٦٣ توضیح گردیده است.

د ٤٦ مادې سره سم د ولسمشر صلاحيتونه او وجيبې کوم دي؟

طبق ماده ٦٤، صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور کدام ها اند؟

- د اساسي قانون د اجراء (ترسره کېدنې) څارل؛ (د ٦٤ مادې ١ فقره)
- مراقبت از تطبیق قانون اساسی؛ (فقره ۱ماده ٦٤).

- د افغانستان د وسله والو ځواکونو ستر مشرتوب؛ د ملي شوري په تاييد د جګړې او متارکې اعلانول؛ د ځمکنۍ بشپړتيا او د خپلواکۍ د ساتنې د دفاع په حالت کې د لازمې پرېکړې کول؛ د ملي شوري په تاييد د هېواد څخه بهر د وسله والو ځواکونو د ټولګيو لېږل. (۲-٦ فقرې)
- قیادت اعلای قوای مسلح کشور؛ اعلان حرب و متارکه به تایید شورای ملی؛ اتخاذ تصمیم لازم در حالت دفاع از تمامیت ارضی و حفظ استقلال؛ فرستادن قطعات قوای مسلح به خارج از افغانستان به تأیید شورای ملی. (فقره های ۲-٦)

د دې اساسي قانون د نهمې مادې د مندرج حالت څخه پرته د لويې جرګې راغوښتل؛ (۷ فقره)

دایر نمودن لویه جرگه به استثنای حالت مندرج مادۀ شصت و نهم این قانون اساسی؛ (فقره ۷).

د ملي شوري او لويې جرګې د غونډو پرانيستل؛ (۹ فقره)

افتتاح اجلاس شورای ملی و لویه جرگه؛ (فقره ۹).

د ولسمشرۍ د مرستيالانو د استعفی منل (۱۰ فقره)

قبول استعفای معاونین ریاست جمهوری؛ (فقره ۱۰).

- د ولسي جرګې په تاييد د وزيرانو، لوي څارنوال، د مرکزي بانک، د ملي امنيت او د
- تعیین وزرا، لوی خارنوا ل، رئیس بانک مرکزی، رئیس امنیت ملی و رئیس سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرې مياشتې د رئيسانو ټاکل او د هغوي عـزل او د استعفي منل؛ (۱۱ فقره)

- د ولسي جرګې په تاييـد د سـترې محکمـې د رئيس او غړو ټاکل؛ (۱۲ فقره)
- د قـانون لـه حکمونـو سـره سـم د قاضـيانو، د وسله والو ځواکونو، پوليسـو، د ملـي امنيـت د منصـبدارانو، او د لـوړ پـوړو مـامورينو ټاکـل، تقاعد ورکول، د استعفي منل او عزلول؛
- په بهرنيو هېوادونـو او نړيوالـو موسسـو کـې د افغانستان د سياسي نمايندګيو د مشرانو ټاکـل؛ پـه افغانسـتان کـې د بهرنيـو سياسـي اسـتازو د باورليکونو منل؛ د قانون له حکمونو سـره سـم د دولتونـو تـر منـځ د معاهـدو د عقـد لپـاره د باورليکونو ورکول؛ (۱٤، ۱۵ او ۱۷ فقرې).
- د قوانيـــنو او تقنينـــي فرمانونو توشيح کـول (۱٦ فقره)
- د قـانون لـه حکمونـو سـره سـم د جزاګـانو تخفيف او ښښل؛ (۱۸ فقره)
- د قـانون لـه حکمونـو سـره سـم د مـډالونو، نښانونو، او افتخاري لقبونو ورکول؛
- د هېواد د اداري د سمون په منظور، د قانون له مخې د کمېسيونونو جوړول؛ (۲۰ فقره)
- پدې اســـاســـي قانون کې نور راغلي واکونـه او دندې.

د يادو شويو واکونو برســـېره ولسمشر د ٦۵ مـادې پـه بنسـټ کـــولاى شـي د مهمـو ملـي، سياسـي، ټولنيزو او اقتصادي موضوعاتو په هکله په افغانستان کــې ټولپوښــتنه وکــــړي، ټولپوښــتنه بايـد ددې

میاشت به تایید ولسی جـرگـه و عزل و قبـول استعفای آنها؛ (فقره ۱۱).

- تعیین رئیس و اعضای ستره محکمه بـه تاییـد ولسی جرگه (فقره ۱۲).
- تعیین، تقاعـد، قبـول اسـتعفا و عـزل قضـات، صاحب منصبان قوای مسلح، پولیس و امنیـت ملی و مامورین عالی رتبـه مطـابق بـه احکـام قانون؛ (فقره ۱۳).
- تعیین سران نمایندگی های سیاسـی افغانسـتان نـزد دول خـارجی و مؤسسـات بـین المللـی؛ قبـول اعتمـاد نامـه هـای نماینـدگان سیاسـی خارجی در افغانستان، و اعطای اعتبار نامه بـه غرض عقـد معاهـدات بـین الـدول مطـابق بـه احکام قانون؛ (فقره های ۱٤، ۱۵ و ۱۷).
- تـــوشـــیح قـــوانـــین و فـرامین تقنینـی (فقره ۱٦).
- تخفــیف و عـــفو مجازات مطـابق قـانون؛ (فقره ۱۸)
- اعطای مدالها، نشانها و القاب افتخاری مطـابق به احکام قانون؛ (فقره ۱۹)
- تأسیس کمیسـیون هـا بـه منظـور بهبـود ادارۀ کشور مطابق به احکام قانون؛ (فقره ۲۰).
- سایر صلاحیتها و وظایف منـدرج ایـن قـانون اساسی (فقره ۲۱)

برعلاوه صلاحیت های فوق الذکر، رئیس جمهور طبق ماده ٦۵ می توانـد در ارتبـاط بـا موضـوعات مهم ملی، سیاسی، اجتماعی و یا اقتصادی به آرای عمومی مـردم افغانسـتان مراجعـه نمایـد، مادامیکـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساسي قانون د حکمونو مخالفه او دهغه د تعديل مستلزم نه وي.

مراجعه به آرای عمومی مناقض احکام این قانون اساسی و یا مستلزم تعدیل آن باشد.

د يوه بنسټيز اصل په توګه د شپږ شپيتمې مادې سره سم ولسمشر پـدې اساسي قـانون کې د منـدرجو واکونو د عملي کولو پـه برخـه کې د افغانسـتان د خلکو لوړ مصلحتونه پـه پـام کې نيسي. او نشي کولاي د قانون د حکـم پرتـه، دولتي ملکيتونـه او شتمنی وپلوري يـا يې وبښي.او همدارنګـه نشي کولای د خپل کـار پـه دوران کې لـه خپـل مقـام څخـه پـه ژبنيـو، سـيمه ييـزو، قـومي، مـذهبي، او ګوندي ملحوظاتو ګټه واخلي.

به عنـوان يـک اصـل اساسـی، طبـق مـاده شصـت وششـم، رئـيس جمهـور در اعمـال صـلاحيتهای مندرج ايـن قـانون اساسـی، مصـالح عليـای مـردم افغانـــستان را رعـــايت مـی کنـد. و نمـی توانـد بـدون حکـم قـــانون، ملکيـت هـای دولتـی را بفـــروشـــد يـــا اهـــداء کنـد. و همچنـين وی نمی تواند در زمـــان تصدی وظيفه از مقـام خـود بـه ملحوظـات لسـانی، سـمتی، قـومی، مـذهبی و حزبی استفاده نمايد.

لکه څرنګه چې وينو په ٦٤ ماده کې تصريح شوي واکونه او وجايـب پـدې قيـد سره چې بايـد ټـول واکونه د قـانون ســـره سـم عملي شي، محـدود شوي دي.

طوری که می بينيم، اعمـال صـلاحيتها و وجايـب تصريح شده در ماده ٦٤ با اين قيد کـه بايـد همـه اين صلاحيتها در مطابقت با قـانون اعمـال گـردد، محدود گرديده است.

دا څه معني لري؟

- يعنـــي ولسمـــــشر پـه خپـل سـر کـار نشي کولای.
- د ولسمشر عمل اقتضا کوي چې دپارلمـان د هغه په اړه يو قانون تصويب کړي.
- د ولسمشر واکـونه د هغه څه په وړاندې چې د افغانســتان پـــه قوانينـــو کـــې راغلـــي دي، محدودوي.

اين به چه معنا است؟

- يعنی رئيس جمهـور نمـی توانـد خـود سـرانه عمل نمايد
- و عملکرد وی اقتضا می نمايـد تـا در مـورد، پارلمان اقدام بتصويب يک قانون نمايد
- صلاحيت و اختيارات رئيس جمهور را نسبت بـه آنچـه در قـوانين افغانسـتان آمـده اسـت، محدود می نمايد.

د ولسمشر يـا د اجرائيـه ځـواک د واکونـو پـه اړه دوه نور لوي محدوديتونه کوم دي؟

- د ولســــمشر او اجـــرائيـــه ځـــواک هـــر اقـــدام او فـــعاليـــت بايـــد پـه اساسـي قـانون کـې د ورکـړل شـويو صـلاحيتونو پـر بنست وي.

دو محـدوديت عمـده ديگـر در مـورد صـلاحيت های رئيس جمهور يا قوه اجرايه کدام هايند؟

- هريـک از اقـدامات و فعاليـت هـای رئـيس جمهـور و قـوۀ اجرائيـه بايـد اسـتوار بـا صـلاحيتهای اعطـاء شـده در قـانون اساسـی باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د اجرائیه ځواک هیڅ فعالیت د اساسي قانون د احکامو مخالف کېداي نشي.

د اجرائیه ځواک د صلاحیتونو څخه د ولسمشر ناوړه ګټه اخیستنه څه ډول او د کومې مرجع لخوا کنټرولیږي؟

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

د دولت د مقننه او قضائیه ځواک لپاره د اساسي قانون د ټاکل شوي چوکاټ د څېړنې وروسته د کنټرول او توازن **(Checks and Balances)** ته راګرځو. مګر مخکې تر هغوي وزارتونو ته یوه لنډه کتنه کوو.

وزیران:

۷۱ ماده تصریح کوي چې ((حکومت)) د وزیرانو څخه جوړ شوی چې د ولسمشر تر ریاست لاندې دنده سرته رسوي. په بله وینا وزیران د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي تر څو د حکومت ورځنی دندې پر مخ بوزي او د اجرائیه ځواک مسئولیتونه اداء کړي. دوي دغه کار د وزارتونو له لارې سرته رسوي.

(۷۲ ماده) څوک چې د وزیر په توګه ټاکل کیږي بایډ د افغانستان تبعه، د لوړو زده کړو، کاري تجربې نیک شهرت خاوند وي او عمر یې تر ۳۵ کاله کم نه وي. او همدارنګه د سترې محکمې لخوا د بشر ضد، جنایت په تور یا د مدني حقوقو څخه په حرمان نه وي محکوم شوی.

- وزیران د دندې د پیل څخه مخکې لوړه کوي. (۷٤ ماده) او د دوي دندې د حکومت

- هیچ اقدام ویا فعالیت قوۀ اجرائیه نمی تواند مخالف با احکام قانون اساسی باشد.

سوء استفاده رئیس جمهور از صلاحیت های قوۀ اجرائیه چه گونه و توسط کدام مرجع کنترول میگردد؟

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

بعد از بررسی چهارچوب تعیین شده توسط قانون اساسی برای قوا مقننه و قضائیه دولت، به مسئله مهم کنترول و توازن **(Checks and Balances)** بر می گردیم. اما قبل از آن نظری به وزارت ها خواهیم داشت.

وزراء

ماده ۷۱ تصریح میدارد که "حکومت" متشکل است از وزراء که تحت ریاست رئیس جمهور اجرای وظیفه می نمایند. به عبارت دیگر وزراء توسط رئیس جمهور انتخاب می شوند تا وظایف روز مره حکومت را به پیش برده و مسئولیت های قوۀ اجرائیه را ادا نمایند. ایشان این کار از طریق وزارتخانه ها انجام می دهند.

(ماده ۷۲) شخصی که به حیث وزیر تعیین می شود باید تبعه افغانستان، دارای تحصیلات عالی، تجربه کاری، شهرت نیک بوده و عمر وی از ۳۵ سال کمتر نباشد. و همچنین از طرف محکمه به ارتکاب جرایم ضد بشری، جنایت و یا حرمان از حقوق مدنی محکوم نشده باشد.

- وزراء قبل از تصدی وظیفه حلف به جا می آورند. (ماده ۷٤) و وظایف ایشان عبارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دندو څخه چې د اساسي قانون په ۷۵ ماده کې توضیح شویدي:

- د دغه اساسي قانون او نورو قوانینو د احکامو او د محکمو د قطعي پرېکړو عملي کول؛ (۱ فقره)
- د خپلواکۍ ساتل، له ځمکنۍ بشپړتیا څخه دفاع او په نړیواله ټولنه کې د افغانستان د حیثیت او ګټو ساتل: (۲ فقره)
- د عامه نظم او امن ټینګلول اود هر راز اداري فساد له منځه وړل؛ (۳ فقره)
- د بودیجې تر تیبول، د دولت د مالي وضعې تنظیمول او د عامه شتمنۍ ساتل؛ (٤ فقره)
- د ټولنیزو ، فرهنګي، اقتصادي او تکنالوژیکي پرمختیایي پروګرامونو طرح او تطبیق؛ (٥ فقره)
- ملي شورا ته د مالي کال په پاي کې د سرته رسېدلو چارو او د نوي مالي کال د مهمو پروګرامونو په باب راپور ورکول؛ (٦ فقره)
- د هغو نورو دندو تر سره کول چې د دې اساسي قانون او نورو قوانینو له مخې د حکومت له دندو څخه ګڼل کیږي. (۷ فقره)
- ۷٦ ماده حکومت ته اجازه ورکوي چې د هېواد د سیاست د اساسي کرښو د تطبیق او د خپلو دندو د تنظیم لپاره ، مقررات وضع او تصویب کړي. پدې شرط چې دغه مقررات د هېڅ نص او د هېڅ قانون د روحیې مناقض نه وي.
- د ۷۷ مادې سره سم وزیران د ولسمشر او

است وظایف حکومت طوریکه در ماده ۷۵ قانون اساسی توضیح گردیده است:

- تعمیل احکام این قانون اساسي و سایر قوانین و فیصله های قطعي محاکم؛ (فقره ۱)
- حفظ استقلال، دفاع از تمامیت ارضي و صیانت منافع و حیثیت افغانستان در جامعه بین المللي؛ (فقره ۲)
- تأمین نظم و امن عامه و از بین بردن هر نوع فساد اداري؛(فقره ۳)
- ترتیب بودجه، تنظیم وضع مالي دولت و حفاظت دارایي عامه؛ (فقره ٤)
- طرح و تطبیق پروگرام هاي انکشافي اجتماعي، فرهنگي، اقتصادي و تکنالوژیکي؛ (فقره ٥)
- ارائه گزارش به شوراي ملي در ختم سال مالي درباره امور انجام شده و پروگرام هاي عمدهٔ سال مالي جدید؛ (فقره ٦)
- انجام سایر وظایفي که به موجب این قانون اساسي و قوانین دیگر از وظایف حکومت دانسته شده است. (فقره ۷)
- ماده ٧٦ به حکومت اجازه میدهد تا برای تطبیق خطوط اساسی سیاست کشور و تنظیم وظایف خود، مقررات وضع و تصویب نماید. بشرط آنکه این مقررات مناقض نص یا روحیه هیچ قانون نباشد.
- طبق ماده ۷۷، وزرا از وظایف مشخصهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي جرگې په وړاندې د خپلو مشخصو دندو په اړه مسئوليت لري او دوي خپلې دندې په اداري واحدونو کې د آمرينو په توگه د هغه حدودو په دننه کې چې دغه اساسي قانون او نور قوانين يې ټاکي، سرته رسوي.

خود نزد رئيس جمهور و ولسی جرگه مسئوليت داشته و ايشان وظايف خود را به حيث آمرين واحدهای اداری در داخل حدودی که اين قانون اساسی و ساير قوانين تعيين می کند، اجرا می نمايند.

- (۸۰ ماده) وزيران نشي کولاي د خپل کار په دوران کې له خپل مقام څخه په ژبنيو، سيمه ييزو، قومي، مذهبي او گوندي ملحوظاتو گټه واخلي. او که چېرې وزير په بشر ي ضد جرمونو، ملي خيانت او يا په نورو جرمونو تورن شي، موضوع د دې اساسي قانون د (يو سلو څلور دېرشمې) مادې په رعايت ځانگړې محکمې ته سپارل کېږي. (۷۸ ماده)

- (ماده ۸۰) وزراء نبايد از مقام خود برای پيشبرد اهداف زبانی، قومی، سمتی، قبيلوی، مذهبی، و يا حزبی استفاده نمايند. و در صورتيکه يکی از وزراء به جنايت عليه بشريت، خيانت ملی، و يا ساير جرائم متهم گردد، قضيه با رعايت ماده ۱۳٤ اين قانون اساسی به محکمه خاص محول می گردد.(ماده ۷۸)

لکه څرنگه چې مخکې يادونه وشوه، اجرائيه ځواک هم د قانون جوړونې لپاره محدود صلاحيت لري. مثلاً حکومت کولاي شي د ولسي جرگې د تعطيل او د بېړنۍ اړتيا په وخت کې، د بوديجې او مالي چارو په اړه پرته، تقنيني فرمانونه صادر کړي. تقنيني فرمانونه د ولسمشر د توشيح څخه وروسته د قانون حکم غوره کوي. تقنيني فرمانونه بايد د ملي شورې د لمړۍ جلسې د جوړېدو څخه د دېرشو ورځو په اوږدو کې هغه ته وړاندې شي او که چېرې د ملي شورې لخوا رد شي، اعتبار نه لري. (۷۹ ماده)

طوريکه قبلا ذکر شد، قوۀ مجريه نيز دارای صلاحيتهای محدودی برای قانونگذاری می باشد. مثلا حکومت می تواند در حالت تعطيل ولسی جرگه در صورت ضرورت عاجل، به استثنای امور مربوط به بودجه و امور مالی، فرامين تقنينی را صادر نمايد. فرامين تقنينی بعد از توشيح رئيس جمهور حکم قانون را حايز می شود. فرامين تقنينی بايد در خلال سی روز از تاريخ انعقاد نخستين جلسه شورای ملی به آن تقديم شود و در صورتی که ازطرف شورای ملی رد شود، از اعتبار ساقط می گردد. (ماده ۷۹)

لوي څارنوال

لکه څرنگه چې مخکې مو هم وليدل، لوي څارنوال د ولسمشر لخوا ټاکل او مقرر کېږي، او د دولت د اجرائيه ځواک يوه برخه ده. لوي څارنوال د قضائيه ځواک تر اغېزې لاندې نه دی.

لوی څارنوال

طوريکه قبلاً نيز ديديم، لوی څارنوال توسط رئيس جمهور انتخاب و مقرر می گردد. و بخشی از قوۀ اجرائيه دولت می باشد. لوی څارنوال تحت اثر قوۀ قضائيه قرار ندارد.

اساسي قانون په خپله ۱۳٤ ماده کې لوي

قانون اساسی در ماده ۱۳٤ خود لوی څارنوالی را

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښارنوالي په رسمیت پېژني او دغه شان وړاندوینه کوي:

- د جرمونو کشف د پولیسو په وسیله او د جرمونو څېړنه او په محکمه کې پر تورن باندې د دعوی اقامه د ښارنوالۍ لخوا د قانون له احکامو سره سم کېږي.
- ښارنوالي د اجرائیه ځواک یوه برخه ده او په خپلو اجرآتو کې خپلواکه ده.
- د ښارنوالۍ تشکیل ، صلاحیت او د اجراآتو څرنګوالی د قانون له لورې تنظیمېږي.
- د وسله والو ځواکونو ، پولیسو او د ملي امنیت د کارکوونکو د وظیفوي جرمونو کشف او څېړنه د ځانګړي قانون له لارې تنظیمېږي.

به رسمیت شناخته و این چنین پیش بینی کرده است:

- کشف جرایم، توسط پولیس و تحقیق جرایم و اقامه دعوی علیه متهم در محکمه، از طرف څارنوالی مطابق به احکام قانون صورت میگیرد.
- څارنوالی جزء قوهٔ اجرائیه و در اجراآت خود مستقل می باشد.
- تشکیل، صلاحیت و طرز فعالیت څارنوالی توسط قانون تنظیم میگردد.
- کشف و تحقیق جرایم وظیفوی منسوبین قوای مسلح، پولیس و موظفین امنیت ملی، توسط قانون خاص تنظیم می گردد.

سیمه ییز اداري واحدونه

د افغانستان په اساسي قانون کې سیمه ییز اداري واحدونه وړاندوینه شوي چې د هېواد د اجرائیه ځواک یوه برخه جوړوي.

- د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت اداره د مرکزي اداري د واحدونو او د سیمه ییزو ادارو په بنسټ د قانون سره سم تنظیمېږي. مرکزي اداره په یو شمېر اداري واحدونو وېشل کېږي چې د هر یوه په مشرتابه کې یو وزیر وي. (۱۳٦ ماده)
- حکومت د مرکزیت د اصل په ساتلو سره د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي چارو د ګړندي کولو او ښه والي او د ملي ژوند په پرمختګ کې د خلکو د لازیاتې ونډې اخیستو په منظور لازم صلاحیتونه د قانون له حکمونو سره سم سیمه ییزو ادارو ته سپاري. (۱۳۷ ماده)

واحد های اداری محلی

واحد های اداری محلی در قانون اساسی افغانستان پیشبینی گردیده است که بخشی از قوهٔ اجرائیه کشور را تشکیل میدهد.

- ادارهٔ جمهوری اسلامی افغانستان براساس واحدهای اداره مرکزی و ادارات محلی، طبق قانون، تنظیم میگردد. ادارهٔ مرکزی به یک عده واحدهای اداری منقسم میگردد که در راس هر کدام یک نفر وزیر قرار دارد. (ماده ۱۳٦)
- حکومت با حفظ اصل مرکزیت به منظور تسریع و بهبود امور اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سهم گیری هر چه بیشتر مردم در انکشاف حیات ملی، صلاحیتهای لازم را مطابق به احکام قانون، به اداره محلی تفویض می نماید. (ماده ۱۳۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر ولایت کې یوه ولایتي جرګه جوړېږي، چې د لاندې صلاحیتونو او وجایبو لرونکي دي:

- د ولایتي جرګې غړي له قانون سره سم د نفوسو په تناسب د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له مخې د ولایت د اوسېدونکو لخوا د څلورو کلونو لپاره ټاکل کېږي. (۱۳۸ ماده)
- ولایتي شورى د دولت د پرمختیایي موخو په تامین او د ولایت د چارو په ښه کولو کې لکه څنګه چې په قوانینو کې څرګنده شوې، برخه اخلي او په ولایت پورې د اړونده چارو په باب مشوره ورکوي. ولایتي جرګې خپلې دندې د سیمه ییزې ادارې په مرسته سرته رسوي. (۱۳۹ ماده)

ولایتي جرګې چې غړي یې د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې د سیمې د اوسېدونکو لخوا د دریو کلونو لپاره ټاکل کېږي، د چارو د تنظیم او د کوچیانو په ګډون د خلکو د فعالې ونډې د تامین لپاره په ولسوالیو او کلیو کې د قانون د احکامو سره سمې جوړېږي. (۱٤۰ ماده)

لکه څرنګه چې په قانون کې بیان شویدي، ښاروالۍ ګانې د ښاري چارو د ادارې لپاره جوړېږي. ښاروال او د ښاروالیو د مجالسو غړي د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې ټاکل کېږي. (۱٤۱ ماده)

په پاي کې دولت د احکامو د عملي کولو او د اساسي قانون د مندرجو ارزښتونو د تامین لپاره لازمې اداري جوړوي. (۱٤۲ ماده)

در هر ولایت یک شورای ولایتی تشکیل می شود که دارای صلاحیت ها و وجایب ذیل می باشد:

- اعضای شورای ولایتی طبق قانون، به تناسب نفوس، از طریق انتخابات ازاد، عمومی، سری و مستقیم از طرف ساکنین ولایت برای مدت چهار سال انتخاب می گردند. (ماده ۱۳۸)
- شورای ولایتی در تأمین اهداف انکشافی دولت و بهبود امور ولایت به نحوی که در قوانین تصریح می گردد سهم گرفته و در مسایل مربوط به ولایت مشوره می دهد. شورای ولایتی وظایف خود را با همکاری ادارهٔ محلی اجرا می نماید. (ماده ۱۳۹)

شوراهای ولایتی که اعضای آنها از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم از سوی ساکنین محل برای مدت سه سال انتخاب می شوند، جهت تنظیم امور و تامین اشتراک فعال مردم، به شمول کوچی ها، در ولسوالی ها و قریه ها، مطابق به احکام قانون تشکیل می گردند (ماده ۱٤۰).

طوری که در قانون بیان گردیده است، شاروالیها برای اداره امور شهری ایجاد می گردند. شاروال و اعضای مجالس شاروالی از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می شوند (ماده ۱٤۱).

نهایتاً، دولت به مقصد تعمیل احکام و تامین ارزشهای مندرج این قانون اساسی، ادارات لازم را تشکیل می نماید (ماده ۱٤۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېړني حالات

د بېړني حالت د موجودیت په موده کې د دولت اجرائیه ځواک ته ځانګړي صلاحیتونه ورکړل شویدي، دغه صلاحیتونه تعیین شوي او محدود دي.

که د جګړې ، د جګړې د خطر، د خطرناکې بلوا، او طبیعي آفتونو او یا هم ورته حالت له امله د خپلواکی او د ملي ژوند ساتنه په هغه طریقه چې په اساسي قانون کې ټاکل شوې، ناشونې وګرځي، د ولسمشر لخوا د ملي شوري په تایید د هېواد په ټولو او یا ځینې برخو کې بېړنی حالت اعلانیږي.

که بېړنی حالت تر دوو میاشتو زیات دوام ومومي د اوږدولو لپاره یې د ملي شورا موافقه شرط ده.(۱٤۳ ماده)

په بېړني حالت کې ولسمشر کولای شي د ملي او د سترې محکمې له رئیسانو سره په مشوره د ملي شورا ځینې صلاحیتونه حکومت ته ولیږدوي. (۱٤٤ ماده)

پدې برسېره د ۱٤٥ مادې سره سم په بېړني حالت کې ولسمشر کولای شي د ملي شورا او سترې محکمې د رئیسانو د تایید څخه وروسته تنفیذاً لاندې احکام وځنډوي او یا پر دوي قیدونه وضع کړي:

- د اووه ویشتمې ماده دوهمه فقره (هېڅوک نه سزا نشي ورکول کېدای مګر د با صلاحیته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د تور وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي)
- شپږ دېرشمه ماده (د بې وسلې غونډو او

حالات اضطرار

در مدت موجودیت حالت اضطرار، به قوه مجریه دولت صلاحیتهای خاص داده شده است، این صلاحیت ها تعیین شده و محدود اند.

هر گاه به علت جنگ، خطر جنگ، اغتشاش وخیم، آفات طبیعی و یا حالت مماثل، حفظ استقلال و حیات ملی از مجرایی که در قانون اساسی تعیین شده، ناممکن گردد، حالت اضطرار از طرف رئیس جمهور با تائید شورای ملی در تمام یا بعضی از ساحات کشور اعلان می شود (ماده ۱٤۳).

هرگاه حالت اضطرار بیش از دو ماه دوام نماید، برای تمدید آن، موافقت شورای ملی شرط است (ماده ۱٤۳).

در حالت اضطرار رئیس جمهور می تواند به مشوره روسای شورای ملی و قاضی القضات، بعضی از صلاحیتهای شورای ملی را به حکومت انتقال دهد (ماده ۱٤٤).

علاوتا، برطبق ماده ۱٤٥، در حالت اضطرار، رئیس جمهور می تواند بعد از تایید روسای شورای ملی و ستره محکمه، تنفیذ احکام ذیل را معطل سازد و یا بر آنها قیودی وضع نماید:

- فقره دوم ماده بیست و هفتم (هیچ شخص را نمی توان تعقیب، گرفتار و یا توقیف نمود مگر بر طبق احکام قانون)
- ماده سی و ششم (حق اجتماع و تظاهرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

تظاهراتو حق)

- د اووه دېرشمې مادې دوهمه فقره (دولت د اشخاصو د مراسلاتو او مخابراتو د پلټنې حق نلري، مګر د قانون د احکامو سره سم)

- د اته دېرشمې مادې دوهمه فقره (هېڅوک نشي کولای د ساکن د اجازې يا د باصلاحيته محکمې د حکم څخه پرته استوګنځي ته ننوځي او هغه وپلټي)

- په بېړني حالت کې اساسي قانون نه تعديلېږي (١٤٦ ماده)

که چېرې د ولسمشر دوره او يا د ملي شورې تقنيني دوره په بېړني حالت کې پاى ته ورسېږي، د نويو ټاکنو ترسره کېدل ځنډېږي، او د ولسمشر او ملي شورې د غړو د خدمت موده تر څلورو مياشتوپورې تمديدېږي. که بېړنی حالت تر څلورو مياشتو زيات اوږد شي، لويه جرګه د ولسمشر لخوا راغوښتله کېږي. د بېړني حالت تر پاى ته رسېدو وروسته د دوو مياشتو په دننه کې ټاکنې کېږي.(١٤٧ ماده)

د بېړني حالت په پاى ته رسېدو سره هغه اقدامات چې د دې اساسي قانون د (يوسلو څلور څلوېښتمې او يو سلو پنځه څلوېښتمې) مادې له مخې شوي، بې له ځنډه له اعتباره لوېږي. (١٤٨ ماده)

[د راتلونکي درسي ټولګي لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ٨١-١١٥، او ١٤٩، ١٥٠ مادې]

(د). د دولت مقننه څواک

<u>**سريزه:**</u>

په ټوليزه توګه د دولت مقننه څواک د د ملي شورا (٨١-١٠٩ مادې) او لويې جرګې (١١٠-١١٥ مادې)

غير مسلحانه)

- فقره دوم ماده سی و هفتم (دولت حق تفتيش مراسلات و مخابرات اشخاص را ندارد، مگر مطابق به احکام قانون)

- فقره دوم ماده سی و هشتم (هيچ شخص نمی توانـد بـدون اجازه ساکن يا قرار محکمه باصلاحيت به مسکن شخص داخل شود و آن را تفتيش نمايد)

- در حالت اضطرار، قانون اساسی تعديل نمی شود (ماده١٤٦).

هرگاه دوره رياست جمهوری و يا دوره تقنينيه شورای ملی در حالت اضطرار ختم شود، اجرای انتخابات جديد ملتوی گذاشته شده، مدت خدمت رئيس جمهور و اعضای شورای ملی تا چهار ماه تمديد می شود. هرگاه حالت اضطرار بيش از چهار ماه دوام نمايد، لويه جرگه از طرف رئيس جمهور دعوت می شود. بعد از ختم حالت اضطرار، در خلال مدت دو ماه، انتخابات برگزار می گردد (ماده ١٤٧).

در ختم حالت اضطرار، اقداماتی که بر اساس مواد يکصد و چهل و چهارم و يکصد و چهل و پنجم اين قانون اساسی به عمل آمده، بلافاصله از اعتبار ساقط می گردد (ماده ١٤٨).

[وظيفه خوانش برای صنف درسی آينده – قانون اساسی، مواد ٨١ – ١١٥، و ١٤٩، ١٥٠]

(د). قوه مقننه دولت

<u>**مقدمه**</u>

بطور کلی، قوه مقننه دولت متشکل از شورای ملی (مواد ٨١ – ١٠٩) و لويه جرگه (مواد ١١٠ –

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه جوړ شویدي، که څه هم چې د لویې جرګې ونډه مشخصه او ډېره محدوده ده.

ملي شورا:

جوړښت او د غړیتوب لپاره لازم شرایط:

ملي شورا چې زیاتره د پارلمان په نامه یادېږي، د افغانستان د اسلامي دولت ملي شورا د ستر تقنیني اورګان په توګه د افغانستان د خلکو د ارادې ښکارندویه ده او د ټول ملت استازیتوب کوي، د شورې هر غړی د رایې د ښکاره کولو په وخت کې د افغانستان د خلکو عمومي مصلحتونه او سترې ګټې د خپل قضاوت محور ټاکي (۸۱ ماده) .

ملي شورې له دوو جرګو، ولسي جرګې او مشرانو جرګې څخه جوړه ده، هېڅوک نشي کولای په یوه وخت کې د دواړو جرګو غړی وي. (۸۲ ماده)

د افغانستان د ملي شورا د غړیتوب د ترلاسه کولو لپاره یو شخص باید د افغانستان اوسېدونکي وي، د محکمې لخوا د بشري ضد جرمونو او جنایت په ارتکاب او یا له مدني حقوقو څخه په محرومیت محکوم نه وي، او لازم چې د ولسي جرګې د غړیتوب لپاره د ۲۵ کلنۍ او د مشرانو جرګې لپاره د ۳۵ کلنۍ عمر ولري. (۸۵ ماده)

د ملي شورې د غړو انتخاباتي وثیقې د انتخاباتو د څارنې د خپلواک کمیسیون لخوا د قانون له حکمونو سره سم څېړل کېږي (۸۶ ماده)

۸۳ ماده د ولسي جرګې د غړو ټاکل تنظیموي:

- د ولسي جرګې غړي د خلکو د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې انتخابیږي.

۱۱۵) می باشد، اگرچه نقش لویه جرگه نقشی مشخص و بسیار محدود است.

شورای ملی:

ترکیب و شرایط لازم جهت عضویت

شورای ملی، که اغلب از آن بعنوان پارلمان یاد می شود، عالی ترین ارگان تقنینی دولت و مظهر اراده مردم است، و از قاطبه ملت نمایندگی می کند. هر عضو شورا در موقع اظهار رای، مصالح عمومی و منافع علیای مردم افغانستان را مدار قضاوت قرار می دهد (ماده ۸۱).

شورای ملی متشکل از دو مجلس ولسی جرگه و مشرانو جرگه می باشد و هیچ شخص نمی تواند در یک وقت عضو هر دو مجلس باشد (ماده ۸۲).

برای کسب عضویت در شورای ملی افغانستان، یک شخص باید شهروند افغانستان باشد، محکوم به جرایم ضد بشری، جرم دیگر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشد، و ۲لازم است که سن ۲۵ سالگی را برای عضویت در ولسی جرگه و ۳۵ سالگی را برای عضویت در مشرانو جرگه را دارا باشد. (ماده ۸۵).

وثایق انتخاباتی اعضای شورای ملی توسط کمیسیون مستقل انتخابات مطابق به احکام قانون تدقیق می گردد (ماده ۸۶).

ماده ۸۳ انتخاب اعضای ولسی جرگه را تنظیم میکند:

- اعضای ولسی جرگه توسط مردم از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می گردند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ولسي جرګې د کار دوره د پنځم کال د چنګاښ په لومړۍ نیټه د ټاکنو د پایلو د اعلان څخه وروسته پای ته رسیږي، او نوې شوري په کار پیل کوي.

- د ولسي جرګې د دورې تر ختمېدو له دېرشو څخه تر شپېتو ورځو پورې په موده کې د ولسي جرګې د غړو ټاکنې کیږي.

- د ولسي جرګې د غړو شمېر د هرې حوزې د نفوسو د شمېر په تناسب زیات نه زیات تر دوه سوه پنځوس کسانو پورې دي.

- انتخاباتي حوزې او ورسره نور اړونده مسائل د انتخاباتو په قانون کې ټاکل کیږي، د انتخاباتو په قانون کې باید داسې تدبیر ونیول شي چې انتخاباتي نظام د افغانستان د ټولو خلکو لپاره عمومي او عادلانه استازیتوب تامین کړي او د نفوسو په تناسب دې له هر ولایت څخه په منځنی کچه لږ تر لږه دوه ښځینه استازې په ولسي جرګه کې غړیتوب تر لاسه کړي.

۸٤ ماده د مشرانو جرګې د غړو په اړه حکم کوي:

- د هرې ولایتي جرګې له غړو څخه یو تن د اړونده جرګې په ټاکنه د څلورو کلونو لپاره ټاکل کیږي.

- د هر ولایت د ولسوالیو د جرګو له غړو څخه یو تن د اړونده جرګې په ټاکنه د دریو کلونو لپاره ټاکل کیږي.

- پاتې دریمه برخه د معلولینو او معیوبینو د دوه تنو او د کوچیانو د دوه تنو استازو په ګډون د هېواد له خبیرو او تجربه لرونکو کسانو څخه د پنځو کلونو لپاره د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي

- پس از اعلان نتایج انتخابات، دوره کار شورای قبلی ختم می گردد و شورای جدید به تاریخ اول سرطان سال پنجم کار خود را آغاز می نماید.

- انتخابات اعضای ولسی جرگه در خلال مدت سی الی شصت روز قبل از پایان دوره ولسی جرگه قبلی برگزار می شود.

- تعداد اعضای ولسی جرگه به تناسب نفوس هر حوزه حداکثر دو صد و پنجاه نفر می باشد.

- حوزه های انتخاباتی، و سایر مسایل مربوط به آن، در قانون انتخابات تعیین می گردد، که در آن باید از طریق سیستم انتخابات تدابیری اتخاذ گردد که نظام انتخاباتی، نمایندگی عمومی و عادلانه را برای تمام مردم کشور تامین نماید و به تناسب نفوس از هر ولایت طور اوسط حداقل دو وکیل زن در ولسی جرگه عضویت یابد.

ماده ۸٤ در ارتباط با اعضای مشرانو جرگه حکم می کند:

- از جمله اعضای شورای هر ولایت، یک نفر برای مدت چهار سال انتخاب می شود

- از جمله اعضای شوراهای ولسوالی ها هر ولایت، یک نفر برای مدت سه سال انتخاب می شود

- یک ثلث باقی مانده، از جمله شخصیت های خبیر و با تجربه به شمول دو نفر از میان معلولین و معیوبین و دو نفر نمایندگان کوچی ها، به تعیین رئیس جمهور برای مدت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دغه اشخاصو پنځوس په سلو کې باید ښځې وي.

- هغه شخص چې د مشرانو جرګې د غړي په توګه ټاکل کيږي په اړونده جرګه کې خپل غړيتوب له لاسه ورکوي او د ده په ځاي د قانون له حکمونو سره سم بل شخص ټاکل کيږي.

د ملي شوري د غړي د مړينې، استعفى، عزل او يا د داسي معلولېدو يا معيوبېدو په صورت کې چې په دايمي توګه د دندې د اجراء خنډ شي د پاتي تقنينيه دورې لپاره د نوي استازي ټاکل د قانون د حکمونو سره سم تر سره کيږي (۱۰۸ ماده)

د ملي شوري هېڅ يو غړی د هغه رايې يا نظريې له امله چې د دندې د اجراء په وخت کې يې څرګندوي، تر عدلي تعقيب لاندې نه نيول کيږي (۱۰۱ ماده)

که د ملي شوري غړی په يوه جرم تورن شي، مسئول مامور له موضوع څخه هغې جرګې ته چې تورن يې غړی دی، خبر ورکوي او تورن تر عدلي تعقيب لاندې راتلاي شي. د مشهود جرم په مورد کې مسئول مامور کولاي شي د هغه جرګې له اجازې پرته چې دی يې غړی دي تر عدلي تعقيب لاندې راولي او ويې نيسي؛ په دواړو حالاتو کې که عدلي تعقيب د قانون له مخې د توقيف ايجاب وکړي، مسئول مامور مکلف دی چې له موضوع څخه بې له ځنډه نوموړې جرګې ته خبر ورکړي او تصويب يې ترلاسه کړي. که تور د شوري د رخصتي په وخت کې رامنځ ته شي، د نيولو او توقيف اجازه د اړونده جرګې له اداري هيئت څخه ترلاسه کيږي او موضوع د نوموړې جرګې لمړنی غونډې ته د پريکړې کولو لپاره وړاندې کيږي. (۱۰۲ ماده)

پنج سال انتخاب میشوند و پنجاه فیصد این افراد باید از میان زنان انتخاب گردد.

- اشخاصی که به حیث اعضای مشرانو جرگه انتخاب می شوند، عضویت خود را در شورای مربوطه از دست می دهند.

در حالات وفات، استعفا، عزل عضو شورای ملی و یا معلولیت یا معیوبیتی که به طور دائم مانع اجرای وظیفه گردد، تعیین نماینده جدید برای مدت باقی مانده دوره تقنینیه مطابق به احکام قانون صورت می گیرد (ماده ۱۰۸).

هیچ عضو شورای ملی به علت رای یا نظریه ای که در هنگام اجرای وظیفه ابراز می دارد، مورد تعقیب عدلی قرار نمی گیرد (ماده ۱۰۱).

هرگاه عضوی به یک جرم متهم شود، مامور مسئول از موضوع به مجلسی که متهم عضو آن است اطلاع می دهد و متهم تحت تعقیب عدلی قرار گرفته می تواند. در مورد جرم مشهود، یک عضو را می توان بدون اجازه مجلس مربوطه دستگیر نمود؛ با این حال، در هر دو حالت، اگر توقیف متهم لازم باشد و تقاضا گردد، مامور مسئول مکلف است، تصویب مجلس مربوطه را حاصل نماید (اگر شوری در حالت تعطیل باشد، اجازه گرفتاری یا توقیف از هیئت اداری مجلس مربوط حاصل می گردد و موضوع به نخستین جلسه مذکور جهت اخذ تصمیم ارائه می شود) (ماده ۱۰۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دواړو جرګو لپاره ګډ احکام:

د ملي شورا له دواړو جرګو څخه هره یوه د کار د دورې په پیل کې د خپلو غړیو څخه یو تن د رئیس په توګه د یوې تقنینیه دورې لپاره، دوه تنه د لمړي او دوهم نایب، او یو منشي او نایب منشي په توګه د یو کال لپاره ټاکي. دغه اشخاص د ولسي جرګې او مشرانو جرګې اداري هیئت جوړوي، د اداري هیئت دندې د هرې جرګې د داخلي وظایفو په اصولو کې ټاکل کیږي. (۸۷ ماده)

د ملي شورې له دواړو جرګو څخه هره یوه د بحث وړ موضوعاتو د کتنې لپاره د داخلي وظایفو د اصولو له مخې کمیسیونونه جوړوي (۸۸ ماده)

د ۹۰ مادې له مخې ملي شورې لاندې دندې لري:

- د قوانینو یا تقنیني فرمانونو تصویب، تعدیل یا لغو کول (۱ پاراګراف)
- د ټولنیزو، فرهنګي، اقتصادي او تکنالوژیکي پرمختیایي پروګرامونو تصویب (۲ پاراګراف)
- د دولتي بودیجې تصویب او د پور اخیستو یا ورکولو اجازه (۳ پاراګراف)
- د اداري واحدونو منځته راوړل، تعدیل یا لغو کول (٤ پاراګراف)
- د دولتونو تر منځ د تړونونو او د نړیوالو میثاقونو تصدیق او یا له هغویڅخه د افغانستان بېلول (۵ پاراګراف)
- پدې اساسي قانون کې نور مندرج واکونه (٦ پاراګراف)

احکام مشترک برای هر دو مجلس:

هر یک از دو مجلس شورای ملی، در آغاز دوره تقنینیه، یک تیم اداری را متشکل از یک رئیس برای یک دوره تقنینیه، و نایب اول و نایب دوم، یک منشی، و یک نایب منشی برای مدت یکسال انتخاب می کنند، وظایف تیمهای اداری توسط اصول وظایف داخلی هر مجلس تعیین می شود (ماده ۸۷).

هر دو مجلس کمیسیونهایی را جهت مطالعه موضوعات مورد بحث، برطبق اصول وظایف داخلی، تشکیل می دهند (ماده ۸۸).

برطبق ماده ۹۰، شورای ملی دارای وظایف ذیل می باشد:

- تصویب، تعدیل یا لغو قوانین یا فرامین تقنینی (پاراگراف ۱)
- تصویب پروگرامهای انکشافی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تکنالوژیکی (پاراگراف ۲)
- تصویب بودجه دولت و اجازه اخذ یا اعطای قرضه (پاراگراف ۳)
- ایجاد واحدهای اداری، تعدیل و یا الغای آنها (پاراگراف ٤)
- تصدیق معاهدات و میثاقهای بین المللی یا فسخ الحاق افغانستان به آنها (پاراگراف ۵)
- سایر صلاحیتهای مندرج در قانون اساسی (پاراگراف ٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مجریه ځواک پر کړنو د یوه سیاسي کنټرول په توګه د هرې جرګې هر یو کمیسیون کولای شي له هر یوه وزیر څخه په ټاکلو موضوعاتو کې پوښتنې وکړي، او هغه وزیر چې پوښتنه ترې شوې، کولای شي شفاهي یا لیکلی ځواب ورکړي، همدارنګه وزیران کولای شي د ملي شوراي د هرې جرګې په غونډو کې ګډون وکړي، او د ملي شوري هره جرګه کولای شي خپلې غونډې ته د وزیرانو د حاضرېدو غوښتنه وکړي(۹۳ او ۱۰۳ ماده).

بعنوان یک کنترول سیاسی بالای کارکردهای قوه مجریه، هر یک از کمیسیونهای هر دو مجلس شورای ملی می توانند از هر یک از وزراء در موضوعات معین سوال نمایند، و آن وزیر باید جواب شفاهی یا تحریری بدهد؛ همچنین، وزراء می توانند در جلسات هر یک از دو مجلس شورای ملی اشتراک ورزند، و هر دو مجلس شورای ملی می توانند حضور یک وزیر را در جلسه خود مطالبه نمایند (مواد ۹۳ و ۱۰۳).

د قوانینو جوړول د ملي شوري خاصه کاري ساحه ده:

ایجاد قوانین ساحه کاری خاص شورای ملی است:

- د قانون د طرحې وړاندیز د حکومت یا د شوري د غړو او د قضایي چارو د تنظیم په برخه کې د سترې محکمې له خوا د حکومت له لیارې وړاندې کېداي شي. د بودیجې او مالي چارو په برخه کې د قانون د طرحې وړاندیز یوازې دحکومت لخوا کېږي. (۹۵ ماده)

- پیشنهاد طرح قانون از طرف حکومت، یا عضوی از شوری و در ساحه تنظیم امور قضایی، از طرف ستره محکمه توسط حکومت صورت گرفته می تواند، به استثنای این مورد که صرف حکومت صلاحیت پیشنهاد طرح قانون در مورد بودجه و امور مالی را دارا میباشد (ماده ۹۵).

- که چیری د قانون دطرحی پیشنهاد له دواړو جرګو څخه د یوی د لسو غړیو له خوا وشی، پیشنهاد د نوموړی جرګی د یو پر پنځمی برخی غړیو تر تائید وروسته د هماغی جرګی د کار په فهرست کی نیول کیږی (۹۷ ماده).

- هرگاه پیشنهاد طرح قانون از طرف ده نفر از اعضای یکی از دو مجلس صورت گیرد، بعد از تایید یک پنجم اعضای مجلسی که پیشنهاد به آن ارائه شده است، در فهرست کار آن مجلس داخل می گردد (ماده ۹۷).

- که د قانون د طرحې وړاندیز د نوي تکلیف یا د عایداتو د لږولو لرونکي ویي، پدې شرط د کار په فهرست کې نیول کېږي چې د وړاندیز په متن کې د جبرانولو مدرک هم وړاندوینه شوی وي (۹٦ ماده)

- هرگاه پیشنهاد طرح قانون حاوی تکلیف جدید یا تنقیص در عایدات دولت باشد، صرف به شرطی در فهرست کار داخل می شود که در متن پیشنهاد، مدرک جبران نیز پیش بینی شده باشد (ماده ۹٦).

- په استثنا د بودیجی او د حکومت پراختیایی پروګرامونو په برخه کښی د حکومت لخوا د

- پیشنهاد طرح قانون، (به استثناء موارد بودجه حکومت و پروگرام انکشافی)، از

قانون دطرحې وړاندیز لومړی ولسي جرګې ته وړانـدې کېږي، ولسـي جرګـه د بـودیجې او مالي چارو په ګډون د قانون د طرحې وړاندیز او د پور اخیستو یا ورکړې وړانـدیز لـه بحث وروســـته د یـو کـل پـه توګـه تصـویب یـا ردوي، کـه وړانـدیز تصـویب شـي، د مشـرانو جرګې ته سپارل کیږي، چې باید د ۱۵ ورځـو په اوږدو کـې د هــــغه پـه بـاره کـې پرېکـړه وکړي (۹۷ ماده).

طـرف حکومـت، نخسـت بـه ولسـی جرگـه تقدیم می گردد؛ ولسی جرگه مکلـف اسـت کـه در مـدت یـک مـاه پـس از دریافـت پیشنـــهاد، مــــذکور پـس از بحـث آنـرا بـه صــورت کــل تصـــویب یــا رد نمایــد؛ درصـورتی کـه پیشـنهاد تصـویب گـردد، بـه مشرانو جرگه سپرده خواهد شد، که بایـد در ظـرف ۱۵ روز در مـورد آن تصـمیم اتخـاذ نماید (ماده ۹۷).

- ملي شوراي د دولت د هغو قوانینـو، معاهـداتو او پرمختیایي پروګرامونو په باره کې پرېکـړې کولو ته لومړیتوب ورکوي چې د حکومـت د وړاندیز په بنسټ د عاجل غور غوښـتنه کـوي. (۹۷ ماده)

- در هنگـام تصـمیم در مـورد طـرح قـوانین، شورای ملی باید به معاهـدات و پروگرامهـای انکشافی دولت که به اساس پیشنهاد حکومت ایجاب رسیدگی عاجل را می نماید، اولویت دهد (ماده ۹۷).

- که چېرې د یوې جرګې مصوبه د بلې جرګې لخوا رد شي، د اختلاف د له منځه وړلو لپـاره د دواړو جرګـو د غـړو لخـوا یـو برابـر شـمېر هیئت تاکل کیږي؛ د هیئت پرېکړه د ولسمشر تر توشیح وروسته نافذه ګڼل کېږي؛ کـه ګـډ هیئـت ونکـړاي شـي چـې د نظـر اخـتلاف لـه منځه یوسي، تصـویب رد شـوی ګڼـل کېږي. پدې حالت کې ولسي جرګه کـولای شـي پـه خپلو ورپسې غونډه کې هغه د خپلو ټولو غړو د دریو څخه د دوو برخو د رایـو پـه اکثریـت تصـویب کـړي، دا تصـویب بې لـه دې چـې مشـرانو جرګـې تـه وړانـدې شـي، تـر توشـیح وروسته نافذ ګڼل کیږي.(۱۰۰ ماده) .

- اگـر مصـوبه یـک مجلـس از طـرف مجلـس دیگـر رد شـود، بـرای حـل اخـتلاف، هیئـت مختلط بـه تعـداد مساوی از اعضـای هـر دو مجلـس تشـکیل مـی گـردد؛ در صـورتیکه اختلاف حل گردد، تصمیم این هیئت پس از توشــیح رئیـــس جمهـور نافـذ شـمرده مـی شـود؛ درصـورتیکه هیئـت مخـتلط نتوانـد اخـــتلاف نظـــر را رفـع کنـد، مصـوبه مـی توانـد دوبـاره تـــوسط دو ثلـث آرای کـل اعضا، در جلسه آینده ولسی جرگـه تصـویب گـردد و پـس از توشـــیح رئـیس جمهـور، بدون ارائه به مشــرانـو جرگه، نافـذ شـمرده می شود (ماده ۱۰۰).

د ۹۸ مادې پـر بنسـټ د حکومـت د بـودیجې او د هغـه د پرمخـــتیایي پروګرامونـو پـه اړه ځـانګړي قواعد شته:

برطبق ماده ۹۸، قواعـد خاصـی در ارتبـاط بـا بودجــه حکومـــت و پروگـــرام انکشـــافی حکومت وجود دارد:

- حکومـت د مـالي کـال د څلـورمې ربعـې پـه اوږدو کـې د راتلـونکي کـال بودیجـه د روان

- حکومت در خلال ربع چهارم سال مـالی، بودجـــه سـال آینـده را بـا حساب اجمـالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال د بودیجې له اجمالي حساب سره ملي شورا ته وړاندې کوي، د تېر مالي کال د بودیجې قطعي حساب د راتلونکي کال د شپږو میاشتو په موده کې د قانون له حکمونو سره سم ملي شورا ته وړاندې کیږي.

بودجه سال جاری به شورای ملی تقدیم می نماید، حساب قطعی بودجه سال مالی قبل، در خلال مدت شش ماه آینده، مطابق به احکام قانون، به شورای ملی تقدیم می گردد.

- که چېرې د ځینو عواملو له مخې د مالي کال تر پیل مخکې بودیجه تصویب نشي، د نوي بودیجې تر تصویب پورې د تېر کال بودیجه تطبیقیږي.

- در صورتی که تصویب بودجه قبل از آغاز سال مالی جدید صورت نگیرد، تا تصویب بودجه جدید، بودجه سال گذشته تطبیق می گردد.

- ولسي جرګه نشي کولای د بودیجې تصویب د یوې میاشتې څخه زیات او د هغه پور د اخیستلو یا ورکولو اجازه چې په بودیجه کې شامل نه وي تر پنځه لسو ورځو زیات وځنډوي (که چېرې ولسي جرګه پدې موده کې د پور د ورکولو یا اخیستلو د وړاندیز په اړه پرېکړه ونکړي، وړاندیز تصویب شوی ګڼل کیږي).

- ولسی جرگه نمی تواند تصویب بودجه را پس از دریافت بیش از یکماه به تاخیر اندازد، و نمی تواند اجازه اخذ یا اعطای قرضه را که شامل بودجه نباشد، بیش از پانزده روز به تاخیر اندازد (در صورتی که این اجازه در ظرف پانزده روز داده نشود، پیشنهاد اخذ یا اعطای قرضه تصویب شده پنداشته خواهد شد)

- د دولت بودیجه او د حکومت پراختیایي پروګرامونو د مشرانو جرګې له لارې د دې جرګې له مشورتي نظریې سره یوځای ولسي جرګې ته سپارل کېږي. د ولسي جرګې پرېکړه د ولسمشر تر توشیح وروسته مشرانو جرګې ته د وړاندې کېدو پرته نافذ ګڼل کیږي.

- بودجه دولت و پروگرام انکشافی حکومت از طریق مشرانو جرگه توام با نظریه مشورتی آن به ولسی جرگه تقدیم می شود تصمیم ولسی جرگه بدون ارائه به مشرانو جرگه بعد از توشیح رئیس جمهور نافذ شمرده می شود.

که چېرې د ملي شورې په اجلاس کې کلنۍ بودیجه او پرمختیایي پروګرام، یا له عامه امنیت د هېواد له خپلواکۍ او ځمکنۍ بشپړتیا سره اړونده موضوع تر خبرو لاندې وي د اجلاس موده د هغه تر تصویب مخکې پای ته نشي رسېدای. (۹۹ ماده)

درصورتی که در اجلاس شورای ملی، بودجه سالانه، یا پروگرام انکشافی، موضوع مربوط به امنیت عامه، تمامیت ارضی و استقلال کشور مطرح باشد مدت اجلاس شوری قبل از تصمیم گیری در مورد آن خاتمه یافته نمی تواند (ماده ۹۹).

د تقنینیه دورې په وروستي یوه کال کې د انتخاباتو

در یک سال اخیر دوره تقنینیه، پیشنهاد تعدیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قانون د بدلېدلو وړانديز د ملي شوراي د کار په فهرست کې نشي نېول کېداي (۱۰۹ ماده)

د ملي شوراي جلسې بايد په لاندې ډول جوړې شي:

- د ملي شوراي دواړې جرګې په عين وخت کې بېل بېل مجلسونه کوي؛ د دواړو جرګو غونډې، کله چې تقنينيه دوره يا کلنۍ غونډه د ولسمشر لخوا پرانيستل شي يا په هغه صورت کې چې ولسمشر يې ضروري تشخيص کړي د ولسي جرګې رئيس د ګډو غونډو مشري لاندې، جوړېداي شي. (۱۰٤ ماده)
- هېڅوک نشي کولاي چې په زور د ملي شوراي ودانۍ ته ننوزي، د ملي شوراي غونډې علني دي مګر دا چې د مجلس رئيس يا لږ تر لږه لس غړي يې د سري توب وړانديز وکړي او جرګه دا وړانديز ومني (۱۰۵ ماده)
- د ملي شوراي د هر مجلس نصاب د رايې د اخيستو په وخت کې د هرې جرګې د غړو د اکثريت په حضور بشپړيږي، او پرېکړې يې د حاضرو غړو د رايو په اکثريت نېول کېږي، مګر په هغه مواردو کې چې اساسي قانون بل ډول تصريح کړي وي (۱۰٦ ماده)
- ملي شوراي په هر کال کې دوې عادي غونډې دايروي، د ملي شوراي د دواړو جرګو د غونډو د کار موده په کال کې نهه مياشتې ده، د اړتيا په وخت کې شوراي کولاي شي دا موده اوږده کړي؛ د رخصتيو په ورځو کې د ملي شوراي فوق العاده غونډې د ولسمشر په امر دايرېداي

قانون انتخابات، در فهرست کار شورای ملی قرار گرفته نمی تواند (ماده ۱۰۹).

جلسات شورای ملی باید به نحوی که در ذیل آمده برگزار گردد:

- هر دو مجلس شورای ملی در وقت واحد به صورت جداگانه جلسه می کنند؛ جلسات مشترک شورای ملی در موقعی که دوره تقنینیه یا اجلاس سالانه از طرف رئیس جمهور افتتاح می گردد یا در صورتیکه رئیس جمهور ضروری تشخیص دهد توسط رئیس ولسی جرگه ریاست می شود (ماده ١٠٤)
- هیچ شخصی نمی تواند عنفاً به مقر شورای ملی داخل شود، جلسات شورای ملی علنی می باشد مگر اینکه رئیس مجلس یا حداقل ده نفر از اعضای شورای ملی، سری بودن آنرا درخواست نماید و مجلس این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۰۵)
- نصاب هر یک از دو مجلس شورای ملی، هنگام رای گیری با حضور اکثریت اعضا تکمیل می گردد و تصامیم آن با اکثریت آرای اعضای حاضر اتخاذ می شود، مگر در مواردی که قانون اساسی طور دیگری تصریح کرده باشد (۱۰٦)
- شورای ملی در هر سال دو اجلاس عادی دایر می کند که مدت کار هر دو اجلاس شوری در هر سال نه ماه می باشد، و در صورت ایجاب، شوری می تواند این مدت را تمدید کند؛ جلسات فوق العاده شوری در ایام تعطیل به امر رئیس جمهور دایر شده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي (۱۰۷ ماده)

- د ملي شوراي د غړي د حاضرېدو يا نه راتلو سره اړونده چارې د داخلي وظايفو په چارو کې تنظيمېږي (۱۰۸ ماده)

د ولسي جرګې د ځانګړې ساحې اړوند حکمونه
د اجرائيه ځواک د فعاليت د کنټرول په موخه، ولسي جرګه لاندې واکونه لري:

- د غړو د دريمې برخې په وړانديز د حکومت د اعمالو د څېړنې او کتنې لپاره د يوه ځانګړي کميسيون ټاکل (۸۹ ماده)

- د هر يوه وزير څخه استيضاح (چې د ۹۱ مادې په لومړي پرګراف کې د هغه څخه د توضيحي جلسې په نوم يادونه شوې) د ولسي جرګې د ۲۰ په سلوکې غړو په وړانديز؛ په هغه صورت کې چې توضيح قناعت وړ نه وي ولسي جرګه د نه باور د رايې موضوع څېړي، چې بايد صريح، مستقيمه او پر پخو دلايلو ولاړه وي، دغه رايه د ولسي جرګې د ټولو غړو د رايو په اکثريت صادرېږي (۹۲ ماده)

د ۹۱ مادې سره سم ولسي جرګه د پرمختيايي پروګرامونو او د حکومت د بوديجې په اړه د پرېکړې کولو لپاره او همدارنګه د مقررو د تاييد يا رد لپاره د اساسي قانون د احکامو سره سم نور صلاحيتونه هم لري.

د مقننه ځواک د صلاحيتونو د عملي کولو په باره کې د اجرائيه ځواک کنټرول
اساسي قانون په خپله ۹٤ ماده کې قانون څه ډول تعريف کړی دی؟ ((قانون هغه مصوبه ده چې د ملي شوراي د دواړو جرګو لخوا تصويب او د

می تواند (ماده ۱۰۷)

- امور مرتبط با حضور و غیاب اعضای شورای ملی در اصول وظایف داخلی تنظیم می گردد (ماده ۱۰۸)

احکام مربوط به ساحه اختصاصی ولسی جرگه
به منظور کنترول عملکرد قوه مجریه، ولسی جرگه صلاحیتهای ذیل را دارا میباشد:

- ایجاد یک کمیسیون خاص، به پیشنهاد یک ثلث اعضا، جهت بررسی و مطالعه اعمال حکومت (ماده ۸۹)

- استیضاح از هر یک از وزرا به پیشنهاد ۲۰ فیصد از اعضای ولسی جرگه (که در پاراگراف (۱) ماده ۹۱ از آن بعنوان جلسه توضیحی یاد شده است)؛ در صورتی که توضیح ارائه شده قناعت بخش نباشد، ولسی جرگه موضوع رای عدم اعتماد را بررسی می کند، که باید صریح، مستقیم و بر اساس دلایل موجه باشد؛ این رای باید با تایید اکثریت اعضای ولسی جرگه صورت گیرد (ماده ۹۲)

طبق ماده ۹۱، ولسی جرگه دارای دیگر صلاحیت ها، جهت تصمیم گیری در مورد پروگرام انکشافی و بودجه حکومت بوده، و همچنان صلاحیت تایید یا رد مقرری ها را طبق احکام قانون اساسی دارا میباشد.

کنترول قوه مجریه در مورد إعمال صلاحیت های قوه مقننه
قانون اساسی، در ماده ۹٤ خویش قانون را چگونه تعریف نموده است؟ "قانون عبارت است از مصوبه هر دو مجلس شورای ملی که به توشیح

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر لخوا توشېح شوې وي، مګر دا چې پـدې اساسي قانون کې بل ډول څرګنده شوې وي)).

هغه اصلي کنټرول چې ولسمشر يې د ملي شورا پر فعاليتونو لري څه دي؟ اصلي کنټرول د ولسمشرۍ د ويټو (Veto) حق دي چې په ۹٤ مـاده کې بيـان شوی دي:

- که ولسمشر د ملـي شـوري لـه مصوبې سـره موافـقه ونـه لـري کـولاي شي چـې د وړانـدې کېـدو تـر نېټـې وروسـته يـې په پنځلسو ورځـو کې د دلايلـو لـه ښـوولو سـره ملـي شـوري تـه مسترده کړي.
- ددې وخت په تېرېدو او يا داچې ولسي جرګه يو ځل بيا هغه د ټولـو غړيـو لـه دريـو برخـو څخـه پـه دوو برخـو رايـو تصـويب کـړي، مصوبه توشيح شوې ګڼله کېږي او نافذيږي.
- که چېرې ولسمشر مصوبه ويټو کړي، ولسي جرګه کولاي شي هغه مجدداً د حاضرو غـړو د رايو پـه ثلـث سـره تصـويب کـړي او ويټـو باطله کړي.

لويه جرګه او په اساسي قانون کې بدلونونه:

لويه جرګه د افغانستان دخلکو د ارادې تر ټولو ستر مظهر ده، او د ملي شوراي د غړو او د ولايتي او د ولسواليو د شوراګانو د رئيسانو څخه جوړه شوېده(۱۱۰ ماده)

وزيران، د سترې محکمې رئيس او غـړي او لـوي څارنـوال کولاي شي د لويې جرګې په غونډو کې بې له دې چې د رايې ورکولو حق ولـري، ګـډون وکړي.

لويـه جرګـه د هېـواد دخپلـواکی، ملـي حاکميـت،

رئيس جمهور رسيده باشد، مگر اينکه در ايـن قانون اساسی طور ديگری تصريح شده باشد."

کنترول اصلی که رئيس جمهور بـالای فعاليتهـای شـورای ملـی دارد چيسـت؟ کنتـرول اصـلی حـق ويتوی(Veto) رياست جمهوری است که در ماده ۹٤ بيان گرديده است:

- در صورتيکه رئيس جمهور با پيشـنهادی کـه از سوی شـورای ملـی تصـويب شـده موافـق نباشـد، بايد آن را در ظرف پانزده روز پس از تاريخ دريافت، همـراه بـا پيـامی کـه بيـان کننده دلايل رد آن اسـت، بـه ولسـی جرگـه مسترد نمايد.
- اگر رئيـس جمهور در ظـرف پـانـزده روز در ايـن رابطـه اقـدامـی ننـمايد، مصـوبـه توشـيح شـده محسـوب و نافـذ می گردد.
- درصـورتيکه رئـيس جمهورمصـوبه را ويتـو نمايد، ولسی جرگه می تواند آنـرا مجـدداً بـا ثلث آرای اعضای حاضـر تصـويب نمـوده و ويتو را باطل سازد.

لويه جرگه و تعديلات در قانون اساسی

لويه جرگه عالی ترين مظهر اراده مردم افغانسـتان مـی باشـد، و متشـکل از اعضـای شـورای ملـی و روسای شوراهای ولايات و ولسوالی ها می باشـد (ماده ۱۱۰).

وزرا، رئـيس و قضـات سـتره محکمـه و لـوی څارنـوال می تـواننـد در جلسات لويه جـرگـه بـدون حـق رای اشـتراک ورزنـد (ماده ۱۱۰).

لويه جرگه جهت تصميم گيـری در مـورد مسـائل

ځمکنۍ بشپړتیا، او د هېواد سترو مصلحتونو، د اساسي قانون د حکمونو تعدیل، او د ولسمشر د محاکمې په اړه د پرېکړې کولو لپاره د دغه اساسي قانون د شپېتمې مادې مندرج حکم سره سمه دایرېږي(۱۱۱ ماده).

مرتبط با استقلال، حاکمیت ملی، تمامیت ارضی، و مصالح علیای کشور، تعدیل احکام قانون اساسی، و محاکمه رئیس جمهور مطابق به حکم مندرج ماده شصت و نهم قانون اساسی دایر می گردد (ماده ۱۱۱).

لویه جرګه په لومړۍ غونډه کې د غړو له منځه یو تن د رئیس، یو تن د رییس د مرستیال او دوه تنه د منشي او نایب منشي په توګه ټاکي (۱۱۲ ماده)

در اولین جلسه، اعضای لویه جرگه از میان خود یک نفر را به حیث رئیس، یک نفر را به حیث معاون، یک نفر را به حیث منشی و یک نفر را به حیث نایب منشی انتخاب می نمایند (ماده ۱۱۲).

د لویې جرګې نصاب د رایې اخیستو په وخت کې د غړو په اکثریت سره بشپړېږي، مګر په هغه مواردو کې چې په اساسي قانون کې په وضاحت بیان شوي وي(۱۱۳)

نصاب لویه جرگه هنگام رای دهی، با حضور اکثریت اعضاء تکمیل می گردد، مگر در مواردی که به وضاحت در قانون اساسی بیان گشته باشد (ماده ۱۱۳).

د لویې جرګې بحثونه علني دي مګر داچې د غړو څلورمه برخه يې د سري توب غوښتنه وکړي، او لویه جرګه دا غوښتنه ومني(۱۱٤ ماده)

مباحثات لویه جرگه علنی می باشد، مگر اینکه یک ربع اعضا سری بودن آنرا درخواست نمایند و لویه جرگه این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۱٤).

د لویې جرګې د جریان په وخت کې د اساسي قانون ۱۰۱ او ۱۰۲ مادې مندرج حکمونه د هغه د غړو په اړه تطبیقېږي (۱۱۵ ماده)

در هنگام دایر بودن لویه جرگه، احکام مندرج مواد یکصدو یکم و یکصد و دوم این قانون اساسی در مورد اعضای آن تطبیق می گردد (ماده ۱۱۵).

د ۱۵۰ مادې پر بنسټ د اساسي قانون د تعدیل وړاندیز چې لویې جرګې ته وړاندې کېږي باید د ټولو غړو د دوه ثلثو په اکثریت سره د ۱۱۳ مادې په پام کې نه نیولو سره تصویب شي.

برطبق ماده ۱۵۰، پیشنهاد تعدیل قانون اساسی که به لویه جرگه ارائه می گردد باید توسط اکثریت دو ثلث کل اعضا، بدون در نظر داشت احکام ماده ۱۱۳ تصویب گردد.

د اسلام د سپېڅلي دین له حکمونو څخه د پیروۍ اصل او اسلامي جمهوري نظام په اساسي قانون کې نه تعدیلېږي، او د اتباعو د اساسي حقوقو تعدیل یوازې د هغوي د حقوقو د ښېګڼې په منظور

اصول پیروی از احکام دین مقدس اسلام و نظام جمهوری اسلامی مندرج در قانون اساسی تعدیل نمی شوند، و تعدیل در حقوق اساسی اتباع صرف به منظور بهبود حقوق آنان مجاز

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواز لري (۱۴۹ ماده)

می باشد (ماده ۱۴۹).

د تعدیل د وړاندیز لپاره د ولسمشر په فرمان د حکومت، ملي شوراي او ستري محکمې د غړو له منځه یو هیئت جوړیږي او د تعدیل طرحه تیاروي، او د ولسمشر په فرمان د هغه د پلټنې لپاره لویه جرگه دایریږي (۱۵۰ ماده).

به منظور اجرای پیشنهاد تعدیل، هیئتی از بین اعضای حکومت، شورای ملی و ستره محکمه به فرمان رئیس جمهور تشکیل گردیده طرح تعدیل را تهیه می کنند، و لویه جرگه بر اساس فرمان رئیس جمهور جهت بررسی آن پیشنهاد، دایر می گردد (ماده ۱۵۰).

[د راتلونکي ټولگې لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۱۱٦-۱۳۵، ۱۵۵ مادې]

[وظیفه خوانش برای صنف آینده – قانون اساسی، مواد ۱۱٦- ۱۳۵، و ۱۵۵]

(هـ). د دولت قضائیه څواک

(هـ). قوه قضائیه دولت

خپلواک قضائیه څواک:

سریزه:

د یوه دولت د جمهوري سیستم د بریالیتوب لپاره له نورو څواکونو څخه د یوه خپلواک قضائیه څواک موجودیت یو ضروري امر دي او دغه اصل په نړیواله کچه د تایید وړ گرځیدلی دي:

قوه قضائیه مستقل:

مقدمه:

برای موفقیت سیستم جمهوری یک دولت موجودیت یک قوه قضائیه مستقل از دیگر قوای دولت، یک امر ضروری است و این اصل در سطح بین المللی مورد تایید قرار گرفته است:

د قضائیه څواک د خپلواکی په اړه اساسي اصول (د عمومي مجمع د ۱۹۸۵ د نومبر د میاشتې پریکړه لیک او د ۱۹۸۵ د ډیسمبر د میاشتې ۴۰/۱۴٦ گڼه پریکړه لیک).

اصول اساسی ملل متحد در مورد استقلال قوه قضائیه (قطعنامه مجمع عمومی ۴۰/۳۲ به تاریخ نومبر ۱۹۸۵ و قطعنامه ۴۰/۱۴٦ به تاریخ دسمبر ۱۹۸۵).

د دغه اداري اصولو څخه دوه اصول زیات ارزښتناک دي چې پدې ځای کې باید یادونه وشي:

دو اصل از این اصول دارای اهمیت به سزایی بوده که در اینجا باید خاطرنشان گردند:

۳ نمبر. ((ټول هغه مسائل چې قضائي ماهیت لري د قضائیه څواک د صلاحیت په کرښه کې ابښودل کیږي او قضائیه څواک ددې په اړه چې هغه مسئله چې د پریکړه کولو لپاره هغه ته وړاندې شوې، په قانون کې د یاد شوي تعریف په بنسټ د هغه د صلاحیت په حوزه کې راځي که نه، انحصاري صلاحیت به ولري)).

نمبر ۳. " تمام مسائلی که ماهیت قضائی دارند در حیطه صلاحیت قوه قضائیه قرار خواهند داشت و قوه قضائیه در مورد اینکه مسئله ای که برای تصمیم گیری به آن ارائه گشته است نسبت به تعریف متذکره در قانون در حوزه صلاحیت اش قرار دارد یا خیر، صلاحیت انحصاری خواهد داشت."

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ نمبر: ((باید په قضایي پروسه کې هیڅ ډول بېځایه او د اجازې پرته مداخله ونه کړل شي، او د محاکمو لخوا شوې پرېکړې باید د بیاکتنې سره مخ نه وي...))

نمبر ٤. "هیچگونه مداخله بیجا یا بدون مجوز نباید در پروسه قضائی صورت گیرد، و تصامیم اتخاذ شده از سوی محاکم نباید در معرض بازبینی قرار داشته باشند ...."

قضایي خپلواکي په مناسبه توګه له دوه لیدلورو څخه د پام وړ ګرځېدلې: سازماني خپلواکي او د پرېکړه کوونکي په توګه خپله د قاضي خپلواکي.

استقلال قضائی بطور مناسبی از دو نقطه نظر مورد توجه قرار گرفته است: استقلال نهادی و استقلال شخص قاضی در نقش تصمیم گیرنده.

آیا افغانستان یو رښتینی خپلواک قضائیه ځواک لري؟

آیا افغانستان یک قوه قضائیه واقعا مستقل دارد؟

دغې پوښتنې ته د ځواب ورکولو لپاره ، راځئ د قضائي خپلواکۍ دواړه اړخونه وڅېړو.

برای پاسخدهی به این سوال، بیایید هر دو جنبه از استقلال قضائی را مورد بررسی قرار دهیم.

سازماني خپلواکي:

سازماني خپلواکي څه معني لري؟

استقلال نهادی

استقلال نهادی به چه معنی است؟

آیا په افغانستان کې قضائیه ځواک په رښتیا هم د دولت له نورو ځواکونو څخه خپلواک دئ؟

آیا قوه قضائیه در افغانستان واقعا مستقل از دیگر قوای دولت است؟

د سازماني خپلواکۍ ځانګړتیاوې کومې دي؟

مشخصات استقلال نهادی چیست؟

د قانون له لوري پېژندنه:

د ١١٦ مادې پر بنسټ قضائیه ځواک ((د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت یو خپلواک رکن دي)) چې د سترې محکمې، د استیناف محاکمو او ابتدائیه محاکمو څخه جوړ شوی دي چې د هغوی جوړښت او واکونه د قانون له لیاري تنظیمېږي، او ستره محکمه چې تر ټولو لوړ قضایي ارګان دي، د ټولو په سر کې ده.

شناسایی از سوی قانون اساسی:

براساس ماده ١١٦، قوه قضائیه "یک رکن مستقل از دولت جمهوری اسلامی افغانستان" است که متشکل از ستره محکمه، محاکم استیناف، و محاکم ابتدائیه می باشد که تشکیلات و صلاحیت آنها از سوی قانون تنظیم میگردد، و ستره محکمه که عالی ترین ارگان قضائی است در راس آن قرار دارد.

جلا او خپلواکه بودیجه:

برسېره پر دې د ١٢٥ مادې په اساس د قضائیه ځواک بودیجه د سترې محکمې لخوا او د حکومت سره په مشوره چمتو کیږي او ملي شورا

بودجه جداگانه و مستقل:

علاوتا، براساس ماده ١٢٥، بودجه قوه قضائیه از سوی ستره محکمه و در مشوره با حکومت تهیه شده و به شورای ملی بعنوان بخشی از بودجه ملی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د ملي بوديجې د يوې برخې په توګه وړاندې کيږي، او د سترې محکمې لخوا تطبيقيږي.

ارائــه خواهــد شـــد، و از سوی ستره محکمه تطبیق خواهد شد.

د مناسبو معاشاتو تضمين:

د سترې محکمې د غړو او قضاتو لپاره مناسب معاشونه د ۱۵۵ مادې پر بنسټ تضمين شوي دي.

تضمین معاشات مناسب:

معاشات مناسب برای اعضای ستره محکمه و قضات براساس ماده ۱۵۵ تضمین شده اند.

د محاکمو د ادارې کنټرول:

د ۱۲٤ مـادې پـه پيـروۍ د حکومـت د ملکـي خدمتونو او د اداري کارکوونکو د اړونده قوانينو سرپه سم، ستره محکمه د قضائيه ځواک د اداري پرسونل د تقررړ انفکاک، ترفيع، تقاعد، مکافات او مجازات تنظيموي.

کنترول اداره محاکم:

به تاسی از ماده ۱۲٤، در تطابق با قوانین مرتبط با کارکنان خدمات ملکی و کارکنان اداری حکومت، ستره محکمه تقرر، انفکاک، ترفیع، تقاعد، مکافات، و مجازات مقامات و پرسونل اداری قوه قضائیه را تنظیم می کند.

د اساسي قانون لخوا د قضائيه ځواک د کړنو ساتل:

د قضائيه ځواک خپلواکي د ۱۲۲ مادې پر بنسټ د زيات حفاظت څخه برخمنه شوېده: ((هيڅ قانون په هيڅ ډول شرايطو کې نشي کولای قضيه يا هغه ساحه چې پدې فصل کې تعريف شوې، د قضائي ارګان د صلاحيت له حوزې څخه وباسي او بلې مرجع ته يې وسپاري))، د ځانګړو محکمو د جوړولو څخه پرته چې په ٦۹، ۷۸ او ۱۲۷ مادو کې مجاز ګڼل شوي، او د پوځي محکمو څخه پرته، چې بايد د قانون له لارې تنظيم شي.

حفاظت قانون اساسی از کارکرد قوه قضائیه:

استقلال قوه قضائیه براساس ماده ۱۲۲ بیشتر مورد حفاظت قرار گرفته است: "هیچ قانونی، تحت هیچ شرایطی، نمی تواند قضیه یا ساحه ای را از حوزه صلاحیت ارگان قضائی طوری که در این فصل تعریف گردیده خارج ساخته و آنرا به مرجع دیگری واگذار نماید"، به استثنای ایجاد محاکم خاص که در مواد ٦۹، ۷۸ و ۱۲۷ مجاز گشته اند، و محاکم نظامی، که باید از سوی قانون تنظیم گردند.

<u>**د پرېکړه کوونکي په توګه د قاضي خپلواکي**</u>

اساسي قانون د پرېکړه کوونکي په توګه د قاضي د خپلواکۍ په اړه چپ پاتې دی.

<u>**استقلال قاضی بعنوان تصمیم گیرنده**</u>

قانون اساسی در مورد استقلال قاضی بعنوان تصمیم گیرنده سکوت اختیار کرده است.

سره لدې د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د قاضيانو لپاره د قضايي سلوک مقرره مستقيماً دغه مسئله سپړلې، او په ۳، ۵ او ۷ مادو کې قاضيان ملزموي چې ډاډ تر لاسه کړي چې دوي د نورو قاضيانو په ګډون چې په دعوي کې ګډون نلري،

با وجود این، مقرره سلوک قضایی برای قضات جمهوری اسلامی افغانستان مستقیما به این مسئله پرداخته، و در مواد ۳، ۵ و ۷ قضات را ملزم می سازد تا اطمینان حاصل نمایند که آنها از سوی هیچ یک از اشخاص، به شمول دیگر قضات، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېڅا لخوا نه متاثر کېږي.

د سترې محکمې جوړښت:

لکه څرنګه چې په ۱۱۸ ماده کې بیان شویدي، د سترې محکمې غړي باید د لاندې شرایطو لرونکي وي:

- د افغانستان تبعه وي او عمر یې د ۴۰ کلونو څخه کم نه وي.
- په حقوقي مطالعاتو یا اسلامي فقه کې لوړې زده کړې ولري، او د افغانستان په عدلي او قضایي سیستم کې تخصص او کافي تجربه ولري.
- د ښه شخصیت او نېک شهرت خاوند وي.
- د بشریت ضد جرمونو، بل جرم یا د مدني حقوقو څخه په بې برخې کېدو محکوم شوی نه وي.
- د دندې د پر مخ بېولو په وخت کې په هېڅ یوه سیاسي ګوند کې غړیتوب ونلري.

ستره محکمه د نهه غړو څخه جوړه شوې چې د ولسمشر لخوا او د ولسي جرګې په تایید ټاکل کېږي، او د هغوي څخه یو د قاضي القضات په توګه تعیینېږي. (۱۱۷ ماده)

د سترې محکمې قاضیان په لومړیو کې پدې ترتیب ټاکل کېږي: درې تنه د څلورو کلونو لپاره، درې تنه د اوو کلونو لپاره، او درې تنه د لسو کلونو لپاره. وروستی ټاکنې د لسو کلونو لپاره دي (۱۱۷ ماده)

د سترې محکمې غړي د دندې تر پیل مخکې لوړه کوي (۱۱۹ ماده)،او د خدمت د دورې د پای تـه

در دعوی شرکت ندارند متاثر نخواهند شد.

ترکیب ستره محکمه:

طوری که در ماده ۱۱۸ بیان گشته است، اعضای ستره محکمه باید از شرایط ذیل برخوردار باشند:

- تبعه افغانستان بوده و نباید کمتر از ۴۰ سال عمر داشته باشند
- تحصیلات عالی در مطالعات حقوقی یا فقه اسلامی داشته، و تخصص و تجربه کافی در سیستم عدلی و قضایی افغانستان داشته باشند
- دارای شخصیت خوب و شهرت نیک باشند
- محکوم به جرایم علیه بشریت، جرم دیگر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشند
- در حال تصدی وظیفه در هیچ یک از احزاب سیاسی عضویت نداشته باشند

ستره محکمه متشکل از نه عضو است که از سوی رئیس جمهور و با تایید ولسی جرگه تعیین می گردند، و یکی از آنها بعنوان قاضی القضات تعیین می گردد (ماده ۱۱۷).

قضات ستره محکمه در ابتدا به این ترتیب تعیین می گردند: سه نفر برای مدت چهار سال، سه نفر برای هفت سال، و سه نفر برای ده سال. تعیینات بعدی برای مدت ده سال می باشد (ماده ۱۱۷).

اعضای ستره محکمه قبل از اشغال وظیفه حلف به جا می آورند (ماده ۱۱۹)، و بعد از ختم

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېدو وروسته د خپل پاتې ژوند په موده کې د خدمت د دورې له مالي حقوقو څخه برخمن کېږي. پدې شرط چې په دولتي او سياسي چارو کې بوخت نشي. (۱۲٦ ماده)

دوره خدمت برای بقیه مدت حیات خود از حقوق مالی دوره خدمت مستفید می گردند مشروط به اینکه به مشاغل دولتی و سیاسی اشتغال نورزند (ماده ۱۲٦).

د سترې محکمې غړي نشي کولای د يوې دورې څخه زيات دنده سرته ورسوي، او په ۱۲۷ ماده کې د مندرجو شرايطو پرته، د سترې محکمې غړي د دوي د خدمت د دورې تر پايه د دندې څخه نه عزل کېږي (۱۱۷ ماده).

اعضای ستره محکمه نمی توانند بیش از یک دوره انجام وظیفه نمایند، و به استثنای شرایط مندرج در ماده ۱۲۷، اعضای ستره محکمه تا ختم دوره خدمتشان از وظیفه عزل نمی شوند (ماده ۱۱۷).

د ۱۲۷ مادې پر بنسټ د دندې څخه د ګوښه کولو په اړه، که چېرې د ولسي جرګې تر درېيمې برخې زيات غړي د سترې محکمې د رئيس يا غړيو محاکمه د وظيفوي جرم يا د جنايت د ارتکاب د اتهام پر اساس وغواړي او ولسي جرګه دا غوښتنه د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو په اکثريت تصويب کړي، متهم له وظيفې څخه عزل او موضوع ځانګړې محکمې ته سپارل کېږي.

در ارتباط با عزل از وظیفه براساس ماده ۱۲۷، درصورتی که یک سوم از اعضای ولسی جرگه خواستار محاکمه عضوی از ستره محکمه که متهم به ارتکاب جرمی در ارتباط با کارکرد وظیفوی او یا جرم دیگری باشند، و ولسی جرگه آن درخواست را با رای اکثریت دو ثلث از تمام اعضا تایید نماید، آن عضو ستره محکمه باید از وظیفه عزل گشته و مسئله به یک محکمه خاص برای محاکمه طوری که از سوی قانون تعین گشته است ارجاع گردد.

ټيټې محکمې او قضات

۱۱٦ ماده استيناف محکمې او ابتدائيه محکمې سپړلې چې د سترې محکمې تر څارنه لاندې، د قضائيه ځواک د اداري عمومي آمريت له لارې چې د اجرايي او قضايي چارو د لا ښه تنظيم او د سترې محکمې لخوا د لازمو اصلاحاتو د تامين په موخه جوړ شوي، فعاليت کوي (۱۳۲ ماده)

محاکم تحتانی و قضات

ماده ۱۱٦ به محاکم استیناف و محاکم ابتدائیه پرداخته است که تحت نظارت ستره محکمه، از طریق آمریت عمومی اداری قوه قضائیه که به منظور تنظیم بهتر امور اجرایی و قضائی و تامین اصلاحات لازم از سوی ستره محکمه ایجاد شده است، قرار دارند (ماده ۱۳۲).

قاضيان د سترې محکمې په وړانديز اود ولسمشر په منظورۍ ټاکل کېږي، او د قاضيانو تقرر، تبديل، ترفيع، مواخذه او د تقاعد وړانديز د قانون د حکمونو سره سم د سترې محکمې له صلاحيت څخه دي (۱۳۲ماده).

قضات به پیشنهاد ستره محکمه و منظوری رئیس جمهور تعیین می گردند، و تقرر، تبدیل، ترفیع، مواخذه و پیشنهاد تقاعد قضات مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (ماده ۱۳۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲۳ مـاده بیـانوي چـې د تشـکیل، صـلاحیت او محاکمو د اجراآتـو او د قاضیانو اړونـده چـارې د قانون له لیاري تنظیمیږي.

مـاده ۱۲۳ بیـان مـی دارد کـه مسـائل مربـوط بـه تشـکیل، صـلاحیت و اجـراآت محـاکم و امـور مربوط به قضات توسط قانون تنظیم می گردد.

په ۱۲۳ ماده کې یاد شوي مسائل د ستري محکمې د اړونده مسائلو پـه ګـډون، د افغانسـتان د اسـلامي جمهـــوري دولـــت د محکمـــو د تشـــکیل او د صلاحیت د قانون لخوا تنظیمیږي.

مسـائل متـذکره در مـاده ۱۲۳، بـه شـمول مسـائل مرتبط با سـتره محکمـه، توسـط قـانون تشـکیل و صـلاحیت محـاکم جمهـوری اسـلامی افغانسـتان تنظیم می گردند.

د سترې محکمې غړي او قاضیان نشي کـولای د دندې پرمخ بېولو په وخت کې پـر نـورو بوختیـاوو بوخت شي، او نشـي کـولای پـه سیاسـي ګونـدونو کې غړیتوب ولري(۱۵۲ او ۱۵۳ مادې).

اعضـای سـتره محکمـه و قضـات نمـی تواننـد در مدت تصدی به مشاغل دیگری اشـتغال ورزنـد، و نمـی تواننـد در احـزاب سیاسـی عضـویت داشـته باشند (مواد ۱۵۲ و ۱۵۳).

پـر قـــاضـــیانـــو د څـــارنـــې پـــه اړه، که قاضـي د جـــنایـــت پـــه ارتکـــاب مـتهم شـي، سـتره محکمه د قانون له حکمونو سره سـم د قاضـي پـه حالت غور کـــوي، که ستره محکمـه دده د دفـاع تر اورېدو وروسته اتهام وارد وبولي، ولسمشر تـه د عـزل وړانـدیز کـوي. کـه ولسمشـر دغـه وړانـدیز ومني، متهم قاضـي لـــه دنـدې څخـه ګوښـه او د قـــانون لـــه حکـــمونو سـره سـمه جـزا ورکـول کیږي (۱۳۳ ماده).

در ارتباط با نظارت بر قضات، هرگاه یک قاضـی به ارتکاب جنایت متهم شود، ستره محکمه مطابق به احکام قانون به حالت قاضی رسـیدگی نمـوده، پس از استماع دفاع او، درصورتیکه ستره محکمـه اتهـام را وارد بدانـد پیشـنهاد عـزلش را بـه رئـیس جمهـور تقـدیم مـی کنـد. درصـورتیکه رئـیس جمهور آن پیشنهاد را منظور نماید، قاضی متهم از وظیفه معزول و مطابق بـه احکـام قـانون مجازات می شود (ماده ۱۳۳).

هغه احکام چې په عام ډول د قضائیه ځواک سره تړاو لري:

د محکمو صلاحیت ډېر پراخ دی، او ټکې په ټولو هغو دعواوو غور شامل دي چې د دولت په ګډون د حقیقـي یـا حکمـي اشخاصـو لخـوا د مـدعي یـا مدعي علیه په توګه د قانون له حکمونو سره سم د محکمې په وړاندې اقامه شي. (۱۲۰ ماده)

احکـــامی که بطـور عـام بـا قـوه قضـائیه مـرتبط هستند:

صلاحیت محاکم بسیار گسترده می باشد و شـامل رسـیدگی بـه تمـام دعـاویی اسـت کـه از طـرف اشخاص حقیقی یا حکمی، بـه شـمول دولـت، بـه حیث مـدعی یـا مـدعی علیـه در پیشـگاه محکمـه مطابق به احکام قانون اقامه شود (ماده ۱۲۰).

او همدارنګه ستره محکمـه صـلاحیت لـري چـې د اساسـي قـانون سـره د موضـــوعه قوانینـو سـمون کنټرول کړي:

و همـــچنان ســـتره محکمـه صـلاحیت دارد تـا تـطابـــق قـوانین موضـوعه را بـا قـانون اساسـی کنترول نماید:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اساسي قانون سره د قوانينو، تقنيني فرمانونو، بين الدول معاهداتو، او نړيوال ميثاقونو د سمون څېړل او د هغوي تفسير د حکومت يا د محکمو په غوښتنه د قانون له حکمونو سره سم د ستري محکمې صلاحيت دي (۱۲۱ ماده)

بررسی مطابقت قوانین، فرامین تقنینی، معاهدات بین الدول و میثاق های بین المللی با قانون اساسی و تفسیر آنها بر اساس تقضای حکومت ویا محاکم، مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (مادهٔ ۱۲۱).

وروسته د قضايي بياکتنې موضوع په اړه په مشرحه توګه هغه ته بيراګرځو:

ما بعداً در مورد موضوع بازبینی قضائی، بصورت مشرح بدان برخواهیم گشت:

د افغانستان په محکمو کې محاکمه په علني ډول دايريږي او هر څوک حق لري د قانون له حکمونو سره سم په هغه کې ګډون وکړي، محکمه کولای شي په هغه حالاتو کې چې قانون څرګند کړي وي، يا د محکمې سري توب ضروري وګڼل شي، سري جلسه دائره کړي خو د حکم اعلان بايد په هر حال علني وي (۱۲۸ ماده)

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی دایر می گردد و هر شخص حق دارد با رعایت احکام قانون در آن حضور یابد، محکمه می تواند در حالاتی که در قانون تصریح گردیده، یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد، جلسات سری دایر کند ولی اعلام حکم باید به هر حال علنی باشد (مادهٔ ۱۲۸).

محکمه مکلفه ده د خپل صادر شوي حکم اسباب په فيصله کې ذکر کړي، د محکمو د ټولو قطعي فيصلو عملي کول واجب دي خو د شخص مرګ د حکم په حالت کې د ولسمشر منظوري شرط ده (۱۲۹ ماده)

محکمه مکلف است اسباب حکمی را که صادر می نماید، در فیصله ذکر کند، تمام فیصله های قطعی محاکم واجب التعمیل است مگر در حالت حکم به مرگ شخص که مشروط به منظوری رئیس جمهور می باشد (مادهٔ ۱۲۹).

د قانون د انفاذ لپاره د مراتبو لړۍ، په واضحه توګه تعيين شوېده:

سلسلهٔ مراتب برای انفاذ قانون، بشکل واضح تعیین گردیده است:

محکمې تر غور لاندې قضاياوو کې د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو حکمونه پلي کوي (۱۳۰ماده)

محاکم در قضایای مورد رسیدگی، احکام این قانون اساسی و سایر قوانین را تطبیق می کنند (مادهٔ ۱۳۰).

که د غور لاندې قضاياوو له ډلې څخه د کومې قضيې لپاره په اساسي قانون او نورو قوانينو کې حکم موجود نه وي، محکمه د حنفي فقهې د احکامو له مخې او په هغه حدودو کې د ننه چې دې اساسي قانون ټاکلي قضيه په داسې ډول حل او فصل کوي چې عدالت په ډېره ښه توګه تامين

هرگاه برای قضیه یی از قضایای مورد رسیدگی، در قانون اساسی و سایر قوانین حکمی موجود نباشد محاکم به پیروی از احکام فقه حنفی و در داخل حدودی که این قانون اساسی وضع نموده، قضیه را به نحوی حل و فصل می نمایند که عدالت را به بهترین وجه تأمین

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. (۱۳۰ ماده)

محکمې د اهل تشیع لپاره په شخصي احوالو پورې اړونده قضایاوو کې د قانون د احکامو سره سم د تشیع د مذهب حکمونه تطبیقوي، په نورو دعواوو کې هم که پدې اساسي قانون یا نورو قوانینو کې حکم موجود نه وي، محکمې قضیه ددې مذهب له حکمونو سره سم حل وفصل کوي. (۱۳۱ ماده)

د دغه سرچینو د شتون په وخت کې قاضي دیوې قضیې د پرېکړې په وخت کې لمړی کوم ځای ته مراجعه وکړي؟

- اساسي قانون
- نور موضوعه قوانین
- نړیوال معاهدات، میثاقونه او الزامي کنوانسیونونه
- د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه
- هغه جوړ شوي مقررات چې قانوني ځواک ولري

په کومو مواردو کې بايد قاضي حنفي فقې ته مراجعه وکړي؟

یواځې په هغه صورت کې چې اساسي قانون او نور قوانین د قضیې په اړه حکم ونلري.

په کومو مواردو کې قاضي باید د اهل تشیع مذهب ته مراجعه وکړي؟

- د شخصي احوالو په قضایاوو کې لکه د کورنۍ او میراث موضوعات چې د قضیې دواړه لوري اهل تشیع وي، پدې صورت کې

نماید (ماده ۱۳۰).

محاکم برای اهل تشیع، در قضایای مربوط به احوال شخصیه، احکام مذهب تشیع را مطابق به احکام قانون تطبیق می نمایند، در سایر دعاوی نیز اگر در این قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی موجود نباشد، محاکم قضیه را مطابق به احکام این مذهب حل و فصل می نمایند (مادهٔ ۱۳۱).

در صورت موجودیت این منابع، قاضی حین فیصله نمودن یک قضیه، اولاً بکجا مراجعه خواهد کرد؟

- قانون اساسی
- سایر قوانین موضوعه
- معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های الزامی بین المللی
- فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری
- مقررات اتخاذ شده که متضمن نیرو و تأثیر قانونی باشد

در کدام موارد قاضی باید به فقهٔ حنفی مراجعه نماید؟

تنها در صورتیکه قانون اساسی وسایر قوانین در رابطه به قضیه، حکم نداشته باشد.

در کدام موارد قاضی باید به مذهب اهل تشیع مراجعه نماید؟

- در قضایای احوال شخصیه مانند موضوعات خانواده و میراث، که جانبین قضیه اهل تشیع باشند، دراین صورت اجراأت طبق احکام

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجراآت د قانون د احکامو سره سم تطبیقیږي.

قانون تطبیق میگردد.

- په نورو دعواګانو کې چې د دعوې طرفین اهل تشیع وي او په اساسي قانون او نورو قوانینو کې د دغه ډول دعوی د غور لپاره حکم وجود ونلري.

- در سایر دعاوی که طرفین دعوی اهل تشیع باشند و در قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی برای رسیدگی همچو دعوی وجود نداشته باشد.

که د دعوې طرفین په هغه ژبه چې محاکمه پرې کیږي، ونه پوهیږي، د قضیې د موادو او اسنادو څخه د اطلاع حق او په محکمه کې په خپله مورنۍ ژبه د خبرو حق د ژباړونکي په وسیله ورته تامینیږي. (۱۳۵ ماده)

اگر طرف دعوا زبانی را که محاکمه توسط آن صورت می گیرد ندانند، حق اطلاع به مواد و اسناد قضیه و صحبت در محکمه به زبان مادری توسط مترجم برایش تأمین میگردد (مادۀ ۱۳۵).

(و). د څواکونو تفکیک - کنټرول او توازن (Checks and Balances)

(و). تفکیک قوا – کنترول و توازن (Checks and Balance)

څوک په هېواد کې تر ټولو څواکمن شخص دی؟

چه کس قدرتمندترین شخص در کشور است؟

د دولت کومه برخه تر ټولو څواکمنه ده؟

کدام بخش دولت نیرومندترین بخش است؟

اوس چې مونږ د دولت دریو برخو، د هغوی دندو او مسئولیتونو ته پاملرنه وکړه، پوښتنه بیا تکرارېږي: د یوه ولسمشر اساسي ماهیت څه دی؟

حالا که ما به قوا، وظایف و مسئولیتهای گوناگون این سه بخش دولت توجه کردیم، سوال دوباره تکرار میشود: ماهیت اساسی یک جمهوریت چیست؟

ځواب توپیر لري مګر د دولت مختلفې برخې د کنټرول او توازن (Checks and Balances)، د اساسي کاري چوکاټ سره په سمون جوړ شویدي.

پاسخ تفاوت میکند ولی بخش های مختلف دولت با کنترول وتوازن (Checks and Balance) در تطابق با چارچوب کاری اساسی تشکیل شده اند.

ولې دغه کنټرول او توازن (Checks and Balances) په یوه حکومت کې چې جمهوري غوښتونکي وي، شتون لري؟ د یوه شخص یا یوه ارګان لخوا د غیر متجانس قدرت د تجمع د مخنیوي لپاره، څکه چې د استبداد څخه مخنیوی وشي.

چرا این کنترول و توازن (Checks and Balance) در یک حکومت که دارای طرز جمهوری خواه است، وجود دارد؟ جهت اجتناب از تجمع قدرت غیر متجانس توسط یک شخص ویا یک نهاد، این بخاطریکه تا از استبداد جلوگیری بعمل آید.

راځئ د قدرت د توازن پدې ساتنه یو ځل بیا غور

بیایید این حفظ توازن قدرت را تجدید نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو، پداسې حال کې چې ځينې يې اساسي دي او نور يې سياسي.

پـر پارلمـان د ځـواك د كـارولو پـه برخـه كـې د ولسمشر كنټرول څه دی؟

- د قوانينـو لپـاره د وړانـديزونو ويټـو كـول، د ممكنه الغاء په بنسټ
- د جديت پرته كم تر كمه د قانون له حكمونو سره د پروګرامونو تطبيق
- د بېړني حالت اعلان

د ولسمشـر د واكونـو د كـارولو پـه برخـه كـې د پارلمان كنټرول څه دی؟

- د قـانون دهغـه وړانـديزونو د تصـويب څخـه امتناع چې د دولت لخوا وړاندې كيږي.
- د بوديجې ديوې برخـې يـا ټـولې او يـا هـم د ملي پرمختيايي پروګرام د تصويب څخه امتناع
- د اړتيا په وخت كې د وزيرانو څخه ملي شورا ته د حاضرېدو لپاره غوښتنه
- د څېړنې د كميسيونونو جوړول
- وزيرانو ته د نه باور د رايې وركول
- استيضاح

د سـترې محكمـې د واكونـو پـر عملـي كېـدو د ولسمشر كنټرول څه دی؟

- د سترې محكمې د كلنى بـوديجې د غوښـتنې نه منظوري

نمائيم. درحاليكه بعضی انها اساسی هستند و بعض ديگر انها سياسی.

كنترول رئيس جمهور بالای پارلمان در بكاربردن قوه، چه است؟

- ويتـــو كـردن پيشـنهادات بـرای قـوانين، بـر اساس الغاء ممكنه
- تطبيق حد اقل احكـام قـانون و پروگـرام هـا بدون جديت
- اعلام حالت اضطراری

كنترول پارلمان در مورد بكاربرد صـلاحيت هـای رئيس جهمور چه ميباشد؟

- امتنـاع از تصـويب پيشـنهادات قـانون كـه از سوی دولت ارائه ميگردد.
- امتناع از تصويب تمام يا يك قسمت بوديجۀ ويا برنامۀ انكشاف ملی
- درخواست از وزرا بخاطری حاضـر شـدن در مجالس شورای ملی عندالزوم
- تأسيس كمسيون های تحقيقاتی
- رای عدم اعتماد برای وزراء
- استيضاح

كنترول رئيس جمهور بالای اعمال صلاحيت های ستره محكمه ، چه است؟

- امتنـاع از منظـوری تقاضـای بوديجـۀ سـالانه ستره محكمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د هغه قاضي د تقرر د منظوري څخه ډډه چې د ستړې محکمې لخوا وړانديز شوی وي
- په هغه کرسي کې چې نه وي اشغال شوې، د ستړې محکمې د غړي د تقرر څخه ډډه
- د ستړې محکمې د پرېکړې د فسخ کولو لپاره پارلمان ته د قانون د مسودې وړاندې کول
- د قضائي پرېکړو د اجراء څخه ډډه (۷۵ ماده، لمړی جز)

د ولسمشر د واکونو پر عملي کولو د ستړې محکمې کنټرول څه دی؟

- د ځانګړو قضيو د اقدام يا هم د هغه څخه د د ډډې په اړه ولسمشر ته حکم کول.
- د تقنيني فرمانونو او مقرراتو اعلانول د اساسي قانون خلاف او غير قابل الاجراء، په ځانګړو مواردو کې.

د ستړې محکمې د واکونو پر عملي کېدو د پارلمان کنټرول څه دی؟

- د هغه بوديجې نه تصويبول چې د ستړې محکمې لخوا وړانديز شوېده
- د ولسمشر لخوا د ستړې محکمې د غړي نه تاييدول
- د ستړې محکمې د پرېکړې د الغاء کولو لپاره د قانون وړاندې کول يا تصويب
- استيضاح

- امتناع از منظوری تقرر قاضی که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده باشد
- امتناع از تقرر عضو ستره محکمه درکرسی که اشغال نگردیده باشد
- تقدیم یک مسوده قانون به پارلمان غرض فسخ تصمیم ستره محکمه
- امتناع از اجرا تصامیم قضائی (مادهٔ ۷۵، جزء ۱)

کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های رئیس جمهور، چه است؟

- دستور به رئیس جمهور برای اتخاذ یک اقدام لازمه یا امتناع از آن در رابطه به قضایای خاص.
- اعلام نمودن فرامین تقنینی و مقررات خلاف قانون اساسی و غیر قابل اجراء، در موارد خاص.

کنترول پارلمان بالای اعمال صلاحیت های ستره محکمه، چه است؟

- امتناع از تصویب پیشنهاد بودیجهٔ که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده است
- امتناع از تأیید عضو ستره محکمه که توسط رئیس جمهور تعیین شده است
- پیشنهاد یا تصویب قانون غرض ملغی کردن تصمیم ستره محکمه
- استیضاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پارلمـان د واکونـو پـر عملـي کېـدو د سـترې محکمې کنټرول څه دی؟

کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های پارلمان، چه است؟

- په ځینو ځانګړو مواردو کې ځینې قوانین یا نړیوال معاهدات، میثاقونه او یا کنوانسیونونه د اساسي قانون خلاف اعلانول.

- در موارد خاص، بعضی قوانین یا معاهدات بین المللی، میثاق ویا کنوانسیون را خلاف قانون اساسی، اعلام نمودن.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- اساسي قانون ۲۲-۳۳ مواد]

[وظیفهٔ خوانش برای ساعت درسی بعدی – قانون اساسی، مواد ۲۲ – ۳۳]

III اساسي حقوق او وجایب

III حقوق و وجایب اساسی

د ښوونې موخې- ۷ او ۸ درسي ساعتونه

اهداف آموزش – ساعات درسی ۷ و ۸

- هغه اساسي حقوق چې په اساسي قانون کې مشخص شویدي، بیان کړئ
- د ځینو اساسي حقوقو پېچلتیا توضیح کړئ.
- هغه ابهامات چې په ځینو اساسي حقوقو کې شته، واضح کړئ.
- د دغه اساسي حقوقو په تامین کې د یوه خپلواک قضائي ځواک ارزښت ته پاملرنه وکړئ

- حقوق اساسی ای که در قانون اساسی مشخص شده است، بیان نمائید.
- پیچیدگی برخی از حقوق اساسی را توضیح نمأیید.
- ابهاماتی را که در برخی از حقوق اساسی وجود دارد، واضح سازید.
- اهمیت یک قوهٔ قضائیهٔ مستقل را تأمین ایسن حقوق اساسی، مورد توجه قرار دهید.

(الف). سریزه

(الف). مقدمه

په لومړي درسي ساعت کې د ټولنیز تړون او د هغه علت په اړه چې خلک څرنګه د دولتونو د جوړولو پرېکړه کوي، بحث وشو.

در ساعت درسی اول راجع به قرارداد اجتماعی و علتی که مردم چطور تصمیم تشکیل دول را میگیرند، بیان داشتیم.

یو ځل بیا هغه دلایل کوم دي؟

یکبار دیگر آن دلایل کدام اند؟

- د ګاونډیانو په وړاندې خوندیتوب او ساتنه (اردو)

- نگهداری و مصئونیت درمقابل همسایه گان (اردو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د پولنې د ننه امنیت او ثبات (پولیس)
- د دولت د لازمه عامه خدماتو لپاره ضروري مقررات (دولت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکیو تامین

مونږ خوندیتوب، امنیت او لازم خدمات مطرح کړل، راځئ اوس د افغانستان په تاریخ کې د اساسي حقوقو او خپلواکیو په اړه بحث وکړو، زیاتره دغه حقوق او خپلواکۍ نړیوال دي چې د ډېرو هېوادونو په اساسي قوانینو او همدارنګه په نړیوالو میثاقونو او کنوانسیونونو کې تر لاسه کېدای شي.

په وروسته ګام کې د دغه اساسي حقوقو او خپلواکیو د ساتنې په اړه خبرې کوو، او همدارنګه د دغه حقوقو او خپلواکیو د ثبوت په اړه د یوه خپلواک قضائیه ځواک بې سیاله ارزښت تر بحث لاندې نیسو.

(ب). اساسي حقوق او وجایب (د اساسي قانون ۲۲–۵۹ مادې)

۲۲ ماده- د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعیض او امتیاز منع دي. د افغانستان اتباع نارینه او ښځینه د قانون په وړاندې مساوي حقوق او وجایب لري.

- آیا ۲۲ ماده واضح ده؟
- آیا پدې اړه کوم ابهام شته؟
- ولې؟ ولې نه؟
- د اساسي قانون د دریمې مادې په اړه چې په لاندې ډول صراحت لري، څه نظر لري ((په

- امنیت و ثبات داخلی جامعه (پولیس)
- مقررات ضروری برای خدمات عامه لازمه (دولت)
- تأمین حقوق و ازادی های اساسی

ما حفاظت، امنیت و خدمات لازم را مطرح کردیم. بیائید حالادر مورد حقوق و ازادی های اساسی در دیرینه افغانستان مباحثه نمائیم. بسیاری ازین حقوق و ازادی ها جهانی اند که در قوانین اساسی اکثر کشورها وهمچنان در میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی، میتوان آنها را دریافت نمود.

در قدم بعدی راجع به حفظ این حقوق و ازادی های اساسی حرف خواهیم زد، و همچنان اهمیت بی همتا یک قوهٔ قضائیهٔ مستقل را در رابطه به اثبات این حقوق و ازادی ها، تحت بحث قرار خواهیم داد.

(ب). حقوق و وجایب اساسی (مواد ۲۲ – ۵۹ قانون اساسی)

ماده ۲۲ – هر نوع تبعیض و امتیاز بین اتباع افغانستان ممنوع است. اتباع افغانستان اعم از زن و مرد در برابر قانون دارای حقوق و وجایب مساوی می باشند.

- آیاماده ۲۲ واضح میباشد؟
- آیا دراین مورد کدام نوع ابهام وجود دارد؟
- چرا؟ چرا نه؟
- راجع به مادهٔ ۳ قانون اساسی که طور ذیل صراحت دارد، چه نظر دارید ״ در

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولای چې د اسلام د سپېڅلي د معتقداتو او احکامو مخالف وي))؟

افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات واحکام دین مقدس اسلام باشد"؟

- آیا دا پدې معنی ندي چې اسلامي معتقدات د اساسي قانون تر احکامو وړاندې دي؟

- آیا این بدین معنی نیست که معتقدات اسلام نسبت به احکام قانون اساسی مقدم میباشند؟

- ولې؟ ولې نه؟

- چرا؟ چرا نه؟

- که ځواب مثبت وي، څوك پرېکړه کوي؟

- اگر پاسخ مثبت باشد، چه کس تصمیم خواهد گرفت؟

- په پای کې آیا منصفانه به نه وي چې ومنو چې په لویه جرګه کې د اساسي قانون تصویب د خلکو د استازو اصلي پرېکړه ده، او د اساسي قانون ټول احکام د اسلامي شریعت له احکامو سره سم دي؟

- در نهایت امر، آیا منصفانه نخواهد بود تا قبول کنیم که تصویب قانون اساسی در لویه جرگه، تصمیم اصلی نمایندگان مردم بوده، و تمام احکام قانون اساسی در مطابقت با احکام شریعت اسلامی قرار دارند؟

۲۳ ماده- د ژوندانه حق:
ژوند د خدای ببښنه او د انسان طبیعي حق دي، هېڅوك له قانون مجوز پرته لدې حقه بې برخې کېدای نشي.

مادۀ ۲۳ – حق زندگی:
زندگی موهبت الهی و حق طبیعی انسان است، هیچ شخص بدون مجوز قانونی از این حق محروم نمی گردد.

۲۴- د خپلواکۍ او انساني کرامت حق:
خپلواکي د انسان طبیعي حق دي، دا حق د نورو د خپلواکۍ او له عامه مصالحو پرته چې د قانون له مخې تنظیمېږي، حدود نلري. د انسان خپلواکي او کرامت له تېري خوندي دي، دولت د انسان د خپلواکۍ او کرامت په ساتنه او درناوي مکلف دي.

مادۀ ۲۴ – حق آزادی و کرامت انسانی:
آزادی حق طبیعی انسان است، این حق جز آزادی دیگران و مصالح عامه که توسط قانون تنظیم می گردد، حدودی ندارد. آزادی و کرامت انسان از تعرض مصئون است، دولت به احترام و حمایت آزادی و کرامت انسان مکلف می باشد.

۲۵ ماده: د ذمې برائت حق:
د ذمې برائت اصلي حالت دي، تر هغه چې د باصلاحیته محکمې په قطعي حکم تورن محکوم علیه ثابت نشي، بې ګناه ګڼل کېږي.

مادۀ ۲۵ – حق برائت الذمه:
بخاطریکه برائت الذمه حالت اصلی است، متهم تا وقتی که به حکم قطعی محکمه با صلاحیت محکوم علیه قرار نگیرد، بی گناه شناخته میشود.

- د ذمې د برائت د حالت مفهوم په حقیقي

- مفهوم حالت برائت الذمه در زندگی حقیقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند کې څه دی؟

- د هغه موخه څه ده (د دولت د نظم د لویې توانمندۍ په وړاندې درېدل)؟
- آیا منصفانه به وي چې د یوه قاضي مفکوره داسې وي چې کله چې یو شخص د څارنوال لخوا د جرم په ارتکاب تورن شي، ښایي دغه د نوموړي د محکوم کولو لپاره یو ښه فرصت وي.
- که چېرې د ذمې د برائت رعایت شي او خپلواکي اصلي حالت وي، آیا کولای شو پدې صورت کې یو تورن چې دوسیه یې د محکمې تر غور لاندې وي، د خپلواکۍ د حق څخه بې برخې او په زندان کې وساتل شي؟
- دغه عمل څرنګه توجیه کولای شو؟
- آیا د خپلواکۍ اخیستل یوه استثناء ده او یا هم د قاعدې په توګه کېږي؟
- که چېرې د محاکمې په جریان کې تورن د ذمې د برائت څخه مستفید وي، آیا څارنوال مکلف دي چې جرم ثابت کړي؟
- آیا تورن مکلف دی چې په هر صورت کې د څارنوال او محکمې سره د جرم په اثبات کې مرسته وکړي؟
- د دغه ډول اثبات کچه څومره ده؟
- که د محاکمې په جریان کې د یوه واقعیت په اړه یو معقول شک وجود ولري، د یاد شوي شک رفع کول تر کومه حده لازمي ده؟

چیست؟

- هدف آن چی میباشد (ایستادگی در مقابل توانمندی بزرگ نظم دولت) ؟
- آیا منصفانه خواهد بود که مفکوره یک قاضی طوری باشد که وقتی یک شخص توسط څارنوال به ارتکاب جرم متهم شده، ممکن این یک فرصت خوب برای محکوم نمودن وی میباشد.
- در صورتیکه برائت الذمه رعایت گردد و ازادی حالت اصلی باشد، آیا میتوان در این صورت یک متهم را که دوسیه او تحت رسیدگی محکمه قرارداشته باشد، از حق آزادی محروم و در زندان نگه داشت؟
- چه گونه میتوان همچو عملی را توجیه نمود؟
- آیا سلب آزادی یک استثنا خواهد بود یا بطور قاعده قرار خواهد گرفت؟
- در صورتی که در جریان محاکمه، متهم از حق برائت الذمه مستفید باشد، آیا څارنوال مکلف است جرم را ثابت نماید؟
- آیا متهم مکلف است که در هر صورت څارنوال و یا محکمه را در اثبات جرم اش همکاری نماید؟
- میزان اثبات چنین ادعا چه است؟
- اگر درجریان محاکمه یک شک معقول راجع به یک واقعیت وجود داشته باشد، رفع شک مذکور تا چه حد لازم است؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶ ماده- د خپلوۍ له کبله د جرم نه سرایت:
جرم یو شخصي عمل دي، د تورن تعقیبول، نیول یا توقیفول او پر هغه باندې د جزاء تطبیقول بل هېچا ته سرایت نه کوي.

- د دغه مادې په بنسټ آیا یوه ښځه یا مېړه د هغه جرم له کبله چې د ژوند ملګري یې کړی دي، محکومېدای شي؟
- د صغیرو کوچنیانو د جرم په باره کې د دوي د والدینو د مسئولیت په هکله څه نظر لرئ؟
- آیا یو شرکت (کمپنی) د یوه جرم په تور محکومېدای شي؟
- آیا د یوه شرکت مسئول د هغه جرم له کبله چې یوه بل شخص د هغه د شرکت په نامه کړی وي، محکومېدای شي؟

مادۀ ۲۶ – عدم سرایت جرم به سبب قرابت:
جرم یک عمل شخصی است ، تعقیب، گرفتاری یا توقیف متهم و تطبیق جزا او به شخص دیگر سرایت نمی کند.

- طبق این مادۀ ، آیا یک همسرنسبت به جرم که همسرش مرتکب شده، محکوم شده میتواند؟
- در رابطه به جرم کودکان صغیر، درمورد مسئولیت والدین شان چه نظر دارید؟
- آیا یک شرکت (کمپنی) به ارتکاب یک جرم محکوم شده میتواند؟
- آیا مسئول یک شرکت (کمپنی) نسبت به جرمی که یک شخص دیگر به نام شرکت وی مرتکب شده باشد، محکوم شده میتواند؟

۲۷ ماده- د قانوني تشریفاتو مراعاتول او مخکیني قانون ته نه راګرځېدنه:
هېڅ عمل جرم نه ګڼل کېږي مګر د هغه قانون په حکم چې د هغــه د ارتکاب څخه مخکې نافذ شوی وي.

هېڅوک د قانون له حکمونو پرته تعقیبېدای ، نېول کېدای یا توقیفېدای نشي.

هېچا ته سزا نشي ورکول کېدای مګر د باصلاحیته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د اتهام وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي.

- د قانوني تشــریفــاتو د رعایت څخه موخه څه ده؟
- آیا پولیس باید د یوه شخص د تعقیب یا نیولو

مـادۀ ۲۷ – رعایـت تشـریفات قـانونی و عـدم برگشت قانون به ماقبل:
هیــچ عملــی جرم شمرده نمی شود مگر به حکـم قــــانونی که قبل از ارتکـاب آن نافـذ گردیده باشد.

هیچ شخص را نمی توان تعقیب، گرفتار و یا توقیف نمود مگر بر طبق احکام قانون.

هیچ شخص را نمی توان مجازات نمود مگر به حکم محکمۀ با صلاحیت و مطابق به احکام قانونی که قبل از ارتکاب فعل مورد اتهام نافذ گردیده باشد.

- مفهــــوم از رعـــــایت تشـریفات قــانونی چیست؟
- آیا پولیس باید بـرای تعقیب ویا گرفتاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره موجه دليلونه ولري؟

- دغــه ډول دلايــل پــه کومــو ځــايونو کــې وړاندوينه شويدي؟
- آيـا کېـداي شـي يــو شـخص د نيولـو او محکمې ته د احضار په موده کې په زنـدان کې وساتل شي؟
- په کومو حالاتو کې؟
- دغـه ډول حالتونـه پـه کومـو ځـايونو کـې وړاندوينه شوي دي؟
- آيـا داسې معينـه مـوده شـته چې تـر څـارنې لاندې تـورن بايـد پـه هغـه کې محکمې تـه احضار شي؟
- آيا داسی معينه موده شته چه په هفـه کښی، تعقيب، نيول او احضار کول په محکمه کښی بايد ترسره شی.
- دغه ډول معينـه مـوده پـه کومـو ځـايونو کې موندل کېداي شي؟
- آيــــا دا د قــــانـــــون اړونـــــده بهيـــر يـوه برخه ده؟
- د دولــت کومــه شــعبه د جرمونــو مجــازات تعيينوي؟
- آيـا د يـوه ځـانګړي جـرم پـه مجـازاتو کـې زياتوالی راتلاي شي؟
- که د جرم مجازات د هغـه د ارتکـاب څخـه وروسته زيات شي، آيا پدې صورت کې پـر تورن نوي مجازات تطبيقيږي؟

يک شخص، دلايل مؤجه داشته باشد؟

- چنيــــن دلايــــل در کـــجا پيـــش بينـی شده اند؟
- آيـا ميتـوان يـک شـخص را در مـدت بـين گرفــتاری و احضـار بـه محکمـه، در زنـدان نگه داشت؟
- در کدام حالات؟
- چنيــــن حــــالات در کــــجا پـيش بينـی گرديده اند؟
- آيا مــــدت معينـی وجـود دارد کـه مظنـونی تحــت نظــــارت، در آن بايــد بــه محکمــه احضار گردد؟
- آيـا مـدت معينــی وجـود دارد، کـه در آن تعقيب، گرفتاری و احضـار بـه محکمـه بايـد صورت گيرد.
- همچو مدت معيين را درکجا ميتوان دريافت نمود؟
- آيا اين يـک قسـمت از رونـد مربـوط قـانون است؟
- کدام شعبهٔ دولت مجازات جـرايم را تعيـين مينمايد؟
- آيـا در مجازات يـک جـرم خـاص افـزايش بعمل آمده ميتواند؟
- اگر مجازات جرم بعد از ارتکاب آن افزايش يابد، آيا دراين صورت مجازات جديد بالای متهم تطبيق ميگردد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ولې؟ ولې نه؟

۲۸ ماده- د تابعیت او عدم تبعید حق مګر د بالمثل معاملې په بنسټ:
د افغانستان هېڅ تبعه په جرم بانـدې د تـورن کېـدو له کبله بهرني دولـت تـه نـه سپارل کېږي مګـر د ورته معاملو او د هغه بين الدول تړونونو له امله چې افغانستان ورسره تړاو لري. هېڅ افغان د تابعيـت پـه سلبېدو يا په افغانستان کې دننه يا بهر په شړل کېدو نه محکومېږي.

۲۹ مـاده- د عـدم تعـذيب او تعقيـب او د انسـاني کرامت حق:
هېڅوک نشي کولای له بل شـخص څخـه حتـي د حقايقو د ترلاسه کولو لپاره که څه هم تـر تعقيـب لانـدې وي او يـا پـه جـزاء محکـوم وي، د هغـه د تعـذيب لپـاره اقـدام وکـړي يـا يـې د تعـذيب امـر ورکړي.

- د ((تعــذيب)) او انســاني کرامــت تعريــف څوک کولای شي؟
- آيا کېداي شي په خطرناکو حالاتو کې د بې ګنـاه اشخاصـو د تلـف کېـدو د مخنيـوي پـه موخه د معلوماتو د لاسته راوړولو لپاره تعذيب توجيه کړل شي؟
- آيا کوم دليل يا عقيده وجود لري چې په هغـه کې تعذيب د مؤثقو معلوماتو د لاسـته راوړلـو لپاره مناسبه لاره ګڼل شوې وي.
- څرنګـه پوهېـداي شـو چـې کـوم مجـازات د انساني کرامت خلاف دي؟

۳۰ مـاده- پـر جـرم د اجبـاري اعتـراف څخـه خونديتوب:
له تورن يا بل شخص څخه په زور تـر لاسـه شـوې

- چرا؟ چرا نی؟

مادۀ ۲۸ – حق تابعیت و عدم تبعید مگر بر اساس معامله بالمثل:
هیچ یک از اتباع افغانستان به علت اتهام به جـرم، به دولت خارجی سپرده نمی شود مگر بـر اسـاس معامله بالمثل و پیمان های بین الدول که افغانستان به آن پیــوسته باشد. هیچ افغان بـه سـلب تابعیـت ویا تبعید در داخــل یـا خـارج افغانسـتان محکـوم نمی شود.

مادۀ ۲۹ – عدم تعذیب و تعقیب و حـق کرامـت انسانی:
هیچ شـخص نمـی توانـد حتـی بـه مقصـد کشـف حــقایق از شــــخص دیگـر، اگـر چـه تحـت تعقیب، گرفــتاری یــا تــوقیــف ویا محکوم بــه جــزا باشــد، به تعذیب او اقـدام کنـد یـا امر بدهد.

- تعریـف "تعـذیب" و کرامـت انسـانی را کـی ارائه مینماید؟
- آیــا میتــوان تعــذیب را جهــت کشــف معلــــومات در حــالات وخــیم، بــرای جلوگــیری از اتـلاف اشـخاص بـی گنـاه توجیه نمود؟
- آیا کدام دلیل یـا عقیـدۀ وجـود دارد کـه در آن تعــذیب شــیوۀ مناســب بــرای کشــف معلومات مؤثق، نامیده شده باشد.
- چطـور میتـوان فهمیـد کـه کـدام مجـازات، خلاف کرامت انسانی اند؟

مــادۀ ۳۰ – مصــئونیت از اعــــتراف اجباری بر جرم:
اظهار، اقـرار و شـهادتی کـه از مـتهم یـا شـخص

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرګندونې، اقرار او شهادت اعتبار نلري. په جرم اقرار د تورن هغه اعتراف ته وايي چې په بشپړه خوښه او د عقلي روغتيا په حالت کې يې د باصلاحيته محکمې په وړاندې کړی وي.

دیگری به وسیلهٔ اکراه به دست آورده شود، اعتبار ندارد. اقرار به جرم عبارت است از اعتراف متهم با رضایت کامل و در حالت صحت عقل ، در حضور محکمه با صلاحیت.

- کومې محکمې د مجرم د اعترافاتو او دفاع د منلو په اړه صلاحيت لري؟
- ((اجبار)) څه مفهوم لري؟
- د ۲۹ مادې په پام کې نيولو سره، آيا د پوليس او څارنوال لپاره د شکنجې يا داسې طريقه چې د شکنجې په حد کې نه وي، څخه پرته بله کومه لاره شته چې تورن په خپله خوښه اعتراف وکړي؟
- آيا پوليس يا څارنوال کولاي شي د اعتراف د ترلاسه کولو لپاره تورن ته درواغ ووايي.
- استنطاق څومره وخت اوږدېداي شي چې داسې ونه ګڼل شي چې استنطاق غير دواطلبانه او اعتبارنلري؟
- که د تورن اعتراف د دغه مادې د مندرجو احکامو خلاف وي، آيا په محاکمه کې د ياد شوي تورن د محکوم کولو لپاره د دغه ډول اعتراف څخه ګټه اخيستلاي شو؟
- آيا کولای شو چه دغه سوالونه د موضوعه قوانينو په نظر نيولو کشی ځواب ورکړو؟
- که ځواب منفی وی، نو څوک کولای شی دغه سوالونو ته ځواب ووايی او د اساسی قانون دغه ماده تطبيق کړی؟

- کدام محاکم در عرصهٔ پذیرفتن اعترافات و دفاع مجرم، دارای صلاحیت میباشد؟
- ″اجبار″ چه مفهوم دارد؟
- با در نظـــرداشت ماده ۲۹، آیا برای پولیس و څارنـــوال کـدام چـاره دیگـر بـدون از توســـل بـه شکنجه یا شیوه که در حد شکنجه نباشـــد، وجود دارد، تا متهم داوطلبانه اعتراف نماید؟
- آیا پولیس یا څارنوال میتواند غرض کسب اعتراف، به متهم سخنان دروغ بگوید.
- استنطاق چه مدت میتواند طول بکشد تا تلقی نگردد که استنطاق، غیر داوطلبانه و یا خارج از اعتبار است؟
- اگر اعتراف متهم خلاف احکام مندرج این ماده صورت گیرد، آیا از اعتراف مذکور در محاکمه جهت محکوم نمودن وی، میتوان استفاده نمود؟
- آیا این سوالات را با در نظر داشت قوانین موضوعه پاسخ داده میتوانیم؟

در صورتیکه پاسخ منفی باشد، پس چه کس میتواند این سوالات را پاسخ دهد و این مادهٔ قانون اساسی را تطبیق نماید؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ ماده- د تور څخه د خبرېدو اود مدافع وکیل د نیولو حق:

هر څوک کولای شي چې له نیول کېدو سره سم له ځانه د اتهام د لرې کولو او یا د حق د ثابتولو لپاره مدافع وکیل وټاکي، متهم حق لري چې له نیولو سره سم له منصوب اتهامه ځان خبر کړي او د هغې مودې دننه چې قانون یې ټاکي محکمه کې حاضر شي، دولت په جنایي پېښو کې د بېوزله متهم لپاره مدافع وکیل ټاکي. د متهم او د هغه د وکیل تر منځ د مکالماتو، مراسلاتو او مخابراتو پټوالی له هر ډول تعرض څخه خوندي دي، د مدافع وکیلانو وظایف او واکونه د قانون له لیارې تنظیمېږي.

مادهٔ ۳۱ – حق اطلاع از اتهام و وکیل مدافع:

هر شخص می تواند برای دفع اتهام به مجرد گرفتاری ویا برای اثبات حق خود، وکیل مدافع تعیین کند. متهم حق دارد به مجرد گرفتاری، از اتهام منسوب اطلاع یابد و در داخل میعادی که قانون تعیین گردیده در محکمه حاضر گردد. دولت در قضایای جنائی برای متهم بی بضاعت وکیل مدافع تعیین می نماید. محرمیت مکالمات، مراسلات و مخابرات بین متهم و وکیل آن، از هر نوع تعرض مصئون می باشد. وظایف و صلاحیت های وکلای مدافع توسط قانون تنظیم می گردد.

- آیا مظنون شخص د نیولو څخه مخکې د پو لیسو د استجواب په عر صه ،د مدا فع وکیل د لرولو حق لري ؟
- آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری در عرصهٔ استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- آ یا مظنون شخص د نیول کېدو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د نیولو حق لري؟
- آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری ولی قبل از وارد شدن اتهام، در عرصهٔ استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- پدې حالت کې د مسخر وکیل په اړه کوم نظر شته؟
- راجع به وکیل مسخر در این حالت چه نظر وجود دارد؟

- آیا مظنون شخص د نیول کېدو څخه وروسته، مګر د تور د واردېدو څخه مخکې، د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو حق لري؟
- آیا شخص مظنون بعد از گرفتاری و قبل از وارد شدن اتهام در عرصهٔ استجواب پولیس حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- آیا قاضي کولای شي په محکمه کې د استماع په وخت کې د مظنون څخه داسې پوښتنه وکړي چې ښایي د اعتراف د لاسته راوړل کېدو باعث شي.
- آیا قاضی میتواند حین استماع در محکمه، از مظنون طوری سوال نماید که ممکن باعث بدست آوردن اعتراف گردد؟

- که چېرې قاضي داسې عمل وکړي ، مدافع
- اگر قاضی چنین عمل را انجام دهد، وکیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل باید پدې اړه څه وکړي؟

- که مظنون مدافع وکیل ته د خپل جرم په اړه اعتراف وکړي، آیا پدې صورت کې مدافع وکیل کولای شي د خپل موکل راز چاته افشاء کړي؟
- کــه مؤکل خپل مدافع وکیل ته داسې اعتراف وکړي چې د جرم ارتکاب ته نږدې وي، پــدې صــورت کې مدافع وکیل باید څه وکړي؟
- د مدافع وکیل واکونه او دندې د کوم قانون له مخې تنظیمیږي؟

۳۲ ماده –د زندان څخه د مدیون خوندیوالي :

پور د پوروړي د آزادي د سلبیدو یا مــحدودیدو سبب کیداي نشي .د پور د بیرته اخستلو لا رې چارې او وسایل د قانون له لارې تنظیمیږي.

۳۳ مــاده – د انتخــاب (ټاکــل کیــدو) او انتصاب(غوره کېدو) حق :

لکه څرنګه چې تنظیم شوي، د افغانستان اتباع د ټاکلو او ټاکل کېدو حق لري.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۳٤-۵۹ مادې]

۳٤ ماده- د وینا خپلواکي:

د وینا خپلواکي له تېري څخه خوندي ده. هر افغان حق لري چې خپل فکر د وینا، لیکنې، انځور او یا نورو وسیله له لارې، په دې اساسي قانون کې د راغلو حکمونو په رعایت، څرګند کړي. هر افغان حق لري د قانون له حکمونو سره سم مطالب، بې لدې چې مخکې له مخکې یې دولتي چارواکو ته وښیي ، چاپ او خپاره کړي. د مطبعو، راډیو او

مدافع باید در مورد چه اقدام نماید؟

- اگر مظنون یا متهم جرم خویش را به وکیل مدافع اش اعتراف نماید، آیا در این صورت وکیل مدافع میتواند اسرار مؤکل خویش را بکسی افشا کند؟
- اگر مؤکل به وکیل مدافع خویش اعتراف نماید کــه نــزدیــک بـه ارتکاب جرم میباشد، درین صــورت وکیل مدافع باید چه اقدام نماید؟
- کدام قانون وظایف و صلاحیت های وکیل مدافع را تنظیم مینماید؟

مادۀ ۳۲ – مصئونیت مدیون از زندان:

مدیون بودن شخص موجب سلب یا محدود شدن آزادی وی نمی شود. طرز و وسایل تحصیل دین توسط قانون تنظیم میگردد.

مــــادۀ ۳۳ – حـــق انتــــــخاب و انتصاب:

طوری که تنظیم گردیده، اتباع افغانستان حق انتخاب کردن و انتخاب شدن را دارا میباشند.

[وظیفۀ خوانش برای ساعت درسی بعدی – قانون اساسی، مواد ۳٤ – ۵۹]

مادۀ ۳٤ – آزادی بیان:

آزادی بــیان از تعرض مصئون است، هر افغان حق دارد فکر خود را به وسیله گفتار، نوشته، تصویر و یــا وسایل دیگر، با رعایت احکام مندرج این قانون اساسی اظهار نماید. هر افغان حق دارد مطابــق بــه احکام قانون، به طبع و نشر مطالب، بدون ارائه قبــلی آن به مقامات دولتــی، بــپردازد. احــکام مربوط به مطابع،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلويزيون، د مطبوعاتو د خپرولو او د ټوليزو اړيکو په نورو وسايلو پورې اړوند حکمونه د قانون له لياري تنظيمېږي.

- آيا پدې ماده کې د محدوديت څخه پرته د وينا خپلواکي تضمين شوېده؟
  - O ځينې ممکنه محدوديتونه کوم دي؟
  - O د تاوتريخوالي خواته تحريک
  - O د اسلام د سپيڅلې دين سپکاوی
  - O رئيس جمهور او د دولت نورو مامورينو ته سپکاوی.
  - Oعامه امنيت ته ګواښ پېښول
- آيا دولت کولاي شي د خلکو نظرونه او افکار سانسور کړي؟
- آيا دولت کولاي شي هغه څه چې د خلکو وينا ده، سانسور کړي؟
- آيا دولت کولاي شي هغه څه چې خلک په ټلويزيون کې ګوري، سانسور کړي؟
- که داسې وي، نو پر کوم اساس او کومې موخې ته د رسېدو لپاره؟

۳۵ ماده- ټولنو ته د انتساب خپلواکي:

د افغانستان اتباع حق لري چې د خپلو مادي او يا معنوي غوښتنو د تامين لپاره، د قانون له حکمونو سره سم، ټولنې جوړې کړي. د افغانستان اتباع حق لري چې د قانون له حکمونو سره سم، سياسي ګوندونه جوړ کړي، پدې شرط چې:

۱. د ګوند مرامنامه او اساسنامه د اسلام د

راديو و تلويزيون، نشر مطبوعات و ساير وسايل ارتباط جمعی توسط قانون تنظيم ميگردد.

- آيا در اين ماده ازادی بيان بدون محدوديت تضمين ميگردد؟
  - O بعضی از محدوديتها ممکنه کدام است؟
  - O تحريک بسوی خشونت
  - O نکوهش دين مقدس اسلام
  - Oنکوهش رئيس جمهور ويا ديگر مامور دولت
  - O در مخاطره قراردادن امنيت عامه
- آيا دولت ميتواند نظريات و افکار مردم را سانسور نمايد؟
- آيا دولت ميتواند آنچه را که گفتار مردم است، سانسور نمايد؟
- آيا دولت ميتواند آنچه را که مردم در تلويزون تماشا ميکنند، سانسور نمايد؟
- اگر چنين است، پس به کدام اساس و برای نيل به کدام اهداف؟

مادۀ ۳۵ – آزادی انتساب به انجمن ها:

اتباع افغانستان حق دارند به منظور تأمين مقاصد مادی و يا معنوی، مطابق به احکام قانون، جمعيتها تأسيس نمايند. اتباع افغانستان حق دارند، مطابق به احکام قانون، احزاب سياسی تشکيل دهند، مشروط بر اينکه:

۱– مرامنامه و اساسنامه حزب، مناقض

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپېڅلي دين د احکامو او پدې اساسي قانون کې د راغلو نصوصو او ارزښتونو مخالف نه وي؛

۲. د ګوند جوړښت او مالي سرچينې ښرګندې وي؛

۳. پوځي او پوځي ډوله جوړښت او موخې ونلري؛

٤. له بهرنيو ګوندونو يا نورو بهرنيو سرچينو سره تړلي نه وي

د ګوند تاسيس او فعاليت د قوميت، سمت، ژبې او مذهب په بنسټ جواز نلري. هغه ټولنه او ګوند چې د قانون د حکمونو سره سم تشکيليږي، د قانون موجباتو څخه پرته او د باصلاحيته محکمې حکم نه منحل کيږي.

- له هغه ځايه چې د ټولنې جوړولو خپلواکي د قانون له حکمونو سره تړلې ده، پس آيا قانون کولاي شي د کارګرانو د ټولنې څخه په بشپړه ممانعت وکړي؟
- آيا د اساسي قانون ۳۵ ماده د اسلام د سپېڅلي دين په مذهب د يوه سياسي ګوند جوړول، ممنوع کړي دي؟
- آيا وکيلان کولاي شي د مدافع وکيلانو ټولنه جوړه کړي؟
- آيا ښځينه وکيلانې کولاي شي، د مدافع وکيلانو خپلواکه ټولنه جوړه کړي؟
- آيا ستره محکمه کولاي شي، د قضاتو د ټولنې د جوړېدو مخنيوی وکړي، او يا ښځينه

احکام دين مقدس اسلام و نصوص و ارزشهای مندرج این قانون اساسی نباشد;

۲- تشکیلات و منابع مالی حزب علنی باشد;

۳- اهداف وتشکیلات نظامی و شبه نظامی نداشته باشد;

٤- وابسته به حزب سیاسی و یا دیگر منابع خارجی نباشد.

تأسیس و فعالیت حزب بر مبنای قومیت، سمت، زبان و مذهب جواز ندارد. جمعیت و حزبی که مطابق به احکام قانون تشکیل می شود، بدون موجبات قانونی و حکم محکمهٔ با صلاحیت منحل نمی شود.

- از آن جائیکه آزادی جمعیت وابسته به احکام قانون است، پس، آیا قانون میتواند از تشکیل یک اتحادیهٔ کارگران بکلی ممانعت نماید؟
- آیا مادهٔ ۳۵ قانون اساسی، تشکیل یک حزب سیاسی را بر اساس مذهب مقدس اسلام، ممنوع قرار میدهد؟
- آیا وکلاء میتوانند، انجمن وکلای مدافع را تشکیل دهند؟
- ایا وکلای اناث میتوانند، انجمن مستقل وکلای مدافع را تشکیل دهند؟
- آیا ستره محکمه میتواند، قضات را از تشکیل انجمن قضات، جلوگیری نماید، ویا قضات

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضات د ښځینه قضاتو د ټولنې د جوړولو څخه منع کړي؟

- که داسې وي، نو د کوم نظر پر بنسټ؟
- آیا دغه ډول ټولنې د قانون په وسیله ممنوع یا محدودېداي شي؟

اناث را از تشکیل انجمن قضات اناث، جلوگیری نماید؟

- اگر چنین است، پس بر اساس کدام نظر؟
- آیا چنین جمعیت ها توسط قانون، ممنوع و یا محدود شده میتوانند؟

۳٦ ماده- د سوله ییز غونډې او د دولت په وړاندې د اعتراض حق:

د افغانستان اتباع حق لري چې د روا او سوله ییزو غوښتنو د تامین لپاره دقانون سره سم بې وسلې غونډې او مظاهرې وکړي.

- آیا یو قانون سوله ییزې مظاهرې منع کولاي شي؟
- قانون د سوله ییزو غونډو د حق په اړه څه ډول محدودیتونه وضع کولاي شي؟
- په قانون کې د ذکر شویو مشروعو محدودیتونو برسېره آیا پولیس کولاي شي د سوله ییزو مظاهرو مخنیوي وکړي یا یې محدودې کړي؟
- د کومو دلایلو پر بنسټ؟
- آیا د قانون له لحاظه، د سوله ییزو مظاهرو د کولو لپاره د پولیسو اجازه لازمه ده.
- څه فکر کوئ که په شخصي توګه د چا په کور کې وشي؟
- پدې اړه چې په قانون کې مندرج محدودیتونه، د سولې ایزو مظاهرو د مخنیوي یا محدودولو لپاره د پولیسو اقدامات یا د اساسي قانون د حکمونو سره سم د اجازې د

مادهٔ ۳٦ – حق تجمع مسالمت آمیز و اعتراض علیه دولت:

اتباع افغانستان حق دارند برای تأمین مقاصد جایز و صلح آمیز، بدون حمل سلاح، طبق قانون اجتماع و تظاهرات نمایند.

- آیا یک قانون تظاهرات صلح آمیز را، ممنوع ساخته میتواند؟
- قانون چه نوع محدودیت ها را راجع به حق تجمعات صلح آمیز، وضع نموده میتواند؟
- برعلاوهٔ محدودیت های مشروع که در قانون ذکر شده، آیا پولیس میتوانند تظاهرات مسالمت آمیز را محدود و یا جلوگیری نماید؟
- براساس کدام دلایل؟
- ایا از لحاظ قانون، اجازهٔ پولیس برای انعقاد تظاهرات صلح آمیز، لازم است.
- چه فکر می کنید اگر بطور شخصی در خانهٔ کسی منعقد گردد؟
- در مورد اینکه محدودیت های مندرج در قانون، اقدامات پولیس در راستای جلوگیری و یا محدود نمودن مظاهرات صلح آمیز یا تقاضای اجازهٔ در مطابقت با احکام قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتنې په اړه پرېکړه کول د کومې مرجع په غاړه دي؟

اساسی قرار دارند، کدام مرجع عهده دار تصمیم گیری میباشد؟

۳۸ ماده- کورونو ته د غیر قانوني ننوتو څخه خوندیتوب:

د شخص استوګنځۍ له تېري څخه خوندي دي. هېڅوک د دولت په ګډون نشي کولای د استوګن له اجازې یا د واکمنې اجازې له قرار پرته او بې له هغه حالاتو او لارو چې په قانون کې ښوول شوي، د چا کور ته ورننوزي یا یې وپلټي.

د څرګند جرم په مورد کې مسئول مامور کولای شي د محکمې له مخکینۍ اجازې پرته د شخص کور ته ورننوځي یا هغه وپلټي، نوموړی مامور مکلف دی کورته له ننوتو یا پلټنې وروسته په هغه موده کې چې قانون یې ټاکي د محکمې قرار تر لاسه کړي.

- په دغه ماده کې د مشهود جرم په اړه استثناء راغلې ده، نور کوم حالات او استثناآت په قانون کې تعیین شویدي؟
- ((مشهود جرم)) څه دی؟
- آیا پولیس مامور باید د ارتکاب په حال کې جرم او کور ته د ننوتو په حال کې شخص مشاهده کړي؟
- که پولیس مامور دغه ماده رعایت نه کړي، یعني د یوه شخص کورته ننوزي او د جرم په اړه مدارک او شواهد تر لاسه کړي، آیا دغه مدارک کولای شي د تورن د محکومیت په جریان کې دهغه د محکومیت اساس شي؟
- آیا دغه شواهد او مدارک چې په غیر قانوني

مادهٔ ۳۸ – مصئونیت از دخول در منازل بطورغیر قانونی:

مسکن شخص از تعرض مصئون است، هیچ شخص، به شمول دولت، نمی تواند بدون اجازه ساکن یا قرار محکمه با صلاحیت و به غیر از حالات و طرزی که در قانون تصریح شده است، به مسکن شخص داخل شود یا آن را تفتیش نماید.

در مورد جرم مشهود، مامور مسئول بدون اجازهٔ قبلی محکمه، به مسکن شخص داخل شود یا آن را تفتیش کند. مامور مذکور مکلف است بعد از داخل شدن یا اجرای تفتیش، در خلال مدتی که قانون تعیین می کند قرار محکمه را حاصل نماید.

- این ماده شامل استثنا راجع به جرم مشهود است، دیگر کدام حالات و یا استثناأت، در قانون تعیین گردیده است؟
- "جرم مشهود" چه است؟
- آیا مامور پولیس باید جرم در حال ارتکاب و شخص در حالت داخل شدن به منزل را مشاهده نماید؟
- اگر مامور پولیس این ماده رعایت نه نماید، یعنی در منزل شخص داخل شود و شواهد و مدارک ارتکاب جرم را بدست آرد، آیا این مدارک میتوانند، در جریان محاکمهٔ متهم اساسی محکومیت او را تشکیل دهد؟
- آیا این شواهد و مدارکی که بطور غیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه لاسته راغلي،کولاي شي په فيصله کې د متهم محکوميت توجيه کړي؟

قانونی بدست آمده، میتواند در فیصله راجع محکومیت متهم را توجیه نماید؟

- که داسې وي، نو دا خونديتوب تر کومې کچې ګټور دی، او د تورن لپاره د حل لاره څه ده؟

- اگر چنین است، پس این مصئونیت تا چه حد مفید است، و برای متهم راه حل چه خواهد بود؟

- د پوښتنو په اړه څوک پرېکړه کوي؟

- راجع به این سوالات چه کس تصمیم خواهد گرفت؟

٤٠ ماده- د ملکيت حق:

هېڅوک د مکليت د لاسته راوړلو او په هغه کې د تصرف څخه نه منع کېږي، مګر د قانون د احکامو په حدودو کې. د هېڅا ملکيت د قانون دحکم او د باصلاحيته محکمې له پرېکړې پرته نه مصادره کېږي. د شخص د ملکيت استملاک يوازې د عامه ګټو د تامين په موخه، د مخکيني او عادلانه بدل په ورکولو د قانون له مخې مجاز دي. د شخص د شتمنۍ پلټنه او اعلان يوازې د قانون په حکم کېداي شي.

مادۀ ٤٠ – حق ملکیت:

هیچ شخص از کسب ملکیت و تصرف در آن منع نمی شود، مگر در حدود احکام قانون. ملکیت هیچ شخص، بدون حکم قانون و فیصله محکمۀ با صلاحیت مصادره نمی شود. استملاک ملکیت شخص، تنها به مقصد تأمین منافع عامه، در بدل تعویض قبلی و عادلانه، به موجب قانون مجاز می باشد. تفتیش و اعلان دارایی شخص، تنها به حکم قانون صورت می گیرد.

- آيا دغه ماده د افغان سوداګريزو سازمانونو او افغانانو پر ملکيتونو د پلي کېدو وړ ده؟

- آیا این مادۀ بالای ملکیت های سازمان های تجارتی افغانی و شهروندان افغان قابل تطبیق است؟

- دولت کولاي شي د عامه ګټو لپاره غير منقول شخصي مالونه استملاک کړي. د دغه عامه ګټو ځينې يې کوم دي؟

- دولت می تواند اموال شخصی غیر منقول مردم را غرض مصالح عامه، استملاک نماید. بعضی ازاین مصالح عامه چه خواهند بود؟

- که د دغه غير منقولو اموالو مالک له دولت سره د عامه ګټو په اړه موافق نه وي، پدې صورت کې څه کېږي؟

- اگر مالک این اموال غیر منقول با دولت در مورد مصالح عامه موافق نباشد، دراین صورت چه خواهد شد؟

- مالک څه کولاي شي؟

- مالک چه اقدام نموده میتواند؟

- څوک تشخيص کولاي شي چې استملاک د عامه ګټو په موخه دي؟

- چه کس تشخیص خواهد کرد که این استملاک غرض مصالح عامه میباشد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که د شتمنۍ مالک د هغه معاوضې سره چې د دولت لخوا ورته وړانـدې کېږي، موافق نـه وي، څه پېښه کېداي شي؟

- اگر مالک جایداد با معاوضهٔ که از سوی دولت برایش ارائه میگردد، موافق نباشد، چه صورت خواهد گرفت ؟

- مالک څه کولاي شي؟

- مالک چه اقدام نموده میتواند؟

- څوک تشخیصولاي شي چې هغه معاوضه چې د دولت لخوا د شتمنۍ مالک ته وړانـدې کېږي، منصفانه او د ملکیت د ارزښت سره سمه ده؟

- چه کس تشخیص خواهد کرد که معاوضهٔ که از سوی دولت برای مالک جایداد ارائه میگردد، منصفانه و در مطابقت با ارزش ملکیت میباشد؟

٤٢ ماده:

هر افغان مکلف دي د قانون له حکمونو سره سم دولت ته مالیه او محصول ورکړي، هېڅ راز مالیه او محصول د قانون له حکم پرته نه وضع کېږي. د مالیې او محصول انـدازه او د ورکړې ډول يې د ټولنیز عـدالت پـه رعایـت، د قـانون پـه وسیله تعینیږي. دا حکـم د بهرنیـو کسانو او موسسو پـه برخـه کې هـم تطبیقېږي. هـر ډول ورکـړه شوې مالیـه، محصـول او عایـدات دولتـي واحـد تـه تحویلیږي.

مادهٔ ٤٢:

هر افغان مکلف است مطابق بـه احکام قـانون بـه دولت مالیه و محصول تأدیه کند، هیچ نوع مالیه و محصول بدون حکم قانون وضع نمیشود. انـدازه مالیـه و محصـول و طـرز تادیـه آن ، بـا رعایـت عدالت اجتماعی، توسط قانون تعیین میگردد. ایـن حکم در مورد اشخاص و مؤسسـات خـارجی نیـز تطبیق میشـود. هـر نـوع مالیـه، محصـول و عوایـد تأدیه شـده، بـه حساب واحد دولتی تحویـل داده میشود.

- کـه یـو شـخص پـه قصـدي توگـه مالیـات ورنکړي، آیـا دغـه ډول عمـل جـرم یـا د ۳۲ مادې پر بنسټ پور گڼل کېږي؟

- اگر یک شخص بطور عمدی مالیات را تأدیه نکند، آیا همچو عمل جرم ویا براساس مـادهٔ ۳۲ قرض پنداشته میشود؟

- د ((هېڅ ډول مالیـه او محصـول د قـانون لـه حکـم پرتـه نـه وضـع کېږي)) عبـارت څـه مفهوم لري؟

- عبـارت ″ هیـچ نـوع مالیـه و محصـول بـدون حکـم قـانون وضـع نمیشـود ″ چـه مفهوم دارد؟

٤٣ ماده- د زده کړې حق:

زده کړه د افغانستان د ټولو اتباعو حـق دی چې د لیسانس تـر درجې پـورې وړیـا د دولـت لخـوا تامینیږي. دولت مکلف دي چې پـه ټـول افغانسـتان کـې د انـــډولې پـوهې د عـامولو او د منځنیـو اجباري زده کړو د تامین لپاره اغېزنـاک پروگـرام

مادهٔ ٤٣ – حق تعلیم:

تعلیم حق تمام اتباع افغانستان است کـه تـا درجـه لیسانس در مؤسسـات تعلیمـی دولتـی بـه صـورت رایگان از طرف دولت تـأمین مـی گـردد. دولـت مکلف است به منظور تعمیم متـوازن معـارف در تمام افغانستان، تـأمین تعلیمـات متوسـطه اجبـاری،

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرح او پلي کړي او د مورنيو ژبو د تدريس لپاره په هغو سيمو کې چې پرې خبرې کېږي، لار هواره کړي.

پروگرام مؤثر طرح و تطبيق نمايد و زمينه تدريس زبان های مادری را در مناطقی که به آنها تکلم می کنند فراهم کند.

٤٤ ماده- د ښځو او کوچيانو لپاره د انډول زده کړې حق:

دولت مکلف دي د ښځو د زده کړو د پراختيا او انډول د رامنځته کولو، د کوچيانو د زده کړې د ښه والي او په هېواد کې د نالوستيتوب د له منځه وړلو لپاره اغېزناک پروګرامونه طرحه او پلي کړي.

مادۀ ٤٤ – حق تعليم متوازن برای زنان و کوچيان:

دولت مکلف است به منظور ايجاد توازن و انکشاف تعليم برای زنان، بهبود تعليم کوچيان و امحای بی سوادی در کشور، پروگرامهای مؤثر طرح و تطبيق نمايد.

- آيا د ((انډولې پوهنې)) مفهوم دادی چې ښځې د عين هماغه فرصتونو څخه ګټه اخيستلاي شي چې د نارينه وو لپاره شته دي؟
- که داسې نه وي، نو څه مفهوم لري؟

- آيا مفهوم از "تعليم متوازن" اين است که زنان از حين فرصتهای تعليمی که برای ذکور فراهم گرديده است، مستفيد گردند؟
- اگر اينطور نيست، پس چه مفهوم دارد؟

٤٥ ماده- د پوهنې واحد نصاب:

دولت د اسلام د سپېڅلي دين د حکمونو او د ملي فرهنګ پر بنسټ او له علمي اصولو سره سم د پوهنې واحد نصاب طرح او پلي کوي او د ښوونځيو د ديني مضمونو نصاب په افغانستان کې د شته اسلامي مذهبونو پر بنسټ تدوينوي.

مادۀ ٤٥ – نصاب تعليمی واحد:

دولت نصاب واحد تعليمی را، بر مبنای احکام دين مقدس اسلام و فرهنگ ملی و مطابق با اصول علمی، طرح و تطبيق می کند و نصاب مضامين دينی مکاتب را، بر مبنای مذاهب اسلامی موجود در افغانستان، تدوين می نمايد.

٤٦ ماده- د لوړو زده کړو حق:

د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسو جوړول او اداره کول د دولت دنده ده. د افغانستان اتباع کولاي شي د دولت په اجازه د لوړو، عمومي، اختصاصي او د سواد د زده کړې موسسې جوړې کړي. دولت کولاي شي د بهرنيو کساتو ته هم د قانون له حکمونو سره د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسو د جوړولو اجازه ورکړي. د لوړو زده کړو په دولتي موسسو کې د شاملېدو شرطونه او د هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له لياري تنظيمېږي.

مادۀ ٤٦ – حق تحصيلات عالی:

تأسيس و ادارۀ مؤسسات تعليمات عالی، عمومی و اختصاصی وظيفۀ دولت است. اتباع افغانستان می توانند به اجازه دولت به تأسيس مؤسسات تعليمات عالی، عمومی، اختصاصی و سواد آموزی اقدام نمايند. دولت می تواند تأسيس مؤسسات تعليمات عالی، عمومی و اختصاصی را به اشخاص خارجی نيز مطابق به احکام قانون اجازه دهد. شرايط شمول در مؤسسات تعليمات عالی دولتی و ساير امور مربوط به آن، توسط قانون تنظيم ميگردد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۷ ماده- د معنوي شتمنی د خونديتوب حق:
دولت د علم، فرهنګ، ادب او هنر د پرمختګ لپاره اغېزناک پروګرامونه طرح کوي. دولت د مؤلف، مخترع او کاشف حقوق تضمینوي او په ټولو برخو کې علمي څېړنې هڅوي او ملاتړ يې کوي او د هغوي له پايلو څخه ګټوره ګټه اخيستنه د قانون له حکمونو سره سم عاموي.

۴۸ – د کار حق:
کار د هر افغان حق دي، د کار د ساعتونو ټاکل، او بامعاشه رخصتي، د کار او کارګر حقوق او له هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له ليارې تنظيمېږي. د قانون د حکمونو په حدودو کې د کار او کسب انتخاب آزاد دي.

۴۹ ماده- جبري کار ممنوع دي:
د جبري کار تحميل منع دي، د جګړې، آفتونو او نورو داسې حالاتو کې چې عامه ژوند او هوساينه تهديد کړي، فعاله برخه اخيستنه د هر افغان ملي وجيبه ده. پر ماشومانو د کار تحميل جواز نلري.

- آيا والدين کولاي شي د دوي ماشومان د کرنې يا کورنۍ اړوند کارونو کولو ته اړ باسي؟
- آيا والدين کولاي شي ماشومان پر نورو د کار تحميل ته اړ کړي؟

۵۰ ماده- د ربښتيني او سالم دولت د درلودلو حق:
دولت مکلف دی چې د يوې سالمې اداري او د هېواد په اداري سيستم کې د سمون د رامنځته کېدو لپاره لازم تدبيرونه ونيسي. اداره خپل اجراآت په بشپړه بې پرېتوب او د قانون له حکمونو سره سم عملي کوي. د افغانستان اتباع

مادۀ ۴۷ – حق حفظ دارائی معنوی:
دولت برای پیشرفت علم، فرهنگ، ادب و هنر پروگرامهای مؤثر طرح می نماید. دولت حقوق مؤلف، مخترع و کاشف را تضمین می نماید و تحقیقات علمی را در تمام عرصه ها تشویق و حمایت می کند و استفاده مؤثر از نتایج آن را، مطابق به احکام قانون، تعمیم می بخشد.

مادۀ ۴۸ – حق کار:
کار حق هر افغان است، تعیین ساعات کار، رخصتی با مزد، حقوق کار و کارگر و سایر امور مربوط به آن توسط قانون تنظیم میگردد. انتخاب شغل و حرفه، در حدود احکام قانون، آزاد می باشد.

مادۀ ۴۹ – کار اجباری ممنوع است:
تحمیل کار اجباری ممنوع است، سهم گیری فعال در حالت جنگ، آفات و سایر حالاتی که حیات و آسایش عامه را تهدید کند، از وجایب ملی هر افغان می باشد. تحمیل کار بر اطفال جواز ندارد.

- آیا والدین میتوانند اطفال ایشان را به کار های زراعتی و یا کارهای مربوط به خانواده، مجبور سازند؟
- آیا والدین میتوانند اطفال ایشان را به تحمیل کار برای دیگران وادار سازند؟

مادۀ ۵۰ – حق داشتن دولت راستکار و سالم:
دولت مکلف است به منظور ایجاد اداره سالم و تحقق اصلاحات در سیستم اداری کشور تدابیر لازم اتخاذ نماید. اداره اجراأت خود را با بیطرفی کامل و مطابق به احکام قانون عملی می سازد. اتباع افغانستان حق دسترسی به اطلاعات از

(c) ketabton.com: The Digital Library

حق لري د قانون د حکمونو په حدودو کې له دولتي ادارو څخه اطلاعات تر لاسه کړي. دا حق د نورو حقوقو او عامه امنیت ته له زیان رسولو پرته حدود نلري. د افغانستان اتباع د اهلیت له مخې او د هر ډول توپیر څخه پرته د قانون له حکمونو سره سم د دولت خدمت ته منل کېږي.

- آیا وزارتونه کولای شي د لږکیو او ښځو لپاره د برابرۍ د رامنځته کولو لپاره د شرایطو نه لرونکي کسان وګماري.
- د بېلګې په توګه، آیا د ښځو چارو وزارت کولای شي هغه ښځې چې د یوه نارینه کاندید په پرتله کمه زده کړه او تجربه ولري، وګماري؟
- آیا په عمومي ډول وزارتونه کولای شي په کاري ځواک کې دجنسیتي توازن د ترلاسه کېدو لپاره هغه ښځې چې په کمه کچه د لازمو شرایطو لرونکې دي، وګماري؟
- آیا دغه موخې په قانون کې د ونډو د وضع کولو له لارې تر لاسه کړو؟

۵۱ ماده- د هغه زیانونو د جبران حق چې د دولت له خوا اوښتی دي:

هر څوک چې له ادارې څخه بې موجبه زیانمن شي د تاوان اخیستلو مستحق دي او کولای شي د تاوان تر لاسه کولو لپاره دعوي اقامه کړي، له هغو حالاتو پرته چې قانون ښوولي، دولت نشي کولای د باصلاحیته محکمې له حکم پرته د خپلو حقوقو تر لاسه کولو لپاره اقدام وکړي.

- آیا دا پدې مفهوم دی چې دولت په ټولو هغه دعواګانو کې چې پر دولت د اوښتي زیان د جبران په اړه کېږي، له خپل خوندیتوب څخه

ادارات دولتی را در حدود احکام قانون دارا می باشند. این حق جز صدمه به حقوق دیگران و امنیت عامه حدودی ندارد، اتباع افغانستان بر اساس اهلیت و بدون هیچگونه تبعیض و به موجب احکام قانون به خدمت دولت پذیرفته می شوند.

- آیا وزارت ها میتوانند برمبنای هدف ایجاد توازن برای اقلیت ها و زنان، اشخاص غیر واجد شرایط را استخدام نمایند؟
- طور مثال، آیا وزارت امور زنان میتواند زنی را که نسبت به یک کاندید مرد، تحصیل و تجارب کمتر داشته باشد، استخدام نماید؟
- آیا بطور عموم وزارتها میتوانند غرض نیل به هدف توازن جنسیتی در نیروی کاری، زنانی را که به میزان کمتر مستفید از شرایط لازم اند، استخدام نمایند؟
- آیا میتوا این اهداف را توسط وضع نمودن سهمیه در قانون، بدست آورد؟

مادۀ ۵۱ – حق جبران برای خساراتی که از سوی دولت صورت گرفته:

هر شخص که از اداره بدون موجب متضرر شود مستحق جبران خساره می باشد ومی تواند برای حصول آن در محکمه اقامه دعوی نماید. به استثنای حالاتی که در قانون تصریح گردیده است، دولت نمی تواند بدون حکم محکمۀ با صلاحیت به تحصیل حقوق خود اقدام کند.

- آیا این به مفهومی است که دولت در تمام دعاوی که علیه آن در مورد جبران خسارۀ وارده صورت میگیرد، از مصئونیت اش

(c) ketabton.com: The Digital Library

منصرف کیږي؟

- عملاً یو شخص څه ډول استیناف غوښتلای شي؟
- د دغــــه ډول قضـایاوو یــو شـمېر بېلګـې وړاندې کـــړئ؟
- وروستنی جمله څه مفهوم لري؟

۵۲ ماده- په وړیا توګه د روغتیایي آسانتیاوو د ترلاسه کولو حق:

دولت د افغانستان د ټولو اتباعو لپاره د ناروغیو د مخنیوي او د وړیا درملنې وسیلې او روغتیایي آسانتیاوې د قانون له حکمونو سره سم تامینوي. دولت له قانون سره سم د خصوصي روغتیایي خدمتونو او روغتیایي مرکزونه جوړول او پراختیا هڅوي او ملاتړ یې کوي، دولت د سالمې بدني روزنې د پیاوړتیا او د ملي او سیمه ییزو ورزښتونو د پراختیا لپاره لازم تدبیرونه نیسي.

۵۳ ماده د اشــــخاصـــو د خاصـو طبقـاتو د مساعدت حق :

دولت د شهیدانو او مفقودینو له پاتې کسانو د معلولینو او معیوبینو د بیاځواکمنی او په ټولنه کې د هغوي د فعالې ونډې اخیستنې پخاطر د مالي مرستو او روغتیایي خدمتونو د تنظیم لپاره د قانون له حکمونو سره سم لازم تدبیرونه نیسي. دولت د متقاعدینو حقوق تضمینوي، او له زړو کسانو، بې سرپرسته ښځو، معیوبینو او معلولینو او بېوزله یتیمانو ســره د قـــانون لـه حکمونـو سره سم لازمې مرستې کوي.

- آیا هغه حقوق چې په ۵۱-۵۳ مادو کې بیان شول، مطلق دي یا په دولت کې له شته سرچینو سره تړلي دي؟

منصرف گردیده است؟

- عملاً یک شخص چه گونه میتواند استیناف طلب گردد؟
- بعضــــی از مثالهای چنین قضایا را ارائه کنید؟
- جملهٔ اخر چه مفهوم دارد؟

مــــادهٔ ۵۲ حــــق تســــهیلات صـــــحی رایگان:

دولت وسایل وقایه و علاج امراض و تسهیلات صحی رایگان را برای همه اتباع مطابق به احکام قانون تأمین می نماید. دولت تأسیس و توسعه خدمات طبی و مراکز صحی خصوصی را مطابق به احکام قانون تشویق و حمایت می کند. دولت بـه منظـــور تـــقویت تربیـت بـــدنی سالم و انکشاف ورزشهای ملی و محــلی تدابیر لازم اتخاذ می نماید.

مـادهٔ ۵۳ حـــق مســـــاعدت طبقـات خـاص اشخاص:

دولت به منظور تنظیم خدمات طبی و مساعدت مالی برای بازماندگان شهدأ و مفقودین وبرای بازتوانی معلولین و معیوبین و سهم گیری فعال آنان در جامعه، مطابق به احکام قانون، تدابیر لازم اتخاذ می نماید. دولت حقوق متقاعدین را تضمین نموده، برای کهن سالان، زنان بی سرپرســـت، معـــیوبین و معلولین و ایتام بی بضاعت مطابق به احکام قانون کمک لازم به عمل می آورد.

- آیا حقوقی که در ماده ۵۱ – ۵۳ بیان گردید است، مطلق میباشند و یا منوط به منابع موجود دولت اند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که یو بېوزله کس روغتیایي ساتنې ته اړتیا ولري، مګر کلینیک یا ډاکتر موجود نه وي، پدې صورت کې یاد شوي کس څه کولای شي؟
- آیا یاد شوی شخص د دولت په وړاندې دعوي کولای شي؟
- آیا نورې لارې شته چې د یادو شویو حقوقو او لازمه خدماتو د تامین په برخه کې د دولت ناتواني جبران کړي؟

٥٤ ماده- د کورنۍ د ملاتړ حق:
کورنۍ د ټولنې اساسي رکن دي او د دولت تر پاملرنې لاندې ده. دولت د کورنۍ او په ځانګړي توګه د مور او ماشوم د جسمي او روحي روغتیا د تامین د ماشومانو د روزنې او د اسلام د سپېڅلي دین له احکامو سره د مغایرو دودونو د له منځه وړلو لپاره لازم تدبیرونه نیسي.

- د هغه دودونو په اړه چې د اسلام د سپېڅلي دین خلاف وي، څو بېلګې ووایئ؟

٥٥ ماده- له هېواد څخه د دفاع وجیبه:
له هېواد څخه دفاع د افغانستان د ټولو اتباعو وجیبه ده. د عسکري مکلفیت د دورې د تېرولو شرطونه د قانون له لیارې تنظیمېږي.

٥٦ ماده- د قانون د حکمونو د پیروۍ وجیبه:
د اساسي قانون د حکمونو پیروي د قوانینو اطاعت او د عامه نظم او امنیت رعایت د افغانستان د ټولو خلکو وجیبه ده. د قانون له حکمونو څخه بې خبري عذر نه ګڼل کېږي.

٥٧ ماده- د بهرنیو اتباعو حقوق او وجایب:
دولت په افغانستان کې د بهرنیو اتباعو حقوق او

- اگر یک شخص نادار به مراقبت طبی نیاز داشته باشد، ولی کلینک صحی ویا داکتر موجود نباشد، دراین صورت شخص مذکور چه میتواند بکند؟
- آیا شخص مذکورمیتواند علیه دولت اقامه دعوی نماید؟
- آیا طرق دیگری وجود دارد تا ناتوانی های دولت را در راستائ تأمین حقوق مذکور و فراهم سازی خدمات لازمه، جبران نماید؟

مادهٔ ٥٤ – حق حمایت خانواده:
خانواده رکن اساسی جامعه را تشکیل می دهد و مورد حمایت دولت قرار دارد. دولت به منظور تأمین سلامت جسمی و روحی خانواده، بالاخص طفل و مادر، تربیت اطفال و برای از بین بردن رسوم مغایر با احکام دین مقدس اسلام تدابیر لازم اتخاذ می کند.

- چند امثال را راجع به بعضی از عنعنات که خلاف اصول اسلام اند، ارائه نمائید؟

مادهٔ ٥٥ – وجیبهٔ دفاع از کشور:
دفاع از وطن وجیبه تمام اتباع افغانستان است. شرایط اجرای دوره مکلفیت عسکری توسط قانون تنظیم میگردد.

مادهٔ ٥٦ – وجیبهٔ پیروی از احکام قانون:
پیروی از احکام قانون اساسی، اطاعت از قوانین و رعایت نظم و امن عامه وجیبه تمام مردم افغانستان است. بی خبری از احکام قانون عذر دانسته نمی شود.

مادهٔ ٥٧ – حقوق و وجایب اتباع خارجی:
دولت حقوق و آزادی های اتباع خارجی را در

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلواکۍ له قانون سره سم تضمينوي. دا كسان د نړيوالو حقوقو د قواعدو په حدودو كې د افغانستان د دولت د قوانينو په رعايت مكلف دي.

۵۸ ماده- د بشر د حقوقو د خپلواك كميسيون جوړول:

دولت په افغانستان كې د بشر د حقوقو د رعايت د څارنې، ښه والي او ملاتړ لپاره د افغانستان د بشر د حقوقو خپلواك كميسيون جوړوي. هر څوك كولاى شي د خپلو بشري حقوقود نقض كېدو په صورت كې دې كميسيون ته شكايت وكړي. كميسيون كولاى شي د افرادو د بشري حقوقو د نقض موارد اړونده قانوني ځانګو ته راجع كړي، او د هغوي له حقوقو څخه په دفاع كې مرسته وكړي. ددې كميسيون جوړښت او د كار ډول يې د قانون له ليارې تنظيمېږي.

- آيا د مادې موخه داده چې د بشر د حقوقو شكايتونه بايد په لومړي قدم كې دغه كميسيون ته وړاندې شي؟
- آيا يو كس پرېكړه كولاى شي چې كميسيون ته د شكايت كولو په ځاى، په محكمه كې دعوي اقامه كړي؟
- او يا دا چې دغه موضوع په موضوعه قانون كې بيان شوېده؟

۵۹ ماده- د وفادارۍ وجيبه:

هېڅوك نشي كولاى پدې اساسي قانون كې له راغلو خپلواكيو او حقوقو څخه په ناوړه ګټې اخيستنې د هېواد د خپلواكۍ، ځمكنى بشپړتيا، ملي واكمنۍ او ملي يووالي پر ضد عمل وكړي.

[د راتلونكي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ملګرو ملتونو منشور، د بشر د حقوقو نړيواله

افغانستان، طبق قانون تضمين مى كند. اين اشخاص در حدود قواعد حقوق بين المللى به رعايت قوانين دولت افغانستان مكلف مى باشند.

مادۀ ۵۸ – تأسيس كميسيون مستقل حقوق بشر:

دولت به منظور نظارت بررعايت حقوق بشر در افغانستان و بهبود و حمايت از آن، كميسيون مستقل حقوق بشر افغانستان را تأسيس مى نمايد. هر شخص مى تواند در صورت نقض حقوق بشرى خود، به اين كميسيون شكايت نمايد. كميسيون مى تواند موارد نقض حقوق بشرى افراد را به مراجع قانونى راجع سازد و در دفاع از حقوق آنها مساعدت نمايد. تشكيل و طرز فعاليت اين كميسيون توسط قانون تنظيم ميگردد.

- آيا هدف ازاين مادۀ اينست كه شكايات حقوق بشر بايد در قدم اول به اين كميسيون تقديم گردد؟
- آيا يک شخص ميتواند تصميم بگيرد تا بعوض شكايت به كميسيون، دعوى را در محكمه اقامه كند؟
- و يا اينكه اين موضوع در قانون موضوعه بيان شده است؟

مادۀ ۵۹ – وجيبۀ وفادارى:

هيچ شخص نمى تواند با سوء استفاده از حقوق و آزاديهاى مندرج اين قانون اساسى، بر ضد استقلال، تماميت ارضى، حاكميت و وحدت ملى عمل كند.

[وظيفۀ خوانش براى ساعت درسى بعدى – منشور ملل متحد، اعلاميۀ جهانى

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلامیه، د شکنجې په وړاندې د مبارزې میثاق، ظالمانه مجازات، غیر انساني یا سپکوونکې رویه، او د ماشوم د حقوقو میثاق]

IV د بشر د حقوقو نړیوال قوانین

ښوونیزې موخې- ۹ او ۱۰ درسي ساعتونه

- په افغانستان کې د بشر د حقوقو د نړیوالو قوانینو رول
- د ټاکل شویو میثاقونو او کنوانسیونو د موادو تشریح چې د افغانستان په اساسي قانون کې یې پر اساسي حقوقو اغېزه کړېده.
- نړیوالو سرچینو ته، د افغانستان په اساسي قانون کې زیاتره بیان شویو اساسي حقوقو ته اشاره وکړئ؟

(الف). د نړیوالو قوانینو په بنسټ د دولت مکلفیت

لکه څرنګه چې مو ولیدل، د اساسي قانون ۷ ماده، بیانوی چې دولت باید د ملګرو ملتونو د منشور، د افغانستان له لوري د تصویب شویو نړیوالو معاهداتو، او د بشر دحقوقو د نړیوالې اعلامیې پیروي وکړي.

ستاسو په نظر دا څه معني لري؟

آیا دا پدې معني ده چې د دغه معاهداتو او نړیوالو کنوانسیونونو احکام د کورنیو قوانینو څواک او اغېزه لري، او دغه موضوعه قوانینو په اندازه چې د اساسي قانون پر بنسټ تصویب شویدي، الزامي دي؟

حقوق بشر، میثاق علیه شکنجه، مجازات ظالمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز، و میثاق حقوق طفل]

IV قوانین بین المللی حقوق بشر

اهداف آموزشی – ساعت درسی ۹ و ۱۰

- بیان نقش قوانین بین المللی حقوق بشر در افغانستان
- تشریح مواد میثاقها و کنوانسیونهای انتخاب شده که بالای حقوق اساسی، در قانون اساسی افغانستان تاثیر گذار اند
- به منابع بین المللی، اکثریت حقوق اساسی بیان شده در قانون اساسی افغانستان اشاره نمائید؟

(الف). مکلفیت دولت براساس قوانین بین المللی

همانطور که مشاهده کردیم، برطبق ماده ۷ قانون اساسی، دولت باید از منشور ملل متحد، معاهدات بین المللی تصویب شده از سوی افغانستان، و اعلامیه جهانی حقوق بشر پیروی کند.

به نظر شما این به چه معنی است؟

آیا این بدان معنی است که احکام این معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی، دارای قوت واثرات قوانین داخلی هستند و به اندازه قوانین موضوعه ای که برطبق قانون اساسی تصویب شده اند الزام آور اند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) د بشر د حقوقو اړوند معاهدات، میثاقونه، او کنوانسیونونه

<u>**سریزه:**</u>

د ټولو هغه نړیوالو معاهداتو څېړنه چې افغانستان تایید کړي دي، د دغه کورس له محدودې څخه بهر دي.

مونږ یوازې هغه معاهدات او نړیوال کنوانسیونونه چې د بشر د اساسي حقوقو سره تړاو لري په لاندې ډول تر څېړنې لاندې نیسو:

- د ملګرو ملتونو منشور
- د بشر د حقوقو نړیواله اعلامیه
- د شکنجې، بې رحمه، غیرانساني یا سپکوونکو رویو په وړاندې د مبارزې کنوانسیون
- د ماشوم د حقوقو کنوانسیون
- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون
- د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون
- د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي حقوقو نړیوال میثاق
- د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال میثاق

د دغه معاهداتو او کنوانسیونونو څېړنه د دوی له اصولو سره محدوده ده چې په نېغه توګه د بشر پر حقوقو اغېزه کوي او د افغانستان د ۱۳۸۲ کال په اساسي قانون کې ذکر شوي ندي.

(ب). معاهدات، میثاقها، و کنوانسیونهای مرتبط با حقوق بشر

<u>**مقدمه:**</u>

بررسی تمام معاهدات بین المللی که از سوی افغانستان مورد تایید قرار گرفته اند خارج از محدوده این کورس آموزشی می باشد.

ما صرف آن معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی را که با حقوق اساسی بشر مرتبط هستند، در ذیل مورد بررسی قرار می دهیم:

- منشور ملل متحد
- اعلامیه جهانی حقوق بشر
- کنوانسیون علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیر انسانی یا تحقیرآمیز
- کنوانسیون حقوق طفل
- کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان
- کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی
- میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی

بررسی این معاهدات و کنوانسیونها محدود به آن اصول این معاهدات و کنوانسیونها خواهد بود که مستقیماً بالای حقوق بشر تأثیر گذار بوده و در قانون اساسی سال ۱۳۸۲ افغانستان ذکر نگردیده اند می باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملګرو ملتونو منشور:

ددې منشور د څلورم فصل (٦١-٧٢ مادې) څخه اقتصادي او ټولنيزه شوراي جوړوي.

د دغه شورا د موخو څخه يوه د ټولو لپاره د بشر د حقوقو د درناوي او رعايت د کچې لوړوالی او د اساسي خپلواکيو پراختيا ده. (٦٢ ماده، ٢ پرګراف)

دغه شوراي کولای شي عمومي مجمع ته د وړاندې کولو لپاره د کنوانسيونونو مسوده چمتو کړي(٦٢ ماده، ٣ پره ګراف) او ډېر ژر به ځينې دغه کنوانسيونونه تر څېړنې لاندې ونيسو.

د بشر د حقوقو اعلاميه:

د بشر د حقوقو اعلاميه د ١٩٤٨ د ډيسمبر په مياشت کې د ملګرو ملتونو د عمومي مجمع لخوا تصويب شوه.

پدې اعلاميه کې زياتره حقوق او آزادۍ د افغانستان د اساسي قانون د حقوقو او آزاديو په لست کې منعکس شويدي، او دلته نه تکرارېږي.

ځينې اضافي حقوق او آزادۍ شته چې د يادولو اړتيا يې نشته:

٨ ماده بيانوي چې هر څوک حق لري چې په قانون کې د خپلو تضمين شويو اساسي حقوقو د نقض په صورت کې، د يوې ملي باصلاحيته محکمې په وسيله د زيان جبران تر لاسه کړي.

- په بله وينا، هغه حق چې د نقض له کبله يې هېڅ ډول جبران نلري، بې مفهومه حق دي.

- آيا ٨ ماده په افغانستان کې د اجراء وړ ده؟

منشور ملل متحد:

فصل ٤ (مواد ٦١-٧٢) از این منشور شورای اقتصادی و اجتماعی را ایجاد می کند.

یکی از اهداف این شوری ارائه پیشنهادات جهت ارتقای احترام و رعایت حقوق بشر و آزادی های اساسی برای همه است (ماده ٦٢، پاراگراف ٢).

این شوری می تواند مسوده کنوانسیونها را برای ارائه به مجمع عمومی تهیه کند (ماده ٦٢، پاراگراف ٣)، و به زودی تعدادی از این کنوانسیونها را مورد بازبینی قرار خواهیم داد.

اعلامیه جهانی حقوق بشر:

اعلامیه جهانی حقوق بشر در ١٠ دسمبر ١٩٤٨ توسط مجمع عمومی ملل متحد تصویب گردید.

بسیاری از حقوق و آزادی های مندرج در این اعلامیه، به طور ماهوی در لست حقوق و آزادی های اساسی در قانون اساسی افغانستان منعکس گردیده اند، و در اینجا تکرار نخواهند شد.

برخی حقوق و آزادی های اضافی وجود دارند که ضرورت به تذکر ندارند:

ماده ٨ بیان می دارد که هر شخص حق دارد که در صورت نقض حقوق اساسی تضمین گردیده خویش در قانون اساسی، توسط یک محکمه ملی باصلاحیت بشکل مؤثر جبران خساره گردد.

- به عبارت دیگر، حقی که از هیچ نوع جبران خساره به خاطر نقض آن برخوردار نیست، حقی بی مفهوم است.

- آیا ماده ٨ در افغانستان قابل اجرا است؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ولې؟

- په اساسي قانون کې د مطرح شویو حقوقو او آزادیو اجراء څه معني لري؟

۹ ماده بیانوي چې هېڅوک په خپل سر د نیول کېدو، توقیف یا تبعید سره نه مخ کېږي.

- په خپل سر نیول د موجه دلیلونو پر بنسټ د نیولو سره توپیر لري.

- په افغانستان کې د نیولو او توقیف کېدو لپاره حقوقي معیارونه په کوم ځای کې تر لاسه کېداي شي؟

- آیا په هېڅ ډول شرایطو کې په افغانستان کې د تبعید اجازه نشته (اساسي قانون، ۲۸ ماده) ؟

۱۰ ماده بیانوي چې هر څوک د خپلو حقوقو او وجایبو د تعیین، او یا هم د جنایي اتهام په صورت کې په یوه خپلواکه او بې پرې محکمه کې د منصفانه او علني استماع له حق څخه برخمن دي. همدارنګه ۱۱ ماده په خپله یوه برخه کې بیانوي چې جزائي محاکمې باید په ښکاره ترسره شي.

- یوه علني او منصفانه استماع د حقوقي مراتبو د لړۍ له اصولو څخه ده (اساسي قانون، ۲۷ ماده)

- آیا تاسو کولای شئ هغه شرایط چې په هغه کې د یوه شخص محاکمه په پټه توګه وشي ، تصور کړئ؟

- آیا دغه ډول شرایط کېداي شي د دغه موادو

- چرا؟

- اجرای حقوق و آزادی های اساسی مطرح شده در قانون اساسی به چه معنی است؟

ماده ۹ بیان می دارد که هیچ شخص در معرض دستگیری، بازداشت یا تبعید خودسرانه قرار نخواهد گرفت.

- دستگیری خودسرانه مغایر دستگیری برمبنای دلایل موجه میباشد.

- در افغانستان، استندارد‌های حقوقی برای دستگیری و بازداشت را در کجا دریافت خواهیم کرد؟

- آیا در هر گونه شرایط، اجازه تبعید در افغانستان وجود ندارد (قانون اساسی، ماده ۲۸)؟

ماده ۱۰ بیان می دارد که هر شخص در مساوات کامل در ارتباط با تعیین حقوق و وجایب خود، و یا هرگونه اتهام جنایی، ازحق استماع منصفانه و علنی در یک محکمه مستقل و بی طرف برخوردار می باشد. همچنین **ماده ۱۱** در یک جز خویش بیان می دارد که محاکمات جزایی باید بطور علنی انجام شوند.

- یک استماع منصفانه و علنی یکی از اصول اساسی سلسله مراتب حقوقی می باشد (قانون اساسی، ماده ۲۷).

- آیا شما می توانید شرایطی را که در آن امکان محاکمه یک شخص، بطور محرمانه انجام شود، تصورنمائید؟

- آیا چنین شرایطی می توانند برطبق این مواد

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سم توجیه کړل شي؟

۱٦ ماده: په خپله یوه برخه کې د واده او د کورنۍ د جوړلو لپاره مساوي حق، او همدارنګه د واده او د هغه د فسخ کولو په حال کې د هغه نارینه وو او ښځو لپاره د مساوي حقوقو تضمین کوي چې د بلوغ سن ته رسېدلي دي، او په زوره واده کول منع کوي.

- آیا داسې دلیل شته چې د هغه پر بنسټ په اساسي قانون کې په زوره واده کولو ته اجازه ورکړل شوې وي؟
- که داسې وي، آیا هغه دلیل ته د دې مادې له لارې ځواب ورکړل شوی او رد شوی دی؟
- لکه څرنګه چې دغه اعلامیه په ځانګړې توګه داساسي قانون په ۷ ماده کې تایید شوېده، آیا مناسبه ده چې و انګېرو چې لویه جرګه د اساسي قانون د تصویب په وخت کې ، په دغه اعلامیه کې د ځای په ځای کړل شویو حقوقو څخه باخبره وه؟

۲۳ ماده: په خپله یوه برخه کې بیانوي چې هر څوک د هر ډول تبعیض پرته حق لري د مساوي کار په وړاندې مساوي مزد تر لاسه کړي، او حق لري د خپلو ګټو د خونديتوب لپاره اتحادیې جوړې کړي او یا هم له هغوي سره یوځای شي.

د شکنجې، بې رحمه، غیرانساني یا سپکوونکي سلوک د منعې کنوانسیون:

د شکنجې په وړاندې کنوانسیون د ۱۹۷۸ د جون په ۲٦ نېټه نافذ شو.

لکه څرنګه چې مو ولیدل ، شکنجه او د انساني کرامت مغایر مجازات د اساسي قانون د ۲۹ مادې په بنسټ منع شویدي، مګر دغې مادې ((شکنجه))

توجیه گردند؟

مـاده ۱٦، در بخشی از خود، حق مساوی برای ازدواج و تشکیل خانواده، و همچنین حقوق مساوی در دوران ازدواج و فسخ آن را برای مردان و زنانی که به سن بلوغ رسیده اند تضمین کرده، و ازدواج اجباری را منع می کند.

- آیا دلیلی وجود دارد که براساس آن در قانون اساسی به ازدواج اجباری اجازه داده شده باشد؟
- اگر چنین است، آیا به آن دلیل از طریق این ماده پاسخ داده شده و رد شده است؟
- از آنجایی که این اعلامیه بطور خاص در ماده ۷ قانون اساسی مورد تایید قرار گرفته است، آیا مناسب است بپنداریم که لویه جرگه از حقوق گنجانیده شده در این اعلامیه در زمان تصویب قانون اساسی باخبر بوده است؟

ماده ۲۳، در بخشی از خود، بیان می دارد که هر شخص، بدون هیچ گونه تبعیض، حق دریافت مزد مساوی در برابر کار مساوی را داشته، و حق دارد اتحادیه هایی را جهت حفاظت از منافع خود تشکیل داده و یا به آن بپیوندند.

کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیرانسانی یا تحقیر آمیز:

کنوانسیون علیه شکنجه بتاریخ ۲٦ جون ۱۹۷۸ نافذ گردید.

همانطور که مشاهده کردیم، شکنجه و مجازات مغایر با کرامت انسانی توسط ماده ۲۹ قانون اساسی منع گردیده است، اما این ماده "شکنجه"

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا ((انساني کرامت)) ندي تعریف کړي.

یا "کرامت انسانی" را تعریف نکرده است.

مونږ کولای شو پدې اړه دغه کنوانسیون ته یوه کتنه ولرو.

ما می توانیم جهت معاونت در این رابطه نظری به این کنوانسیون بیندازیم.

۱ ماده: په خپله یوه برخه کې پر یوه چا که روحي وي او که فزیکي شکنجه د شدید درد او رنج د تحمیل په توګه تعریف کړېده.

مـاده ۱، در بخشی از خود، شکنجه را بعنوان تحمیل عمدی درد و رنج شدید، چه جسمی یا روحی، بالای یک شخص تعریف می کند.

۲ ماده، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې په قطعي ډول هېڅ ډول استثنایي شرایط یا د لوړپوړي افسر یا دولتي مقام امر نشي کولای د شکنجې لپاره د توجیه په توګه استناد کړای شي.

ماده ۲، در بخشی از خود، بیان می دارد که بطور قطعی هیچ گونه شرایط استثنایی یا یک دستور از سوی افسر ارشد یا مقام دولتی نمی تواند بعنوان توجیه برای شکنجه مورد استناد قرار گیرد.

۱٤ ماده، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې هر تصویبوونکی هېواد باید په خپل قضایي سیستم کې تضمین کړي چې د شکنجې قرباني کولای شي د زیان جبران تر لاسه کړي او د منصفانه جبران مستحق دي.

ماده ١٤، در بخشی از خود، بیان می دارد که هر کشور تصویب کننده باید در سیستم قضایی خود تضمین نماید که یک قربانی شکنجه می تواند جبران خساره حاصل کند و و مستحق جبران خساره منصفانه و مناسب میباشد.

- یوه مناسبه مرجع چې په هغه کې یو زیانمن شخص د تاوان غوښتنه وکړي، کومه ده؟

- یک مرجع مناسب که در آن یک متضرر خواهان جبران خساره و تاوان می گردد، کدام است؟

۱۵ ماده په خپله یوه برخه کې بیانوي چې ټول تصویبوونکي هېوادونه تضمینوي چې هر هغه اقرار چې د شکنجې له لارې تر لاسه شوی وي نشي کېداي چې د زیانمن په وړاندې د اثبات د مدرک په توګه وکارول شي.

ماده ۱۵ در بخشی از خود بیان می دارد که همه کشورهای تصویب کننده، تضمین مینمایند، که هر اقراریکه از طریق شکنجه حاصل شده باشد نمی تواند بعنوان مدرک اثبات علیه متضرر مورد استفاده قرار گیرد.

- په هغه صورت کې چې یو تصویبوونکی هېواد یادشوی تضمین تامین نه کړي، څه پېښنه کېداي شي؟

- در صورتیکه یک کشور تصویب کننده تضمین مذکور را تأمین ننماید، چه اتفاق خواهد اُفتد؟

- سره لدې هم زیانمن کولای شي ددې غوښتنه وکړي چې هغه اقرار چې د شکنجې له لارې ترې اخیستل شوی، د ده د محکومیت لپاره

- با وجو این آیا متضرر میتواند خواستار آن گردد که اقراری که از طریق شکنجه حاصل شده است، در مورد محکومیت اش مورد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونه کارول شي؟

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون:

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون د ۱۹۹۰ د سپټمبر په ۲ نافذ شو.

۳ ماده، ۱ پره ګراف،

دا یو پراخه اصل بیانوي چې د ماشومانو اړونده ټولو قضایاوو کې د هغوي له ډلې، د محکمو اقدامات، د ماشـــومانو لوړې ګټې باید لمړنی ملحوظ وي.

۱۲ ماده، ۲ پره ګراف،

حکم کوي چې په هر ډول قضایي یا اداري اقداماتو کې چې یو ماشوم اغېزمن کېږي، باید ماشوم ته ددې فرصت ورکړل شي چې خپل نظرونه مستقیماً یا د یوه استازي یا یوه مناسب شخص له لارې او ملي قوانینو په وسیله د ټاکل شوې کړنلارې د اصولو سره سم بیان کړي.

د اساسي قانون ۴۹ ماده پر ماشومانو په زوره کار کول منع کوي.

د ماشوم د حقوقو د کنوانسیون ۳۲ ماده غوښتنه کوي چې تصویبوونکي هېوادونه کم تر کمه د استخدام سن، د کار د ساعتونو او د ګمارل کېدو د شرایطو په اړه مناسب مقررات او د هغوي د رعایت د تضمین لپاره مناسبې جریمې او نور بندیزونه تعیین کړي.

۴۰ ماده

پـــر جـــرمـونـــو د تورنو مـاشـــومانو لپاره زیاتره شکـلي حقــوق او ساتنې، شهادت یا پر ګناه اعتراف ته د نه اړ ایستل کېدو په ګډون، حکم کوي.

استفاده قرار نگیرد؟

کنوانسیون حقوق طفل:

کنوانسیون حقوق طفل در ۲ سپتمبر ۱۹۹۰ نافذ گردید.

ماده ۳، پاراگراف ۱،

این اصل فراگیر را بیان می دارد که در تمام قضایای مـــربوط به اطفال، منجمله اقدامات محاکم، منـــافع علیا طفل باید ملحوظ اولی را تشکیل دهد.

ماده ۱۲، پاراگراف ۲،

حکم مینماید که در هرگونه اقدامات قضایی یا اداری که یک طفل را متاثر می سازد، میبایست به طفل این فرصت داده شود تا نظریات خود را مستقیماً یا از طریق یک نماینده یا یک شخص مناسب ودر مطابقت به اصول طرزالعمل تعین شده توسط قوانین ملی، بیان نماید.

ماده ۴۹ قانون اساسی کار اجباری اطفال را منع می کند.

ماده ۳۲ کنوانسیون حقوق طفل فراتر رفته و خواستار آن است که کشورهای تصویب کننده حداقل سن استخدام، مقررات مناسب در مورد ساعات کار و شرایط استخدام، و جریمه های مناسب و دیگر تحریمها را جهت تضمین رعایت از آنها را تعیین نمایند.

ماده ۴۰

بسیاری از حقوق شکلی و محافظتها را برای اطفال متهم به ارتکاب جرایم، به شمول حق مجبور نشدن به شهادت دادن یا اعتراف به گناه، حکم می نماید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

[د راتلونكي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعيض د له منځه وړلـو كنوانسـيون؛ د هـر ډول نـژادي تبعـيض د لـه منځـه وړلـو نړيـوال كنوانسـيون؛ د اقتصـادي، ټـولنيزو او فرهنګي حقوقو نړيـوال ميثاق؛ او د مدني او سياسي حقوقو نړيـوال ميثاق]

[وظيفـه خـوانش بـراى صـنف درسـى آتـى – كنوانسيون محو تمـام اشـكال تبعـيض عليـه زنـان؛ كنوانسيون بين المللى محـو تمـام اشـكال تبعـيض نــژادى؛ ميثــاق بــين المللــى حقــوق اقتصــادى، اجتماعى و فرهنگى؛ و ميثـاق بـين المللـى حقـوق مدنى و سياسى]

<u>د ښځو پر وړاندې د هـر ډول تبعـيض د لـه منځـه وړلو نړيـوال كنوانسيون:</u>

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعيض د له منځه وړلو كنوانسيون د ۱۹۹۷ د ډيسمبر په ۱۸ نافذ شو.

<u>كنوانسيون بين المللى محو تمـام اشـكال تبعـيض عليه زنان:</u>

كنوانسيون محو تمام اشكال تبعيض عليه زنـان در ۱۸ دسمبر ۱۹۹۷ نافذ گرديد

د اساسي قانون ۲۲ مـاده د ښـځو او نـارينو لپـاره د مساوي حقوق او فرصتونه تضمينوي، او دغه ماده د افغاني ژوند په ټولو برخو كې كارول كيږي.

ماده ۲۲ قانون اساسى حقوق و فرصـتهاى مسـاوى را براى زنان و مردان تضمين مينمايد، و اين مـاده در تمام جوانب زندگى افغانى كاربرد دارد.

دغه كنوانسيون د تر ټولو زياتو جزئيـاتو پـه بيـانولو سـره تصـويبوونكي هېوادونـه د پـوهنې، اسـتخدام، اقتصادي او ټـولنيز ژونـد او د ښـځو پـه وړانـدې د مساوي سـلوك او د آسـانتياوو او حقوقـو څخـه د ســـړيو ســـره د مسـاوي بـرخمن كولـو پـه اړه هدايت كوي.

اين كنوانسيون بـا بيـان بيشـترين جزئيـات، كشـور هاى تصويب كننده را جهت اتخـاذ تـدابير لازمـه در مـورد معـارف اسـتخدام، زنـدگى اقتصـادى و اجتمـاعى و تضـمين برخـورد مسـاويانه در مـورد زنان و مستفيد گرديدن آنها از امكانات و حقـوق مساوى با مردان، هدايت مينمايد.

۱۵ ماده په ځانګړي ډول ددې غوښتنه كـوي چې تصـويبوونكي هېوادونـه د محكمـو او ديوانونـو پـه ټولو مرحلو كې د مساوات په ګډون لـه نارينـه وو سره د ښځو برابري تضمين كړي.

مـاده ۱۵، بـا لاخـص، خواسـتار ايـن اسـت كـه كشورهاى تصويب كننده به زنان تساوى آنها را با مــردان، بــه شــمول مســاوات در تمــام مراحــل طرزالعملهاى محاكم و ديوان ها، تضمين نمايند.

- آيـا د اساسـي قـانون ۲۲ مـاده او همدارنګـه د كنوانسـيون ۱۵ مـاده، د ښـځو پـه وړانـدې پـر تبعيض ولاړو كـړنلارو او سـرچينو د كـارولو په اړه د دولت ممانعت كوي؟
- آيا ماده ۲۲ قانون اساسى، و همچنين ماده ۱۵ كنوانسـيون، دولـت را از اسـتفاده از منـابع و طرزالعمل هاى تبعـيض آميـز در مـورد زنـان ممانعت مينمايد؟
- د غير رسـمي عـدلي سيسـتم پـه اړه څـه فكـر كوئ؟
- در مورد سيستم عدلى غيـر رسـمى چـه فكـر ميكنيد؟
- آيا د حقوقو رياسـت كـولاي شي پـه قـانوني
- آيا رياسـت حقـوق مـى توانـد بطـور قـانونى

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه هغه قضیه چې یوه ښځه پکې شامه وي، داسې شریعت یا جرګې ته راجع کړي چې په هغه کې یوازې د ښځې پلار یا د هغې مېړه اجازه ولري چې د ښځې لخوا د دعوي اقامه وکړي؟

قضیه ای را کـه یـک زن در آن شامل است بـه شـریعت یا جرگه ای محول نماید که آن صرف پدر یا شوهر زن اجازه داشته باشند که ازجانب زن اقامه دعوی نماید؟

١٦ ماده، ١ پره ګراف،

د واده پر مسئله غور کوي او ددې غوښتنه کوي چې د کنوانسیون تصویبوونکي هېوادونه د نارینه وو اوښځو د مساوات پر بنسټ په آزاده توګه د ژوند د ملګري د ټاکلو حق؛ د اولادونو اړونده مسائلو کې د والدینو په توګه مساوي حقوق او دندې؛ او د مالکیت، اکتساب، برخمنتوب او د شتمنۍ د واک په هکله یو شان حقوق تضمین کړي.

ماده ١٦، پاراگراف ١،

به مسئله ازدواج رسیدگی مینماید و خواستار این است که کشورهای تصویب کننده کنوانسیون، بر مبنای اصل مساوات مرد و زن، حق مساوی جهت انتخاب آزادانه یک همسر؛ حقوق و وظایف یکسان بعنوان والدین در مسائل مرتبط با فرزندانشان؛ و حقوق یکسان در ارتباط با مالکیت، اکتساب، برخورداری، و اختیار دارایی را تضمین نمایند.

١٦ ماده، ٢ پره ګراف،

بیانوي چې د یوه ماشوم کوژده او واده هېڅ حقوقي اثر نلري، او باید په قوانینو کې د واده د تر ټولو کم سن د تعیین او د ټولو ودونو د رسمي ثبتولو د ملزوم والي په هکله ټول لازم اقدامات وکړي.

ماده ١٦، پاراگراف ٢،

بیان می دارد که نامزدی و ازدواج یک طفل هیچ اثر حقوقی ندارد، و تمام اقدامات لازم باید جهت تعیین حداقل سن ازدواج در قوانین و ملزوم ساختن ثبت رسمی تمام ازدواجها انجام گیرند.

<u>د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون:</u>

د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون د ١٩٦٩ د جنوري په ٤ نېټه نافذ شو.

<u>کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی:</u>

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی در ٤ جنوری ١٩٦٩ قابل اجرا گردید.

د اساسي قانو ن ٢٢ ماده د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعیض او تمایز ممنوع کړی دي. ٤ ماده بیانوي چې د افغانستان ملت له مختلفو قومونو څخه جوړ شویدی، او د اساسي قانون زیاتره احکام بیانوي چې د اسلام د سپېڅلي دین د دواړو مذهبونو پیروان د افغانستان اتباع دي. نژادي تبعیض لکه څرنګه چې مطرح شول، په اساسي قانون کې ندی ذکر شوی.

ماده ٢٢ قانون اساسی هر نوع تبعیض و تمایز بین شهروندان افغانستان را ممنوع می سازد. ماده ٤ بیان می دارد که ملت افغانستان متشکل از اقوام مختلف است، و بسیاری از احکام قانون اساسی بیان می دارند که پیروان هر دو مذهب دین مقدس اسلام شهروندان افغانستان هستند. تبعیض نژادی، طوری که مطرح گشت، در قانون اساسی ذکر نگردیده است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((نژادي تبعيض)) د دغه کنوانسيون د لمړۍ مادې په لمړي پـره ګـراف کـې پـه پراخـه ډول تعريـف شويدي تر څو د ((نـژاد، رنـګ، نسـب، مليـت يـا قومي سرچينې ...)) په بنسټ تبعيض احتوا کړي.

- ((قومي سرچينه)) څه معني لري؟
- آيا تاسو فکـر کـوئ چې د دغـه کنوانسـيون احکام د قبيلوي سرچينې پر بنسټ تبعـيض پـه پام کې نيولی دي؟
- آيا دغه پوښتنه په افغانستان کې ارزښتناکه ده؟
- آيا په تېرو کې د قبيلـوي سـرچينې پـه بنسـټ تبعيض شويدي؟

دغـه کنوانسـيون پـه **۵** مـاده کـې بيـانوي چـې تصويبوونکي هېوادونه به هڅه وکړي چې هر ډول تبعـيض لـه منځـه يوسـي او د قـانون پـه وړانـدې مساوي حقونه او په بشري او مـدني حقوقـو کـې د شموليت کـې د بشـپړ پوښـښ د برخمنتيـا تضـمين وکړي.

٦ ماده بيانوي چې:

غـړي (تصـويبوونکي) هـېوادونـه ډاډ ورکـوي چـې د خپلـې واکمنـۍ پـه حـوزه کـې د هـر چـا خـونديتـوب او د باصـلاحيته ملـي محکمـو او نـورو دولتـي ارګانـونو لـه لارې د هـر هغـه نـژادي تبعـيض مناسـب جبـران چـې د ده بشـري حقـوق او اسـاسـي خپلـواکۍ د دغـه کنوانسيون سـره په مـغايرت کې نقـض کړي، او همدارنګه د هـر ډول هـغه تـاوان چې د دغـه ډول تبعيض پـه پايلـه کـې اوښـتی دی د کـافي او عادلانه جبران يا د حق د اسـترداد د غوښـتلو حـق، تضمين کړي.

"تبعـيض نـژادی" در **مـاده ۱، پـاراگراف ۱**، ايـن کنوانسيون بطور گسترده تعريف گرديده است تـا تبعيض "برمبنای نژاد، رنگ، نسب، مليت يـا منشـا قومی و غيره را احتوا نمايد".

- "منشاء قومی" به چه معنی است؟
- آيـا شـما فکـر مـی کنيـد کـه احکـام ايـن کنوانسيون، تبعيض برمبنای منشـاء قبيلـوی را در نظر گرفته است؟
- آيا اين سوال در افغانستان مهم می باشد؟
- آيا در گذشته تبعيض بر مبنای منشاء قبيلـوی صورت گرفته است؟

ايـن کنوانسـيون در **مـاده ۵** بيـان مـی دارد کـه کشورهای تصـويب کننـده تـلاش خواهنـد کـرد، تبعيض نژادی را در تمام اشکال آن محو نمايند و حق تمام اشخاص را برای مساوات در برابر قـانون و برخورداری از پوشش کامل شموليت از حقوق بشری و مدنی، تضمين نمايند.

ماده ٦ بيان می دارد که:

کشـورهای عضـو (کشـورهای تصـويب کننـده) اطمينـان خواهنـد داد کـه در حـوزه حاکميـت خويش برای هر شخص محافظت و جبران خساره موثر را از طريق محاکم باصلاحيت ملـی و ديگـر نهادهای دولتی، دربرابر هـر اقـدام تبعـيض نـژادی که حقـوق بشـری و آزاديهـای اساسـی وی را در مغـايرت بـا ايـن کنوانسـيون نقـض مـی نمايـد، و همچنين حق درخواسـت جبـران خسـاره کـافی و عادلانه و يا اسـترداد حـق را بـه خـاطر هـر گونـه خسارتی که در نتيجه چنين تبعيضی متحمـل شـده است، تضمين خواهند کرد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- آیا په افغانستان کې ملي محکمې او نور دولتي ارګانونه شته چې (د شخص خوندیتوب او هغه ته د تاوان مناسب جبران) تر سره کړي؟

- دوي کوم دي؟

- آیا د بشر د حقوقو خپلواک کمیسیون کولای شي د تاوان مناسب جبران چمتو کړي؟

د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي حقوقو نړیوال میثاق:

د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي حقوقو نړیوال میثاق د ۱۹۷٦ د جنوري په ۳ نافذ شو.

۳ ماده بیانوي چې د کنوانسیون تصویبوونکي هېوادونه ژمنه کوي چې د نارینه وو او ښځو لپاره مساوي حقوق؛ د ټولو اقتصادي، ټولنیزو او کلتوري حقوقو څخه برخمن کېدل چې په کنوانسیون کې بیان شویدي د نورو حقوقو، د کار او د مساوي کار د درلودلو په حال کې د مساوي معاش درلودلو حق، د سوداګریزو اتحادیو جوړول او د قانوني اعتصاباتو مشري، ټولنیز خوندیتوب او بیمه، د کورني ساتنه او ملاتړ د ژوند د مناسبو معیاري حقوقو سره سم د خوړو، جامې او مناسب استوګنځي په ګډون؛ د روحي او جسمي روغتیا حق د تر ټولو لوړ ستنډرډ سره سم، د پوهنې حق او په کلتوري ژوند کې د ګډون حق او د علمي پرمختګونو څخه ګټه اخیستنه تضمینوي.

د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال میثاق:

د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال میثاق د ۱۹۷٦ د مارچ په ۲۳ نېټه نافذ شو.

په داسې حال کې چې په دغه میثاق کې ډېر زیات شمېر مدني او سیاسي حقوق چې په نورو

- آیا محاکم ملی و نهادهای دولتی در افغانستان وجود دارند که (محافظت و جبران خساره مؤثر به شخص) را انجام دهند؟

- آنها کدام اند؟

- آیا کمیسیون مستقل حقوق بشر می تواند یک جبران خساره موثر را فراهم نماید؟

میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در ۳ جنوری ۱۹۷٦ نافذ گردید.

ماده ۳ بیان میدارد که کشورهای تصویب کننده کنوانسیون متعهد میشوند که برای مردان و زنان حقوق مساوی مستفید گردیدن از تمام حقوق اقتصادی، اجتماعی و کلتوری که در کنوانسیون بیان گردیده بشمول دیگر حقوق، حق کار و داشتن مزد مساوی در حالت کار مساوی، ایجاد اتحادیه تجارتی و رهبری اعتصابات قانونی، مصؤنیت اجتماعی و بیمه، محافظت و معاونت خانواده در مطابقت با حقوق استاندرد مناسب زندگی بشمول غذا، لباس و خانه مناسب؛ حق صحت روحی و جسمی در مطابقت با بلندترین استاندرد، حق تعلیم و حق سهیم گردیدن در زندگی کلتوری و استفاده از پیشرفت های علمی را تضمین نمایند.

میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی

میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی در ۲۳ مارچ ۱۹۷٦ نافذ گردید.

درحالی که این میثاق شامل بسیاری از حقوق مدنی و سیاسی که در دیگر میثاقها و

(c) ketabton.com: The Digital Library

میثاقونو او کنوانسیونونو کې هم څېړل شوي دي، راغلي دي، دغه میثاق همدارنګه نور هغه شمېر اضافي حقوق تضمینوي چې د یادولو وړ دي مګر په اساسي قانون کې د دوي یادونه نده شوې.

٦ ماده:

د ژوند حق او د اعدام جزاء څېړي او په خپله یوه برخه کې بیانوي چې:

- د اعدام حکم کېداي شي یوازې د لویو جرمونو او د باصلاحیته محکمې د وروستنۍ پرېکړې څخه وروسته پلي شي.
- په اعدام محکموم هر شخص باید د دغه حکم په اړه د بښنې یا د تخفیف د غوښتلو د حق څخه برخمن وي او دغه حق په ټولو قضایاوو کې تضمین شوی دی.
- د اعدام حکم باید د هغه جرمونو په اړه چې د ۱۸ کلونو څخه د کمو اشخاصو او امېدوارې ښځې لخوا کېږي، تطبیق نشي.

۹ ماده،

د نیولو او توقیف پر مسئله غور کوي او په خپله یوه برخه کې بیانوي:

- هر هغه څوک چې نیول کېږي باید د نیولو په وخت کې د نیول کېدو له دلایلو خبر شي او باید سمدلاسه د هر ډول منسوب تور څخه خبر کړل شي.
- هر څوک چې د جنایي تور له کبله نیول او توقیف شوی دی باید فوراً د یوه قاضي په وړاندې راوړل شي او باید په یوه موجه زماني محدوده کې محاکمه یا خوشې

کنوانسیونهای نیز مورد بازبینی قرار گرفته، میباشد، این میثاق همچنان حقوق اضافی دیگری را تضمین مینماید که قابل یاداوری بوده ولی در قانون اساسی از آنها تذکر بعمل نیامده است.

ماده ٦:

حق زندگی و مجازات اعدام را بررسی مینماید و در بخشی از خود بیان می دارد که:

- حکم اعدام می تواند صرف به خاطر جنایات وخیم و پس از حکم نهایی صادره از سوی یک محکمه باصلاحیت تطبیق گردد.
- هر شخص محکوم به اعدام، باید از حق درخواست عفو یا تخفیف مجازات در مورد این حکم مستفید باشد و این حق قابل تطبیق در تمام قضایا تضمین میباشد.
- حکم اعدام نباید در مورد جرایمی که از سوی اشخاص کمتر از ۱۸ سال و حامله صورت میگیرد، تطبیق گردد.

ماده ۹،

به مسئله دستگیری و بازداشت می پردازد و در بخشی از خود، بیان می دارد:

- هر کسی که دستگیر می شود میبایست در حین دستگیری از دلایل دستیگری آگاه گردد و باید فوراً در مورد هرگونه اتهام منسوب مطلع گردد.
- هر شخصی که به خاطر اتهام جنایی دستگیر و بازداشت شده است باید فوراً در برابر یک قاضی آورده شود و میبایست در یک محدوده زمانی موجه محاکمه شده یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل شي.

رها گردد.

- تړولیزه قاعده باید دا نه وي چې محاکمې ته منتظر دې د پولیسو په توقیف کې وي.

- قاعده کلی نباید این باشد که اشخاصی که منتظر محاکمه هستند در توقیف پولیس قرار گیرند.

- هر څوک چې د نیول کېدو یا توقیف له کبله له خپلواکۍ څخه بې برخې شوی وي باید وکولای شي د محکمې په وړاندې د قضایي غور څخه برخمن کړل شي ترڅو محکمه وکولای شي د ځنډ پرته د توقیف د قانونیت په اړه پرېکړه وکړي، او په هغه صورت کې چې توقیف غیر قانوني وي، توقیف شوی شخص باید خوشی کړل شي.

- هر شخصی که بواسطه دستگیری یا بازداشت از آزادی محروم شده باشد باید بتواند در برابر یک محکمه از رسیدگی قضایی مستفید گردد تا محکمه بدون تأخیر در مورد قانونیت بازداشت تصمیم بگیرد، و در صورتی که بازداشت غیرقانونی باشد، وی را رها سازد.

- هر څوک چې د غیر قانوني نیول کېدو یا توقیف قرباني شي باید د تاوان د جبران لپاره د رعایت وړ حق ولري.

- هر شخصی که قربانی دستگیری یا بازداشت غیرقانونی بوده است باید حق قابل رعایت برای جبران خساره داشته باشد.

۱۰ ماده،

په خپله یوه برخه کې بیانوي چې توقیف شوي تورن اشخاص باید د محکومو کسانو څخه جلا کړل شي، او توقیف شوي نوي ځوانان باید د بالغو اشخاصو څخه جلا وساتل شي او ژر تر ژره د محاکمې لپاره حاضر کړل شي.

ماده ۱۰ ،

در بخشی از خود بیان می دارد که اشخاص متهم بازداشت شده باید از اشخاص محکوم علیحده گردند، و نوجوانان بازداشت شده باید از اشخاص بالغ جدا نگاه داشته شده و هر چه زودتر جهت محاکمه حاضر گردد.

۱٤ ماده،

د جنایت په ارتکاب د تورنو اشخاصو پر حقوقو غور کوي، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې تورن شخص باید د لاندې حقوقو څخه برخمن وي.

ماده ۱٤،

به حقوق اشخاص متهم به ارتکاب جنایت می پردازد، در بخشی از خود، بیان می دارد که شخص متهم باید از حقوق ذیل مستفید باشد.

- د منصفانه او علني دعوي استماع (د هغه مواردو پرته چې غیر علني محاکمه د قانون او تر ځانګړو شرایطو لاندې مجاز وي) د یوې ځانګړې، باصلاحیته، خپلواکې او بې پرې محکمې لخوا چې د قانون له مخې جوړه

- استماع دعوی منصفانه و علنی (به استثنائی مواردی که محاکمه غیرعلنی توسط قانون و تحت شرایط خاص اجازه داده میشود) توسط یک محکمه اختصاصی باصلاحیت، مستقل، و بی طرف که از سوی قانون ایجاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې وي.

- بېګناه ګڼل کېدل تر هغه وخته چې د قانون سره سم مجرم ثبوت شوی نه وي.
- د وارده اتهام د ماهیت او علت څخه ژر تر ژره د متهم خبرول په جزئیاتو او په هغه ژبه چې نوموړی پرې وپوهېږي.
- د دفاعیې د چمتو کولو او د هغه مدافع وکیل سره چې د تورن په ټاکنه وي، د اړیکو لپاره د کافي وخت او امکاناتو درلودل .
- د غیر موجه وقفې پرته محاکمه کېدل.
- حاضرېدل او خپله د متهم لخوا دفاع یا د منتخب مدافع وکیل له لارې، د دغه حقوقو په اړه خبرتیا تر لاسه کول او د بېوزلی په صورت کې په وړیا توګه د لګښت پرته د مدافع وکیل موندل.
- د مقابل لوري د شهودو استنطاق، د شهود احضار، او محکمې ته د مغایرو شهودو راغوښتل.
- د اړتیا په وخت کې د یوه ژباړونکي د وړیا مرستې څخه برخمنتیا
- پر ځان د شهادت یا پر ګناه اقرار ته نه اړ ایستل کېدل.
- د یوې لوړې محکمې لخوا د قانون سره سم د محکومیت بیا کتنه.
- د هغه محکومیت له کبله د اوښتي تاوان جبران ، چې د قضایي تېروتنو له کبله وي.
- د عین جرم لپاره د نوې محاکمې منع

شده باشد.

- بیگناه پنداشته شدن تا زمانی که بر طبق قانون مجرم اثبات گردد.
- آگاه ساختن بلافاصله متهم از ماهیت و علت اتهام وارده با جزئیات و به زبانی که وی آن را بفهمد.
- داشتن زمان و امکانات کافی برای آماده سازی دفاعیه و ارتباط با وکیل مدافع که به انتخاب شخص متهم باشد.
- محاکمه شدن بدون وقفه غیر موجه.
- حاضر شدن و دفاع از سوی خود متهم یا از طریق وکیل مدافع منتخب، آگاهی یافتن در مورد این حقوق، و در صورت تنگدستی دریافت وکیل بدون هزینه.
- استنطاق شهود طرف مقابل، احضار شهود، و فراخواندن شهود مغایر در محکمه
- در صورت نیاز، برخورداری رایگان از معاونت یک ترجمان
- مجبور نشدن به شهادت علیه خود یا اقرار به گناه.
- بازبینی محکومیت توسط یک محکمه فوقانی بر طبق قانون.
- جبران خساره به خاطر محکومیتی که ناشی از اشتباهات قضایی باشد.
- منع محاکمه مجدد برای عین جرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

V. د اساسي حقوقو اجراء

ښوونيزې موخې- ۱۱ او ۱۲ درسي ساعتونه

- د دولت د اجرائيه او مقننه ځواک لخوا د قدرت څخه د ناوړه ګټې اخيستنې د کنټرول د وسيلې په توګه د قضائيه ځواک د خپلواکۍ د ارزښت بيان
- د اجرائيوي شعبې د اقداماتو څخه قضايي بياکتنې د مفهوم تشريح
- د موضوعه قوانينو د قضايي بياکتنې د مفهوم تشريح
- د قضايي بياکتنې د اصولو شرح

(الف). سريزه

مونږ اوس څو درسي ساعتونه د افغانستان په اساسي قانون کې د معيين شويو اساسي بشري حقوقو، او څو هغه ميثاقونو او نړيوالوکنوانسيونو څېړلو ته ځانګړي کړي چې د افغانستان لخوا تيويب شويدي.

مونږ همدارنګه په افغان دولت کې د جمهوري سيستم په اړه چې د دريو جلا مګر مساوي برخو څخه جوړ شوی، پر پراخه بحث لاس پورې کړ او د کنټرول او توازن پر اصولو مو بحث وکړ.

مونږ د ۱۱٦ مادې څخه پوهيږو چې قضائيه ځواک د دولت يو خپلواک ارګان دی چې مشري يې د سترې محکمې لخوا کيږي. مګر د قضايي خپلواکۍ معني څه ده، او د هغه اساسي حقوقو په دفاع کې چې د افغانستان د خلکو لپاره تضمين شويدي، د هغه رول څه دی؟

V. اجرای حقوق اساسی

اهداف آموزشی – ساعات درسی ۱۱ و ۱۲

- بیان اهمیت استقلال قوه قضائیه بعنوان وسیله کنترول علیه سوء استفاده از قدرت توسط قوا اجرائیه و مقننه دولت
- تشریح مفهوم بازبینی قضائی از اقدامات شعبه اجرائیوی
- تشریح مفهوم بازبینی قضائی قوانین موضوعه
- شرح اصول بازبینی قضائی

(الف). مقدمه

ما اکنون چندین ساعات درسی را به بررسی حقوق اساسی بشری معیین شده در قانون اساسی افغانستان و چندین میثاقها و کنوانسیونهای بین المللی که از سوی افغانستان مورد تصویب قرار گرفته اند پرداخته ایم.

ما همچنین در مورد سیستم جمهوری در دولت افغانستان، که متشکل از سه شعبه مجزا ولی مساوی می باشد، به بحث گسترده پرداختیم و اصول کنترول و تعادل را مورد بحث قرار دادیم.

ما از ماده ۱۱٦ می فهمیم که قوه قضائیه یک ارگان مستقل از دولت است که توسط ستره محکمه رهبری می گردد. اما معنای استقلال قضائی چیست، و نقش آن در دفاع از حقوق اساسی بشری که برای مردم افغانستان ضمانت شده است چیست؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هغه پوښتنې دي چې د دغه کورس په اوږدو کې زمونږ پاملرنه ځانته جلبوي.

اینها سوالاتی هستند که توجه ما را در طول این کورس به خود جلب خواهند کرد.

(ب) . قضايي خپلواکي

مونږ وکتل چې د ۱۱٦ مادې سره سم قضائيه ځواک په افغانستان کې د دولت يو خپلواک ارګان دي، چې د دولت د نورو رکنونو ځخه ګوښه مګر د اجــرائيه او مقننه ځواکونو سره مساوي دی.

(ب). استقلال قضائی

مــا مشــاهــده کــرديم که برطبق ماده ۱۱٦، قــوه قضائــيه در افغــانســتان يک ارگان مستــقل از دولــت است، کـــه مجزا ولی مساوی با شعبات اجــرائــيوی و مقننه دولت می باشد.

ســتره محکمه يو وزارت، يـــو رياست، يا يو دفتر ندی.

ستره محکمه يک وزارتخانه، يک رياست، يا يک دفتر نيست.

ستره محکمه د هغه څه چې ((عدلي او قضايي سکتور)) نوميږي، يوه برخه نده.

ستره محکمه بخشی از آنچه که بعنوان "سکتور عدلی و قضائی" ناميده ميشود، نمی باشد.

داسې يو ليد د خپلواکه قضائيه ځواک ماهيت له ګواښ سره مخ کوي.

چنين ديد، ماهيت يک قوه قضائيه مستقل را مورد تهديد قرار می دهد.

مـــونږ داسې وليدل چې د قضائيه ځواک د خپلـــواکی ارزښت پـــه نړيـــواله کچه پيژندل شوی دی.

ما همچنين مشاهده کرديم که اهميت استقلال قوه قضائيه در سطح بين المللی مورد شناسايی قرار گرفته است.

دا ازرښـــت پـدې اصـل ولاړ دی چـې قضـائيه ځــــواک بايـــد د دولـت د مقننـه او اجرائيـه ځــــواک پـر اقـداماتو خپلـواک او آزاد کنټـرول ولري.

اين اهميت بـر مبنـای ايـن اصـل اساسـی کـه قـوه قضــائيه بايــد کنتــرول مســتقل و آزاد را بــالای اقدامات شعبات مقننه و اجرائيه دولت داشته باشد، استوار است.

(ج). قضايي مرور

د يوه خپلواک قضائيه ځواک اصل د يوه نوي او مخ پر ودې جمهوريت لپاره چې د لسيزو جنګ جګړو وروسته جوړ شوی، مهم دی.

(ج). مرور قضائی

اصل يک قوه قضائيه مستقل خصوصاً بـرای يـک جمهــوری جوان و درحال انکشاف کـه پـس از دهه ها آشفتگی ايجاد شده است، مهم می باشد.

د يـوه جمـــــهوريت پـه بڼـه د افغانسـتان بقـاء پـه اساسـي قـــانـــون کـې د اساسي حقوقـو د دفـاع لپـــاره د دولـت د دری ګونـو ځواکونـو لـه وړتيـا سره تړلې ده.

بقای افغانستان بعنوان يک جمهوری به توانايی هر سـه شـعبه دولـت جهـت دفـاع از حقـوق اساسـی مطـرح شـده در قـانون اساسـی بسـتگی خواهـد داشت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پارلمان قوانین تصویبوي. ولسمشر د کورنیو چارو وزارت، نورو وزارتونو، لوي څارنوالۍ له لارې قوانین تطبیقوي.

د دغه اساسي حقوقو په اړه د قضائیه څواک ونډه څه ده؟

پــه بلـــه وینا د دغه حقوقو د خوندیتوب د تضمـــین وروســـتني مسئولیت د چا په غاړه دی؟

د بحث لپاره فرضی سناریو

راځئ چې دوه فرضی قضیې تر بررسۍ لاندې ونیسو.

لمړۍ سناریو:

- راځئ فرض کړو چې پارلمان یو قانون تصویبوي او ولسمشر هغه توشیح کوي چې د هغه په بنسټ د پارلمان یا د ولسمشرۍ د مانۍ مخې ته د پنځوسو تنو څخه د زیاتو کسانو راغونډېدل د دولت د یوه عمل په وړاندې د اعتراض لپاره، غیر قانوني اعتراض ګڼل کېږي او جرم ګڼل کېږي.
  - o آیا ددې قانون په باره کې کومه ستونزه شته؟ (۳٦ ماده)
  - o آیا یو علاقمند ښاري کولای شي له دغه قانون سره په یوه اعتراض کې د ګډون نه مخکې چلینج وکړي؟
  - o کــــه ســـتــــره محکمه دغـــه قضیه وڅېړي او پرېکړه وکړي چـــې دغه قـــانــون د اســـاســـي قانون ســـره په ټکر کې دی ځــــکه د ســـوله ایزو غـــونډو او اعتراضـونو حق چې د ۳٦

پارلمان قوانین را تصویب می کند. رئیس جمهور، از طریق وزارت داخله، دیگر وزارتخانه ها، و دفتر لوی سارنوال، قوانین را تطبیق می کند.

نقش شعبه قضائی در ارتباط با این حقوق اساسی چیست؟

به عبارت دیگر، وظیفه و مسئولیت نهایی برای تضمین حفاظت از این حقوق بر دوش چه کسی است؟

سناریوهای فرضی برای بحث

بیایید دو سناریوی فرضی را مورد بررسی قرار دهیم:

سناریوی اول:

- بیایید فرض کنیم که پارلمان یک قانونی را تصویب مینماید و رئیس جمهور آنرا توشیح میدارد که به اساس آن، گردهمایی بیش از ۵۰ نفر در عین زمان در مقابل پارلمان یا قصر ریاست جمهوری جهت اعتراض به یک عمل انجام شدهٔ دولت، اعتراض غیرقانونی پنداشته شده و جرم محسوب میگردد.
  - o آیا کدام مشکلی در مورد چنین قانونی وجود دارد؟ (ماده ۳٦)
  - o آیا یک شهروند علاقه مند می تواند این قانون را قبل از شرکت در یک اعتراض مورد چالش قرار دهد؟
  - o اگر ستره محکمه در نهایت، این قضیه را مورد بازبینی قرار دهد و تصمیم بگیرد که این قانون مغایر با قانون اساسی است زیرا حق اجتماعات مسالمت آمیز و اعتراض، که برطبق ماده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مادې په بنسټ يو اساسي حق دی، نقض کېږي.

- o ستره محکمه پدې اړه کوم صلاحيت لري؟

- o آيا ستره محکمه کولای شي دغه قانون باطل يا غير قابل الاجراء اعلان کړي (کنټرول او توازن) که يوازې مسئله د ۵۱ مادې سره سم ښاري ته د تاوان په ورکړې حل او فصل کوي؟

- آيا پارلمان يا ولسمشر د سترې محکمې پرېکړه مني؟
- پارلمان او ولسمشر ته کومې لارې شته؟
- آيا اوضاع به متفاوته نه وي چې د ولسمشرۍ د ماڼۍ څخه بهر د ۵۰ تنو څخه د زياتو خلکو د يوې مظاهرې جوړوونکي ونيول شي، او د تيت کېدو د امر د نه منلو له کبله د پوليسو لخوا په جرم متهم کړل شي؟

مباحثه:

دغه پوښتنې ستونزمنې دي، ځکه اساسي قانون په صراحت سره ندي بيان کړي چې آيا ستره محکمه صلاحيت لري چې هغه قانون چې په سمه توګه تصويب شويدي، پدې بنسټ چې د اساسي قانون سره په ټکر کې دي، باطل کړي.

لکه څرنګه چې پوهېږو تر ټولو نږدې حکم ۱۲۱ ماده ده چې بيانوي ((د قوانينو، تقنيني فرمانونو، بين الدول معاهداتو او نړيوالو ميثاقونو د سمون څېړنه د اساسي قانون سره او د حکومت يا محکمو په غوښتنه د هغوی تفسير د احکام د قوانينو سره سم

۳۶ است يک حق اساسی است ، نقض ميگردد.

- o ستره محکمه در اين مورد از چه صلاحيت برخوردار است؟

- o آيا ستره محکمه می تواند اين قانون را باطل و غيرقابل اجرا اعلان کند (کنترول و تعادل) يا صرف مسئله را با دادن جبران خساره به يک شهروند برطبق ماده ۵۱ حل و فصل نمايد؟

- آيا پارلمان و رئيس جمهور تصميم ستره محکمه را خواهند پذيرفت؟
- پارلمان و رئيس جمهور چه انتخاب هايی خواهند داشت؟
- آيا اوضاع متفاوت نخواهد بود اگر يک سازمان دهنده مظاهره درخارج از قصر رياست جمهوری دستگير شود و در يک گردهمايی بيش از ۵۰ نفر، به خاطر سرکشی ازامر **پراگنده شدن** ازسوی پوليس متهم بجرم گردد؟

مباحثه:

اين سوالات مشکل اند، زيرا قانون اساسی به صراحت بيان نکرده است که آيا ستره محکمه صلاحيت دارد تا قانونی را که به طور درست تصويب شده است، برمبنای اين که مغاير با احکام قانون اساسی است باطل کند.

طوريکه می دانيم نزديک ترين حکم، ماده ۱۲۱ است، که ، بيان می کند ″ بررسی مطابقت قوانين، فرامين تقنينی، معاهدات بين الدول و ميثاق های بين المللی با قانون اساسی و تفسير آنها براساس تقاضای حکومت و يا محاکم، مطابق به احکام

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ستري محکمې صلاحيت دی)).

قانون از صلاحيت ستره محکمه ميباشد ″.

د ((د محکمو په غوښتنه)) څه معني لري؟

عبارت ″به تقاضای محاکم″ به چه معنی است؟

آيا په هغه فرضي سناريو کې چې پرې بحث وشو، د اساسي قانون سره د تصويب شوي قانون مغايرت کېداي شي د ۱۲۱ مادې په اساس د محکمو لخوا ستري محکمې ته د غوښتنې موضوع شي؟

آيا در سناريو فرضی که روی آن بحث صورت گرفت، مغايرت قانون تصويب شده با قانون اساسی، ميتواند موضوع درخواست به ستره محکمه از طرف محاکم، براساس ماده ۱۲۱ قرار گيرد؟

که ټول موافق شو چې په فرضي سناريو کې د نظر وړ قانون، په څرګنده د اساسي قانون ۳۶ ماده نقضوي، پدې حالت کې که ستره محکمه ونشي کولاي د خپل حکم په صادرولو سره د دغه شان قانون د تطبيق مخه ونيسي، آيا ستره محکمه کولاي شي د اساسي قانون سره د مغايرو قوانينو د مخنيوي په اړه پر مقننه څواک اغېزناک کنټرول ولري؟

اگر همه ما موافقت داشته باشيم که قانون مورد نظر در سناريوفرضی، واضحاً ماده ۳۶ قانون اساسی را نقض می کند، دراين حالت اگر ستره محکمه نتواند با اصدار حکم خويش مانع تطبيق اين قانون گردد، آيا ستره محکمه می تواند ازداشتن کنترول مؤثر در مورد ممانعت قوه مقننه از اتخاذ قوانين مغاير باقانون اساسی مستفيد باشد؟

په بله وينا، آيا محکمه کولاي شي مخکينو عطف وړ دوه ډوله زيانونو د کموالي حکم وکړي- (د مخکينيو زيانونو جبران) او په راتلونکي پورې اړوند (په راتلونکي کې د حق د عملي کولو صلاحيت) ؟

به عبارت ديگر، آيا محکمه می تواند به دو نوع کاهش ضررقابل عطف به ماسبق حکم نمايد – (جبران خساره بسبب خسارات قبلی) و مرتبط به آينده (صلاحيت اعمال حق در آينده)؟

پدې سناريو کې آيا هغه شخص چې يوه مظاهره يې جوړه کړېده کولاي شي محکمې ته لاړ شي او د راتلونکي لپاره د حکم غوښتنه وکړه، تر څو اجازه ورکړل شي چې د بحث شوي قانون د شتون سره سره مظاهره وشي، يا داچې مظاهره کوونکي خلک ونيول شي او د بحث وړ قانون د جنايي قضاياوو د يوې برخې په توګه له ننګونې سره مخ کړي؟

در اين سناريو، آيا شخصی که سازماندهنده يک مظاهره است می تواند به محکمه رفته و خواستار حکمی برای آينده گردد، تا اجازه داده شود که مظاهره ای علی رغم موجوديت قانون بحث شده، انجام گيرد، يا اينکه مردم مظاهره کننده، دستگير شوند، و قانون مورد بحث را بعنوان بخشی از قضايای جنايی خود به چالش کشند؟

راځئ دغه پوښتنه په څو برخو ووېشو:

بياييد اين سوال را به چند بخش تقسيم کنيم:

- آيا يو څوک کولاي شي د دولت په وړاندې

- آيا يک شخص می تواند يک دعوی را عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوي پيل کړي؟

- ۱۲۰ ماده په خپله يوه برخه کې بيانوي چې ستره محکمه بايد د هغه دعواګانو په اړه چې دولت پکې مدعي عليه دی، غور وکړي.
- آيا ۱۲۰ ماده د يوه شخص لپاره پر دولت د دعوي د اقامې لپاره کافي ده؟
- پدې سناريو کې هغه شخص چې د مظاهرې مشري کوي، د چا په وړاندې به دعوي وکړي؟
- که ستره محکمه هغه قانون د اساسي قانون سره مغاير او غير قابل الاجراء اعلان کړي، آيا دولت د هغه متابعت ته اړ دی.
- ۷۵ ماده ۱ پره ګراف بيانوي چې دولت مکلف دی چې د اساسي قانون، نورو قوانينو حکمونه او د محکمو وروستنی پرېکړې پلې کړي.
- آيا دغه ماده مطرح شوې پوښتنې ته ځواب ورکوي؟

آيا نتيجه به توپير ولري که چېرې د يوه موضوعه قانون په ځاي د مظاهرې ممانعت ، د کورنيو چارو وزارت لخوا د رامنځته شوې يوې مقررې څخه سرچينه اخيستې وي؟

- د ۷٦ مادې په بنسټ دولت کولاي شي د کړنلارې د اساسي کرښو د پلي کولو لپاره مقررې پدې شرط تصويب کړي چې د هېڅ يوه تصويب شوي قانون له متن يا روحيې سره مغاير نه وي.
- آيا دا پدې معني نده چې همدارنګه دغه شان

دولت آغاز نماید؟

- ماده ۱۲۰ در بخشی از خود بیان می دارد که ستره محکمه باید به دعاوی که دولت در آنها مدعی علیه است، رسیدگی نماید.
- آیا ماده ۱۲۰ جهت اعطای حق اقامه دعوی علیه حکومت به یک شخص کافی است؟
- در این سناریو، شخصی که مظاهره را سازماندهی کرده است علیه چه کسی اقامه دعوی خواهد کرد؟
- اگر ستره محکمه آن قانون را مغایر با قانون اساسی و غیرقابل تطبیق اعلان نماید، آیا دولت مجبور به متابعت از آن خواهد بود؟
- ماده ۷۵، پاراگراف ۱، بیان می دارد که دولت مکلف است که احکام قانون اساسی، دیگر قوانین، و تصمیم نهایی محاکم را تعمیل نماید.
- آیا این ماده به سوال مطرح شده پاسخ می دهد؟

آیا نتیجه متفاوت خواهد بود اگر به جای یک قانون موضوعه، ممانعت علیه مظاهره از یک مقرره ایجاد شده از سوی وزارت داخله منشاء گرفته باشد ؟

- برطبق ماده ۷٦، دولت می تواند مقرره هایی را بمنظور اجرای خطوط اساسی خط مشی، بشرطی تصویب نماید که مغایر با متن یا روحیه هیچ یک از قوانین تصویب شده نباشد.
- آیا این بدان معنی نیست که همچنان چنین

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقررې نشي کېداي چې د اساسي قانون مغايرې وي؟

مقـرره هـا نميتواننـد مغـاير بـا قـانون اساسـی باشند؟

- د مظاهرې جوړوونکی د چا په وړاندې دعوي کوي؟

- سازماندهنده مظاهره برعليـه چـه کسـی اقامـه دعوی خواهد کرد؟

- آيا ستره محکمه د ۱۲۱ مادې سره سم صلاحيت لري چې اعلان کړي چې دغه مقرره د اساسي قانون سره مغايره ده، سره لدې چې ۱۲۱ مادې مقررو ته اشاره نده کړې.

- آيا ستره محکمه بر طبق ماده ۱۲۱ صـلاحيت دارد اعلان نمايد که اين مقرره مغاير با قانون اساسی است علی رغـم اينکـه مـاده ۱۲۱ بـه مقرره ها اشاره نکرده است؟

مختلف کنوانسيونونه او ميثاقونه چې مو لنډه کتنه پرې وکړه، دغه اساسي اصل تاييدوي چې يو حق د هغه د نقض له کبله د زيان د جبران څخه پرته غير واقعي حق دی يا داسې يو حق دی چې کم ارزښت لري.

کنوانسيونها و ميثاقهـايی متعـددی کـه مـا بـه آنهـا نظرانداختيم، اين اصل اساسی را تأييد ميدارند که يک حق بدون جبران خساره به خـاطر نقـض آن، حق غيرواقعی بوده و يا حقيست کـه دارای ارزش کم ميباشد.

آيا يو څوک تصور کولاي شي چې د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون ته شکايت کېداي شي د زيان د يوه مناسب جبران باعث شي؟

آيـا کسـی ميتوانـد تصـور کنـد کـه شـکايت بـه کميسيون مستقل حقوق بشر، می تواند باعث يک جبران خساره مناسب گردد؟

دوهمه سناريو:

راځئ فرض کړو چې د دولتي سرچينو د کمښت له کبله د بېوزله متهمينو لپاره دولت نشي کولاي چې په محکمه کې د هغوي د استازيتوب لپاره مدافع وکيل چمتو کړي، او دوي د محکمې لخوا محکومېږي او محبس ته لېږل کيږي.

سناريوی دوم:

بياييد تصور کنيم به خـاطر کمبـود منـابع دولتـی، برای متهمين بی بضـاعت، دولـت نميتوانـد وکيـل مدافع جهت نمايندگی از ايشان در محکمه فراهم نمايد، و آنها توسط محکمه محکوم گرديده و به محبس فرستاده می شوند.

- ستونزه څه ده (۳۱ ماده)؟

- مشکل در اينجا چيست (ماده ۳۱)؟

- محکوم شخص څه کولاي شي (د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون ته شکايت؛ د استيناف غوښتنه)؟

- شخص محکوم چه ميتواند بکند (شکايت بـه کميسـيون مسـتقل حقـوق بشـر؛ درخواست استيناف)؟

- راځئ فـرض کـړو چې يـاده شـوې قضـيه بلآخره د سترې محکمې په فيصـله پـاي تـه رسيږي او ستره محکمه پرېکړه کـوي چې

- بيايـيـد تصـور کـنـيم کـه قضـيه مـذکور سـرانـجام بـه فيصـله سـتره محکمـه خاتمه مـی يابـد و سـتره محکمـه تصـميم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم باید لغو شي، ځکه متهم د مدافع وکيل د درلودلو په برخه کې د مدافع وکيل د درلودلو له اساسي حق څخه محروم کړل شويدی.

میگیرد که حکم باید لغو گردد، زیرا متهم از حق اساسی خود جهت برخورداری از وکیل، محروم گردیده است.

- آیا د ستري محکمې پرېکړه د محبس دننه اشخاصو په اړه هم پلې کېږي یا یوازې د هغه متهم په اړه تطبيقېږي چې تميز طلب وي؟
- آیا تصمیم ستره محکمه در مورد دیگر اشخاص داخل محبس نیز تطبیق میگردد یا صرف در مورد متهمی تطبیق میگردد که تمیز طلب گردیده است؟
- آیا دلته د قضايي سلوك تيوري شته؟
- آیا در اینجا تیوری رویه قضایی وجود دارد؟
- آیا دغه محکمه کولای شي عدليه وزارت ته امر وکړي چې په راتلونکي کې د متهمينو لپاره مدافع وکيل پيدا کړي.
- آیا این محکمه می تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که در آینده برای متهمین وکیل مدافع فراهم نماید؟
- ولې؟ ولې نه؟
- چرا؟ چرا نه؟

مباحثه:

آيا ستره محکمه کولای شي اجرائيه خواك ته امر وکړي چې يو محبوس آزاد کړي، ځکه د هغه محکوميت غير قانوني دی؟

که نه، آیا ستره محکمه کولای شي محکوميت لغو کړي او قضيه د يوې نوې محاکمې لپاره ابتدائيه محکمې ته وراندې کړي؟

او پدې حالت کې آيا ابتدائيه محکمه کولای شي د محاکمې څخه مخکې د توقيف د پوښتنې په اړه څېړنه وکړي؟

او په بل مورد کې هغه محبوسين چې د يوه محکوم شخص په موقف کې استيناف غوښتونکي شويدي، حالت به يې څرنگه وي؟

آيا ستره محکمه کولای شي داسې پرېکړه وکړي

مباحثه:

آیا ستره محکمه می تواند به قوه اجرائیه دستور دهد که یک محبوس را آزاد کند، زیرا محکومیت وی غیرقانونی بوده است؟

اگر نه، آیا ستره محکمه می تواند محکومیت را لغو نموده و قضیه را به محکمه ابتدائیه برای یک محاکمه جدید محول نماید؟

و در این حالت، آیا محکمه ابتدائیه می تواند سوال توقیف قبل از محاکمه را مورد بررسی قرار دهد؟

در مورد دیگر محبوسینی که دقیقاً در موقف شخص محکوم استیناف طلب قرار دارند، حالت چه گونه خواهد بود؟

آیا ستره محکمه می تواند تصمیمی را اتخاذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د ټولو هغه محبوسينو په اړه د تطبيق وړ وي چې په ورته شرايطو کې دي، يا داچې هر محبوس شخص بايد په جلا توګه دعوي اقامه کړي؟

کومه لاره منطقي ده؟

د دغه نوې سناريو په اړه کوم نوي مسائل مطرح شويدي، چې په لومړۍ سناريو کې ندي وړاندې شوي؟

آيا ستره محکمه کولای شي عدليې وزارت ته امر وکړي چې د مدافع وکيلانو لپاره پيسې ورکړي؟

که نه، ستره محکمه د اساسي قانون د پيروۍ او د بېوزلو متهمينو لپاره د مدافع وکيلانو د موندلو لپاره دولت او عدليې وزارت د اړ ايستلو په برخه کې کوم کار کولای شي؟

د دغه سناريو موخه ددې ټکي القا ده چې په اساسي قانون کې د مطرح شويو اساسي حقوقو د احقاق وروستنی مسئوليت د قضائيه څواك په غاړه دی.

نماید که قابل تطبیق در مورد تمام محبوسینی که در شرایط مشابه قرار دارند، گردد یا اینکه هر شخص محبوس باید جداگانه اقامه دعوی کند؟

کدام یک از آن شیوه ها منطقی تر میباشد؟

کدام مسائل جدید دیگری در این سناریو مطرح شده اند، که در سناریوی اول ارائه نه گردیده بودند؟

آیا ستره محکمه می تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که برای وکلای مدافع پول پرداخت نماید؟

اگر نه، ستره محکمه چه کار موثری را می تواند جهت مجبور ساختن وزارت عدلیه و دولت برای پیروی از قانون اساسی و فراهم آوری وکلای مدافع برای متهمین فقیرانجام دهد؟

هدف این سناریوها القای این امر است که وظیفه و مسئولیت نهایی برای تضمین احقاق حقوق اساسی مطرح شده در قانون اساسی بر دوش قوه قضائیه می باشد.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library